

T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

LATİF ŞAH HİKÂYESİ ÜZERİNDE MUKAYESELİ BİR ARAŞTIRMA

137740

137740

MUSTAFA GÜLTEKİN

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. BEHİYE KÖKSEL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZİ ANTEP
HAZİRAN, 2004

TUTANAK

Mustafa Gültekin'in Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında (Türk Halk Edebiyatı) hazırlamış olduğu "Latif Şah Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" adlı tezin savunması 28 Haziran 2004 tarihinde yapılmış ve jürimiz tarafından başarılı bulunarak YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhan BALİ
(Jüri Başkanı)

Doç. Dr. Fuzuli BAYAT
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL
(Üye, Danışman)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VI
ÖN SÖZ	VII
I. BÖLÜM.....	1
1.1. GİRİŞ: HALK HİKÂYESLERİ VE LÂTİF ŞAH HİKÂYESİ	1
1.2. LÂTİF ŞAH HİKÂYESİ ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	3
1.2.1. TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	3
1.2.1.1. METİN TESPİTLERİ VE YAYINLARI	3
1.2.1.1.1. TEZLER.....	3
1.2.1.1.2. KİTAPLAR.....	4
1.2.1.1.3. MAKALELER.....	5
1.2.1.2. İLMÎ İNCELEMELER.....	5
1.2.1.2.1. TEZLER.....	5
1.2.1.2.2. KİTAPLAR.....	5
1.2.1.2.3. BİLDİRİLER	6
1.2.1.2.4. MAKALELER.....	7
1.2.2. AZERBAJCAN'DA YAPILAN ÇALIŞMALAR	8
1.2.2.1. METİN TESPİTLERİ VE YAYINLARI	8
II.BÖLÜM	9
LÂTİF ŞAH HİKÂYESİ İLE İLGİLİ PROBLEMLER.....	9
2.1. HALK HİKÂYESLERİNİN TASNİFİ MESELESİ VE LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN BU TASNİFLER İÇİNDEKİ YERİ	9
2.2. HALK HİKÂYESLERİNİN KAYNAKLARI MESELESİ VE LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN KAYNAĞI İLE TEŞEKKÜL ŞEKLİ.....	12
III. BÖLÜM.....	16
LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN VARYANTLARI VE BU VARYANTLARIN YAPI BAKIMINDAN MUKAYESESİ	16
3.1. VARYANTLAR HAKKINDA BİLGİLER.....	16
3.2. VARYANTLARIN YAPI BAKIMINDAN MUKAYESESİ	17
3.2.1. KAHRAMANIN AİLESİ	18
3.2.2. KAHRAMANIN DOĞUMU VE EĞİTİMİ	19
3.2.3. KAHRAMANLARIN ÂŞİK OLMALARI	25
3.2.4. KAHRAMANIN GURBETE ÇIKMASI	29

3.2.5. İLK BULUŞMA	30
3.2.6. SEVGİLİNİN BİR BAŞKASI İLE EVLENDİRİLMEK İSTENMESİ VE KAHRAMANIN BUNLARDAN HABERDAR OLMASI	31
3.2.7. KAHRAMANIN ESİR DÜŞMESİ	35
3.2.8. İKİNCİ BULUŞMA	36
3.2.9. KAHRAMANIN MEMLEKETİNE DÖNÜŞÜ VE SONUÇ	38
IV. BÖLÜM.....	44
LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNDEKİ ŞİİRLER.....	44
4.1. 1. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER.....	45
4.2. 2. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER.....	46
4.3. 3. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER.....	46
4.4. 4. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER.....	48
4.5. 5. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER.....	51
4.6. 6. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER.....	55
4.7. 7. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER.....	58
4.8. 8. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER.....	63
4.9. 9. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER.....	67
V. BÖLÜM.....	72
LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN MOTİF VE FORMEL YAPISI	72
5.1. LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN MOTİF YAPISI.....	72
5.1.1. 1. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER	72
5.1.1. 2. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER	73
5.1.1. 3. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER	74
5.1.1. 4. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER	75
5.1.1. 5. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER	75
5.1.1. 6. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER	76
5.1.1. 7. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER	76
5.1.1. 8. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER	77
5.1.1. 9. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER	77
5.2. LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN FORMEL YAPISI	78
5.1. BAŞLANGIÇ (GİRİŞ) FORMELLERİ	78
5.2. BAĞLAYIŞ (GEÇİŞ) FORMELLERİ.....	80
5.3. BENZER DURUMLARDA KULLANILAN FORMELLER	82
5.4. BİTİŞ FORMELLERİ	82
5.5. ÇEŞİTLİ FORMEL UNSURLAR.....	83
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA.....	88

METİN.....	93
ÖZ GEÇMİŞ.....	153

ÖZET**“LÂTİF ŞAH HİKÂYESİ ÜZERİNDE MUKAYESELİ BİR ARAŞTIRMA”****GÜLTEKİN, MUSTAFA****Yüksek Lisans Tezi, Türk Halk Edebiyatı****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL****Haziran, 2004; s. 160.**

Bu çalışmada Çıldırılı Âşık Şenlik tarafından tasnif edilen halk hikâyelerinden biri olan Lâtif Şah hikâyesi, tarihî derinlikte ve coğrafi genişlikte toplanan varyantları esas alınarak incelenmiştir. Öncelikle hikâye üzerinde yapılan çalışmalar tanıtılmış, sonra hikâyenin halk hikâyesi tasniflerindeki yeri ve konusunun kaynağı üzerinde durulmuş, en sonunda da incelemede kullanılan sekiz varyant, epizotları ve içerdikleri şiirler açısından mukayese edilmiştir. Çalışmanın sonunda Lâtif Şah hikâyesinin Türk halk hikâyeciliği geleneğine uygun bir halk hikâyesi olduğu görülmüştür.

ABSTRACT**“A COMPARISONAL RESEARCH ON THE
LÂTIF ŞAH FOLK STORY”****·GÜLTEKİN, MUSTAFA****MA. In Turkish Folk Literature****Supervisor: Ass. Dr. Behiye KÖKSEL****June, 2004; p. 160.**

In this study, Latif Şah Story which is are of the folk stories that has been classified by Çıldırılı Aşık Şenlik has been analysed by considering the variants which collected in historical profundity and geographical breadth. Firstly, the studies made on the story have been introduced; than it has been dwelled upon the folk story classifications and origin of its subject, and lastly eight variants used in the analysis have been and compared in terms of their episodes and poems they include. At the end of the study, it is observed that Latif Şah story is a suitable one for Turkish traditional folk story.

KISALTMALAR

AKMB	: Atatürk Kùltür Merkezi Başkanlığı
Az ₁	: Azerbaycan varyantı 1
Az ₂	: Azerbaycan varyantı 2
HAGEM	: Halk Kùltürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
MİFAD	: Millî Folklor Araştırma Dairesi
nr.	: Numara
s	: sayfa
S	: Sayı
S ₁	: Sözlü varyant 1
S ₂	: Sözlü varyant 2
S ₃	: Sözlü varyant 3
S ₄	: Sözlü varyant 4
S ₅	: Sözlü varyant 5
S ₆	: Sözlü varyant 6
vd.	: Ve diğçerleri
Yay.	: Yayınları

ÖN SÖZ

Türk halk edebiyatının anlatmaya dayalı türleri içerisinde önemli bir yeri olan ve Türk sosyo-kültürel yapısının şekillenmesine ve toplumsal düzenin sağlanmasına katkıda bulunan halk hikâyeleri ile ilgili çalışmalar büyük bir külliyat oluşturacak düzeye erişmiştir. Ancak halk hikâyeciliği geleneğinin tam olarak anlaşılabilmesi ve tüm yönleriyle araştırılabilmesi için bütün halk hikâyelerinin derlenip toplanması, tarihî derinlik ve coğrafi genişlikte konularının belirlenmesi gerekmektedir.

Biz de *Lâtif Şah Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma* başlığını taşıyan bu çalışmada, Lâtif Şah hikâyesini, Tarihî-Coğrafi Fin Yöntemi ya da Karşılaştırmalı Teori olarak adlandırılan ve Türk halk hikâyeleriyle ilgili çalışmalarda sıkça kullanılan geleneksel yöntemi kullanarak hikâyeyi bütün yönleriyle inceledik.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde *Giriş* başlığı altında halk hikâyeleri ve Lâtif Şah hikâyesi hakkında genel bilgiler verildikten sonra, *Lâtif Şah Hikâyesi Üzerinde Yapılan Çalışmalar* başlığı altında hikâyenin anlatıldığı Türkiye ve Azerbaycan sahalarında, hikâye üzerinde yapılan çalışmalar üzerinde durulmuştur.

Lâtif Şah Hikâyesiyle İlgili Problemler başlıklı ikinci bölümde halk hikâyelerinin tasnifi meselesi ve Lâtif Şah hikâyesinin bu tasnifler içerisindeki yeri üzerinde durulduktan sonra halk hikâyelerinin kaynakları ve Lâtif Şah hikâyesinin kaynağı ve teşekkülü meselesi hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü *Lâtif Şah Hikâyesinin Varyantları ve Bu Varyantların Yapı Bakımından Mukayesesi* adını taşımaktadır. Bu bölümde önce hikâyenin incelemeye dahil edilen varyantları tanıtılmış daha sonra da bu varyantlar epizotları açısından birbirleriyle mukayese edilmiştir.

Dördüncü bölüm *Lâtif Şah Hikâyesindeki Şiirler* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, hikâyenin varyantlarında yer alan şiirler bağlı oldukları epizotlara göre değerlendirilmiş ve bölümün sonunda varyantlardaki şiirler, bir tablo ile mukayeseli olarak gösterilmiştir.

Lâtif Şah Hikâyesinin Motif ve Formel Yapısı başlığını taşıyan beşinci ve son bölümde hikâyede yer alan motifler tespit edilmiş ve anlatıcıların kullandıkları formeller incelenmiştir.

Çalışmanın *Sonuç* bölümünde, incelememiz neticesinde ulaştığımız sonuçlar yer almaktadır. Azerbaycan Türkçesinden aktardığımız metin, Türkiye’de yayınlanmadığından çalışmanın sonunda *Metin* başlığı altında verilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanması esnasında sürekli görüşlerine başvurduğum Prof. Dr. Ali Berat Alptekin’e, Âşık Namaz Sazıcı’dan derlediği Lâtif Şah hikâyesini gönderen Prof. Dr. Muhan Bali’ye (Bu varyant eksik olduğundan çalışmamızda kullanılmamıştır.), Sivas’tan derlediği Lâtif Şah hikâyesini gönderen Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya’ya, hocam Doç. Dr. Fuzuli BAYAT’a ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL’e teşekkürlerimiz tabîdir.

Mustafa GÜLTEKİN

GAZİ ANTEP, 2004

I. BÖLÜM

1.1. GİRİŞ: HALK HİKÂYELERİ VE LÂTİF ŞAH HİKÂYESİ

Türk dünyasında “destan, dastan, dessan, hekaye, hikâye” gibi terimlerle karşılanan halk hikâyesi terimini, âşık/anlatıcı tarafından bir icra ortamında (genellikle kahvehane) belirli bir icra töresine bağlı olarak anlatılan, nazım ve nesrin birlikte yer aldığı; ancak nesrin, yani tahkiyenin esas olduğu halk edebiyatı türü olarak tanımlamak mümkündür.

Halk hikâyelerinin büyük bir çoğunluğunun musannifi bilinmemekle birlikte bazılarının musannifi ve teşekkül tarihi bilinmektedir. Musannifi ve teşekkül tarihi bilinen halk hikâyelerinden birisi de Lâtif Şah hikâyesidir.

Lâtif Şah hikâyesi Çıldırılı Âşık Şenlik'in tasnif ettiği üç hikâyeden birincisidir. Hikâyeyi tasnif ettiği sırada Şenlik 23 yaşındadır (Aslan 1992: 72). Âşık Şenlik'in hikâyeyi 1290/1873 yılında tamamladığını Lâtif Şah hikâyesinin sonunda yer alan şu dörtlükten anlamaktayız:

Men Lele'yem derdim çoktur sinede,
Söz bend oldu yüz kırk yedi hanede.
Tarih bin iki yüz doksan senede,
Çıldırılı Âşık Şenlik'in yadigarıdır.

Şenlik'in hikâyeleri arasında Lâtif Şah hikâyesinin özel bir yeri vardır. Bu da Şenlik'in öldürülüşüyle ilgili anlatılanlardan kaynaklanmaktadır. Şenlik'in çıraklarından Revanlı Âşık Bala Mehmet, 1913 yılı yaz aylarında Revan Hanlarından birinin düğününe katılır. Geleneklere göre her hanın himayesinde bir âşık bulunmaktadır ve bu âşiklerden hangisi duyulmamış bir hikâye anlatırsa ve hikâye beğenilirse, o âşığı himayesine alan han “Toy babası” seçilmektedir. Bala Mehmet, bu cemiyette Âşık Şenlik'in Lâtif Şah hikâyesini anlatır ve hikâyenin çok

beğenilmesi üzerine Bala Mehmet'in Hanı, "Toy babası" seçilir. Bunun üzerine Revanlı Hanlar, bu hikâyenin sahibini getirmesi için Bala Mehmet'e bir aylık süre verirler. Sonunda Bala Mehmet, ustası Şenlik'i razı eder ve Revan'a gelirler. Revanlı âşıklarla Şenlik, daha önce Gümrü, Tiflis ve Borçalı'da karşı karşıya gelmiş ve onlardan üstün olduğunu ispatlamıştır. Şenlik'ten çekinen bu âşıklar, onun yemeğine zehir koyarlar ve Şenlik, Çıldır'a dönerken yolda ölür (Aslan 1992: 37). Âşık İslam Erdener, Şenlik'in 1914 senesinin sonbaharında Akbaba'nın Hozu Köyünde vefat ettiğini söylemektedir (Erdener 1960: 3).

Hikâyeyle ilgili olarak anlatılan bu hadise Lâtif Şah hikâyesinin, Âşık Şenlik'in diğer hikâyelerinden daha fazla ün yapmasını sağlamıştır. Bu nedenle Şenlik'in hikâyeleri arasında, coğrafi olarak en fazla yayılanı Lâtif Şah hikâyesidir.

1.2. LÂTİF ŞAH HİKÂYESİ ÜZERİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Lâtif Şah hikâyesi üzerine yapılan çalışmalar metin tespiti ve ilmî incelemeler olmak üzere iki başlık altında değerlendirilebilir. Hikâyemiz Azerbaycan'da ve Türkiye'de bilinen bir halk hikâyesi olduğundan, çalışmamızın bu bölümünde önce Türkiye'de yapılan çalışmalar tanıtılacak, daha sonra da Azerbaycan'da yapılmış çalışmalar üzerinde durulacaktır.

1.2.1. TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.2.1.1. METİN TESPİTLERİ VE YAYINLARI

Lâtif Şah hikâyesinin Türkiye'de derlenmiş ve yayınlanmış pek çok varyantı bulunmaktadır. Bu derlemelerin bir kısmı öğrenci tezlerinde, bir kısmı yayınlanmış kitaplarda, bir kısmı da konuyla ilgili yazılmış makalelerde yer almaktadır.

1.2.1.1.1. TEZLER

İlk olarak Erzurum Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde yapılan talebe tezlerinde hikâyemizin metni bulunmaktadır. Bu tezler şunlardır:

a) Mesut Aksoy, İğdır Şive Ağızlarından Derlenmiş Metinler Üzerinde Fonetik Araştırması, Erzurum 1977, s. 38-48.

b) Ensar Aydın, Çıldır-Arpaçay Terekemelerinin Halk Edebiyatı Örnekleri, Erzurum 1968, s. 39-55.

c) Abdullah Adım, Tuzluca Folkloru, Erzurum 1970, s. 64-81.

ç) M. Serdar Özmilli, İzmir Yöresinden Derlenmiş Beş Halk Hikâyesi, Erzurum 1975, s. 78-88.

d) Erdal Özmen, Çıldırılı Âşık Şenlik'in Hikâyeleri, Erzurum 1974, (Alptekin 1983: 212-220). Bu çalışmada yer alan Lâtif Şah hikâyesinin metni daha sonra, yine Erdal Özmen tarafından Karseli gazetesinde de yayınlanmıştır (Alptekin 1989: 69).

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde 1974'te Doğan Kaya'nın hazırlamış olduğu "Acıyurt Köyü Ağzının Fonetik ve Morfolojik Hususiyetleri" adlı lisans tezinin 39-74. sayfalarında da Lâtif Şah hikâyesinin bir varyantı bulunmaktadır (Alptekin 1983: 227).

1.2.1.1.2. KİTAPLAR

Ensar Aslan'ın, "Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı, Şiirleri, Karşılaşmaları, Hikâyeleri" adlı eserinin 291-339. sayfalarında Lâtif Şah hikâyesinin bir varyantı bulunmaktadır. Bu metin, Ensar Aslan tarafından Âşık İslam Erdener'den derlenmiştir (Aslan 1992: 291-339).

Pertev Naili Boratav, Mehmet Bayunsal'ın derleyip kendisine gönderdiği hikâyeler arasında Lâtif Şah hikâyesinin de bulunduğunu belirtmektedir (Boratav 2002:11, 119). Bu eserde metin yer almakla birlikte, konuyla ilgili bilgi bir kitapta yer aldığından burada verilmesi uygun görülmüştür.

Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili çalışan araştırmacıların derlemiş olduğu malzemeler arasında Lâtif Şah hikâyesi de bulunmaktadır.

Ahmet Caferoğlu'nun "Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar I" adlı eserinin 19-47. sayfalarında hikâyemizin Kiraz Maçavel'den derlenmiş bir varyantı bulunmaktadır (Caferoğlu 1942: 20-47).

Yine Ahmet Caferoğlu, "Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar" adlı eserinin 109-139. sayfaları arasında Lâtif Şah hikâyesinin bir varyantını yayınlamıştır (Boratav 2002: 232).

Selâhattin Olcay, A. B. Ercilasun ve Ensar Aslan'ın birlikte hazırladığı “Arpaçay Köylerinden Derlemeler” adlı eserin 51-92. sayfalarında hikâyemizin bir varyantı bulunmaktadır (Olcay vd. 1998: 51-92).

Behçet Mahir'den derlenen hikâyeler arasında Lâtif Şah (Sakaoğlu vd. 2000: 71-104) adlı bir hikâye bulunmakla birlikte, bu hikâye muhteva ve şekil açısından burada incelediğimiz Lâtif Şah hikâyesinden farklıdır ve masal mahiyeti taşımaktadır.

1.2.1.1.3. MAKALELER

Doğan Kaya Lâtif Şah hikâyesinin Sivas varyantını 1989 yılında derlemiş ve yayınlamıştır. (Kaya 2003).

1.2.1.2. İLMÎ İNCELEMELER

Lâtif Şah Hikâyesi ile ilgili kapsamlı bir araştırma henüz yapılmış olmamakla birlikte, hikâye değişik yönlerden bazı araştırmacılar tarafından değerlendirilmiştir. Bunları birkaç başlık altında toplayabiliriz.

1.2.1.2.1. TEZLER

Serap Atay tarafından hazırlanan “Çıldırılı Âşık Şenlik'in Şiirlerinde ve Hikâyelerinde Geçen Kişiler” adlı yüksek lisans tezinde Lâtif Şah hikâyesindeki kişiler de değerlendirilmiştir (Atay 1999).

1.2.1.2.2. KİTAPLAR

Çıldırılı Âşık Şenlik üzerine olduğu gibi Lâtif Şah hikâyesi üzerine de Türkiye'de ilk duran isimlerin başında Ensar Aslan gelmektedir. Çıldırılı Âşık Şenlik üzerine doktora tezi hazırlayan Ensar Aslan, Şenlik'in hikâyelerini de genel olarak bu çalışmasında değerlendirmiştir. Söz konusu tezin Hikâyelerin İncelenmesi başlığını taşıyan üçüncü bölümünde Aslan, hikâyelerin konularının kaynaklarını,

hikâyelerin şekil ve iç yapılarını, hikâyelerin söylenmesi ve dinleyici çevrelerini ve hikâyelerin tespiti ile ilgili bilgileri değerlendirmiştir (Aslan 1992: 69-77).

Türk halk hikâyesi araştırmaları için oldukça önemli olan “Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı” adlı eseri hazırlayan Ali Berat Alptekin, bu çalışmasında Lâtif Şah hikâyesini de değerlendirmiş ve hikâyenin özetine çalışmasında yer vermiştir (Alptekin 1997:187-189).

Pertev Naili Boratav, “Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği” adlı eserinin değişik yerlerinde halk hikâyelerinden bahsederken Çıldırılı Âşık Şenlik’in hikâyelerinden de bahsetmektedir (Boratav 2002: 33, 108, 111).

Mustafa Cemiloğlu, halk hikâyelerinde doğum konusunu ele aldığı “Halk Hikâyelerinde Doğum Motifi” adlı çalışmasında Lâtif Şah hikâyesinde doğum motifine de yer vermiştir (Cemiloğlu 1999).

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nin Lâtif Şah maddesinde Fikret Türkmen hikâye üzerinde çeşitli açılardan incelemelerde bulunmuştur (Türkmen 1982: 70-71).

1.2.1.2.3. BİLDİRİLER

Muhan Bali, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi’ne “Lâtif Şah Hikâyesinin İki Varyantı ve Bilinmeyen Bir Halk Hikâyecisi” başlığını taşıyan bir bildiri sunmuştur. Bali, bu bildiri de hikâyenin derlediği iki varyantından bahsetmekte ve Âşık Niyazî (Namaz Sazıcı) anlatmasını epizotları açısından değerlendirmektedir (Bali 1976: 21-30).

Âşık Şenlik Sempozyumuna sunulan bildiriler arasında Şenlik’in hikâyeciliği yanında Lâtif Şah hikâyesi ile ilgili bildiriler de bulunmaktadır.

Ali Berat Alptekin, “Çıldırılı Âşık Şenlik’in Lâtif Şah Hikâyesi Üzerine” başlığını taşıyan bildirisinde Ensar Aslan’ın eserinde yer alan İslam Erdener

anlatmasıyla Ehliman Ahundov ile M. H. Tehmasib tarafından hazırlanan Azerbaycan Dastanları adlı eserde yer alan varyantları çeşitli yönlerden değerlendirmiştir (Alptekin 2000: 1-10).

Ensar Aslan, “Âşık Şenlik’in Hikâyelerinin Konularının Kaynakları” başlıklı bildirisinde Lâtif Şah hikâyesinin konusunun kaynağı hakkında da bilgi vermiştir (Aslan 2000: 41-47; Aslan 2003: 153-160).

Mustafa Cemiloğlu, “Lâtif Şah Hikâyesinin Giriş Epizodu” başlıklı bildirisinde hikâyenin altı varyantında giriş epizodunu değerlendirmiştir (Cemiloğlu 2000: 49-57).

Şeref Taşlıova, “Çıldırılı Âşık Şenlik’in Şiirleri ve Hikâyelerin İçindeki Özellikleri” adlı bildirisinde Lâtif Şah hikâyesindeki şiirlere de yer vermiştir (Taşlıova 2000:237-250).

Behiye Köksel, Şah İsmail Hatai Sempozyumuna sunduğu “Hikâye Kahramanı Şah İsmail” başlıklı bildirisinde, Şah İsmail hikâyesinde yer alan çok eşle evlenme motifini incelerken Lâtif Şah hikâyesindeki çok eşle evlenme motifini de tahlil etmiştir (Köksel 2004: 222).

1.2.1.2.4. MAKALELER

Dilaver Düzgün, “Âşık Şenlik’in Lâtif Şah Hikâyesi Üzerine Bir Deneme” adlı yazısında Lâtif Şah hikâyesinin Otto Spies’in (Spies 1941) Türk halk hikâyelerinin yapısı ile ilgili görüşlerine uygun olup olmadığı üzerinde durmuştur. (Düzgün 1990: 12-15).

Nerin Köse, “Türk Halk Hikâyelerinde Kahramanın Eğitimi Üzerine” başlıklı yazısında, halk hikâyelerinde kahramanın eğitimi konusunu incelemiş, bu incelemede Lâtif Şah hikâyesinde kahramanın eğitimi üzerinde de durmuştur (Köse 1997: 143-156).

Ensar Aslan, “Halk Hikâyelerinde İmtihan Motifi Kompleksi” adlı yazısında Lâtif Şah hikâyesini de değerlendirmiştir (Aslan 2001: 9-10).

1.2.2. AZERBAJCAN’DA YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.2.2.1. METİN TESPİTLERİ VE YAYINLARI

Lâtif Şah hikâyesinin Azerbaycan’da derlenmiş üç varyantı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Bakü’de 1961 yılında yayınlanan “Halg Dastanları” adlı çalışmanın birinci cildinde yer almaktadır. İkinci metin “Azerbaycan Dastanları” adlı eserin birinci cildinde yer alan metindir (Alptekin 1997: 79). Üçüncü metin, bizim bu çalışmada kullandığımız metin olup, Ehliman Ahundov tarafından derlenen metinlerin Aydın Ahundov tarafından yayınlandığı “Dastanlar” adlı eserin 34-73. sayfalarında yer alan metindir (Ahundov 1993: 34-73).

Lâtif Şah hikâyesi Azerbaycan’da bilinen ve Azerbaycan âşıkları tarafından anlatılan bir halk hikâyesi olmakla birlikte, yaptığımız araştırma neticesinde Âşık Şenlik üzerine çalışmaya rastladık (Hacıyeva 1998: 19-22); ama Lâtif Şah hikâyesi üzerinde herhangi bir ilmî incelemeye rastlamadık. Böyle olmakla birlikte Lâtif Şah hikâyesinin bazı araştırmacılar tarafından (Bayat 2000), çeşitli vesilelerle Lâtif Şah hikâyesine de değinildiğini görmekteyiz.

II. BÖLÜM

LÂTİF ŞAH HİKÂYESİ İLE İLGİLİ PROBLEMLER

2.1. HALK HİKÂYELERİNİN TASNİFİ MESELESİ VE LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN BU TASNİFLER İÇİNDEKİ YERİ

İlmî araştırmalarda tasnif “dış gerçekliği birebir yansıtmaktan ziyade onu anlamlı bir hale getirip daha rahat anlamaya yönelik bir soyutlama olmanın ötesinde hiçbir anlam” (Çobanoğlu 2003: 42) taşımamakla birlikte yapılan bir araştırmada amaca uygun sınıflandırmaların yapılması kaçınılmazdır. Türk halk hikâyeleriyle ilgili çalışma yapan araştırmacılar da onları konu, hacim, şekil ve çıkış kaynağı gibi ölçüleri kullanarak değişik yönlerden sınıflandırmalara tabi tutmuşlardır. Bu araştırmacıların başında I. Kunos, Otto Spies, Edmond Saussey, İsmail Habib Sevük, Hikmet İlaydın, Pertev Naili Boratav, Eflatun Cem Güney, Ali Berat Alptekin, Ali Duymaz, Ali Öztürk, Esmâ Şimşek, Nerin Köse gibi isimler yer almaktadır.¹

Çalışmamızın bu bölümünde, Lâtif Şah hikâyesinin yukarıda ismi zikredilen araştırmacıların tasniflerindeki yeri belirlenmeye çalışılacaktır.

Lâtif Şah hikâyesi I. Kunos’un tasnifinde (Duymaz 2001: 183) “Kahramanlık romanı” grubunda yer alan bir halk hikâyesidir.

Lâtif Şah hikâyesi, Nihat Sami’nin yapmış olduğu (Duymaz 2001: 183) tasnifin aşk hikâyeleri başlığı altında değerlendirilebilecek bir halk hikâyesidir.

İsmail Habib Sevük, Edebiyat Bilgileri adlı eserinde halk hikâyelerini, hacimlerine göre tasnif etmiştir (Alptekin 1997: 44). Bu tasnif içerisinde Lâtif Şah hikâyesi birinci gruba girmektedir.

¹ Söz konusu araştırmacıların tasnifleri yazılı kaynaklarda yer aldığından dolayı buraya alınmamış, bunun yerine bu tasnifleri gördüğümüz kaynaklar dip notta verilmiş ve Lâtif Şah hikâyesinin bu tasnifler içerisindeki yeri değerlendirilmiştir.

Türk halk edebiyatının olduğu gibi halk hikâyesi araştırmalarının da önde gelen araştırmacılarından birisi olan Pertev Naili Boratav'ın da halk hikâyeleriyle ilgili bir tasnifi bulunmaktadır. Boratav, halk hikâyeleriyle ilgili tasnifinde Lâtif Şah hikâyesini Diğer Kahramanlık Hikâyeleri'nin Diğer Hikâyeler başlığı altında ele almaktadır (Boratav 2002: 18).

Eflatun Cem Güney, halk hikâyelerini (Alptekin 1999: 119) hacimleri bakımından sınıflandırmıştır. Lâtif Şah hikâyesi hacmi bakımından bu tasnifte Koca hikâyeler içerisinde değerlendirilebilecek bir halk hikâyesidir.

Lâtif Şah hikâyesi Ali Duymaz'ın tasnifinde (Duymaz 2001: 186) konu bakımından aşk ve kahramanlık hikâyeleri grubuna girmekte, coğrafi yayılışına göre ise Türk dünyasının bir bölümünde bilinen halk hikâyeleri (Duymaz 1996: 47) grubuna girmektedir. Çünkü Lâtif Şah hikâyesi Anadolu ve Azerbaycan sahasında bilinen bir halk hikâyesidir.

Öcal Oğuz, Âşık Efgan Hikâyesi İnceleme Metin adlı çalışmasında halk hikâyelerini tasnif etmiştir (Aça ve Ercan 2004: 139-140). Lâtif Şah hikâyesini bu tasnifte yaşanmış bir vakanın halk hikâyesi şeklinde tasnif edilmesi grubu içerisinde değerlendirmek mümkündür.

Lâtif Şah hikâyesi Nerin Köse'nin tasnifinde (Köse 1996: 12-16) şekil özellikleri bakımından, türkülü halk hikâyelerinin klasik halk hikâyeleri bölümüne; hacmi açısından, uzun halk hikâyeleri bölümüne; konu bakımından ise kahramanlık hikâyeleri bölümüne girmektedir.

Ali Öztürk, Lâtif Şah hikâyesini, romantik aşk hikâyeleri kısmında nesir ve nazmın birlikte oluşturduğu hikâyeler arasında ele almaktadır (Öztürk 1986: 61-85).

Yukarıda da görüldüğü gibi halk hikâyelerini değişik yönlerden tasnif etmek mümkündür. Ele aldığımız tasniflerin büyük bir çoğunluğu konu, şekil ve

hacim ölçüleri kullanılarak yapılmıştır. Bazı tasniflerde hikâyelerin coğrafi yayılmaları, nazım ve nesrin kullanılıp kullanılmaması ile musannifinin bilinip bilinmemesi de dikkate alınmıştır. Sonuç olarak Lâtif Şah hikâyesinin tasniflerdeki durumunu şu şekilde maddeler halinde sıralamak mümkündür:

a) Lâtif Şah hikâyesi konu açısından, aşk ve kahramanlık konusunun birlikte işlendiği bir halk hikâyesidir.

b) Lâtif Şah hikâyesi hacim açısından uzun halk hikâyeleri arasında değerlendirebileceğimiz bir halk hikâyesidir.

c) Lâtif Şah hikâyesi coğrafi olarak Anadolu ve Azerbaycan sahasında bilinen ve anlatılan bir halk hikâyesidir.

ç) Lâtif Şah hikâyesi nazım ve nesrin birlikte yer aldığı bir halk hikâyesidir.

d) Lâtif Şah hikâyesi musannifi bilinen bir halk hikâyesidir.

2.2. HALK HİKÂYELERİNİN KAYNAKLARI MESELESİ VE LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN KAYNAĞI İLE TEŞEKKÜL ŞEKLİ

Türk halk hikâyeleriyle ilgili çalışma yapan araştırmacılar, hikâyelerin kaynaklarını ve teşekkül şekillerini de ele almışlar ve konuyla ilgili değişik görüşleri sürmüşlerdir. Çalışmamızın bu bölümünde önce halk hikâyelerinin kaynağı ve teşekkülü üzerine ileri sürülen görüşlerden bahsedilecek ve Lâtif Şah hikâyesinin kaynağı ile teşekkülü meselesi üzerinde durulacaktır.

Türk halk hikâyelerinin kaynağı ile ilgili ilk görüş Fuad Köprülü'ye aittir. Köprülü, halk hikâyelerinin mevzularını şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- 1) Eski Türk an'anesinden geçen mevzûlar: Dede Korkut, Köroğlu.
- 2) İslam an'anesinden geçen dinî mevzûlar: Mevlid, Menâkib-i Seyyid Battal Gazî, Fütühi'-ş-Şam, Fütüh-i Afrikıyye, Hazreti Ali Cenklere, Hazreti Hamza'nın Kahramanlıkları, Eba Müslim Horasanî Kıssaları, Hallac-ı Mansur, Şeyh Sen'an gibi tanınmış sufilere ait manzum ve mensur bir çok kitaplar.
- 3) İran an'anesinden geçen-ekseriyetle dinî olmayan ve bazen zâhiri bir İslâmî renge boyanmış mevzûlar (İran yolu ile geçen Hind mevzûları da bu daireye girebilir): Kelile ve Dimne, Şeh-Nâme vs. (Köprülü 1999: 366-370).

Halk hikâyelerinin kaynakları hakkındaki görüşlerden biri de Pertev Naili Boratav'a aittir. Boratav, halk hikâyelerinin üç büyük kaynağı olduğunu belirttiğinden sonra bu kaynakları "olmuş vakalar, yaşamış veya yaşadığı rivayet olunan âşıkların tercüme-i halleri, Köroğlu menkabeleri ve bu tipte diğer menkabeler" şeklinde ele almış, bunlara dördüncü madde olarak "klasik manzum hikâyeler, masal ve hikâye kitapları ve sözlü gelenekteki masallar"ı da eklemiştir (Boratav 2002: 20-21).

I. Kunos, halk hikâyelerinin lisan ve mevzularından hareketle, bunların ilk vatanının Azerbaycan ve İran Türklerinin oturdukları yerler olduğu ve bunları

Anadolu'ya Türkmenlerin getirdiği kanaatindedir. Kunos'un bu görüşüne E. Saussey ve O. Spies de iştirak etmişlerdir (Boratav 2002: 19).

Mezsaros, halk hikâyelerinin anavatanının Arabistan ve Acemistan olduğunu belirtmektedir. (Boratav 2002: 19)

Halk hikâyelerinin kaynaklarıyla ilgili görüşlerden biri de Şükrü Elçin'e aittir. Şükrü Elçin'in, Halk Edebiyatına Giriş adlı eserinde, halk hikâyelerinin kaynaklarını Türk kaynağından gelenler, Arap-İslam kaynağından gelenler, İran-Hind kaynağından gelenler olmak üzere üç başlık altında değerlendirmiştir (Elçin 1993: 444-447).

Halk hikâyelerinin kaynaklarıyla ilgili görüşlerden biri de Ali Berat Alptekin'e aittir. Alptekin'in halk hikâyelerinin kaynaklarını dört başlık altında ele aldığı tasnifi şu şekildedir:

- 1) Türk kaynağından gelen halk hikâyeleri: Köroğlu, Âşık Garip vs.
- 2) Arap, Fars ve Hint kaynağından gelen halk hikâyeleri: Leylâ ile Mecnûn, Ferhat ile Şirin, Yusuf ile Züleyha vs.
- 3) Masal-efsane kaynaklı halk hikâyeleri: Kirmanşah, Lâtif Şah, Şah İsmail vs.
- 4) Âşıkların hayatından kaynaklanan halk hikâyeleri: Kerem ile Aslı, Ercişli Emrah ve Selvihan vs. (Alptekin 1997: 42).

Görüldüğü gibi Ali Berat Alptekin, Lâtif Şah hikâyesini masal-efsane kaynaklı halk hikâyeleri içerisinde değerlendirmektedir.

Çıldırılı Âşık Şenlik'in hayatı, şiirleri ve karşılaşmaları üzerine olduğu kadar hikâyeleri üzerine de araştırmalar yapan Ensar Aslan, Lâtif Şah hikâyesinin kaynağının yaşanmış bir konu olduğunu, Âşık Şenlik'i bizzat görmüş ve onun

meclislerinde bulunmuş olan Mehti Beyaz'dan yaptığı derlemeler neticesinde ortaya koymuştur. Mehti Beyaz, anlattıklarını Âşık Şenlik'in ağzından Urta köyünde bir düğün meclisinde dinlediğini söylemiştir. Bir gün Suhara'da (Âşık Şenlik'in köyü) soğuk bir kış günü, ağalardan birisinin odasında otururlarken, köpeklerin seslerine dışarı çıkan ev sahipleri on, on iki yaşlarında, çıplak ayaklı, elbiseleri yırtık bir çocukla, yaşlı bir ihtiyarı içeri getirmişler. Soğuktan donmak üzere olan çocuk ve ihtiyara nereli olduklarını ve bu soğukta ne aradıklarını sormuşlar ve çocuğun babası sakat olduğu için amcasıyla birlikte nafaka toplamaya çıktıklarını öğrenmişler. Çocuğun adı Lâtifmiş ve yanındaki amcasına Lele diyormuş. Bu durum üzerine köylüler, Âşık Şenlik'ten bunların durumunu anlatan bir türkü söylemesini istemişler ve Âşık Şenlik, burada acıklı bir türkü söylemiştir. Daha sonra Âşık Şenlik bu olaydan hareketle Lâtif Şah hikâyesini tasnif etmiştir (Aslan 2000: 43, Aslan 1992: 70).

Bu anlatılanların gerçek olduğuna şüphe yoktur; ancak hikâyemize baktığımızda isim benzerliğinin dışında, ne soğuktan donmak üzere olan bir çocuk ne de yanında amcası vardır. Ensar Aslan bu durumu, “Âşık Şenlik, küçük Lâtif'i Yemen padişahının oğlu Lâtif Şah olarak görmek istemiştir.” (Aslan 1992: 70) şeklinde açıklamaktadır.

Biz de hikâyenin, bu yaşanmış olaydan hareketle tasnif edildiği görüşüne katılıyoruz. Muhakkak ki Âşık Şenlik, yaşadığı bu olaydan sonra, değişik icra ortamlarında dinlediği hikâyelerin genel özelliklerine bağlı kalarak Lâtif Şah hikâyesini meydana getirmiştir. Kanaatimizce hikâyenin kaynağı olarak anlatılan olayla, hikâye arasında isim benzerliği dışında bir benzerliğin olmaması da bu durumdan kaynaklanmıştır.

Ali Berat Alptekin'in, Lâtif Şah hikâyesinin kaynağının masal-efsane olduğu hakkındaki görüşü de hikâyemizle ilgili anlatılan bu olaydan kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak Lâtif Şah hikâyesi kaynağını yaşanmış bir olaydan alan bir halk hikâyesidir.

III. BÖLÜM

LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN VARYANTLARI VE BU VARYANTLARIN YAPI BAKIMINDAN MUKAYESESİ

3.1. VARYANTLAR HAKKINDA BİLGİLER

Lâtif Şah hikâyesi, Türk halk hikâyeleri arasında sevilen ve bilinen bir halk hikâyesi olduğu için derlenmiş ve yayınlanmış pek çok varyantı bulunmaktadır. Hikâye, Azerbaycan ve Anadolu sahalarında bilinmektedir. Biz bu çalışmada söz konusu varyantların sekiz tanesini incelememize esas aldık.

Bu incelemede kullanılan varyantları kısaca tanıtmak istiyoruz:

S₁: Ensar Aslan'ın Âşık İslam Erdener'den 1971 yılı Eylül ayında derlediği metindir. Hikâyeyi anlatan İslam Erdener, Âşık Şenlik'in oğlu Âşık Kasım'ın yanında yetişmiştir. Ensar Aslan, Âşık İslam Erdener'in, Lâtif Şah hikâyesinin ustası olduğunu belirtmektedir. Hikâyenin metni Ensar Aslan'ın "Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı, Şiirleri, Karşılaşmaları, Hikâyeleri" adlı eserinde yayınlanmıştır (Aslan 1992: 291-339).

S₂: Ahmet Caferoğlu'nun "Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar I" adlı eserinde yer alan metindir. Caferoğlu, bu varyantı Ahıska Koyundere köyünde, Kiraz Maçavel'den derlemiştir (Caferoğlu 1942:19-47).

S₃: Selâhattin Olcay, Ahmet Bican Ercilasun ve Ensar Aslan'ın hazırladığı "Arpaçay Köylerinden Derlemeler" adlı eserde yer alan metindir. Hikâyeyi anlatan Eset Polat (Kelbayı), Kineği köyündendir ve hikâyeyi anlattığı sırada 65 yaşındadır (Olcay vd. 1998: 51-92).

S₄: Abdullah Adım tarafından 1970'de Erzurum'da hazırlanan "Tuzluca Folkloru" adlı lisans tezinde yer alan metindir. Anlatıcı Abdullah Ayyıldız,

Tuzluca'nın Perçinis Harabe köyünden olup, hikâyeyi anlattığı sırada 42 yaşındadır (Adım 1970: 64-81).

S₅: Serdar Özmilli tarafından Erzurum'da 1975'te hazırlanan "İzmir Yöresinden Derlenmiş Beş Halk Hikâyesi" adlı lisans tezinin 78-88. sayfalarında yer alan metindir (Özmilli 1975: 78-88).

S₆: Doğan Kaya tarafından derlenen ve "Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri" dergisinin 3. sayısında yayınlanan metindir. Bu metin Sivas'ın Yıldızeli ilçesinin Bakırcıoğlu köyünden Âşık Ahmet'ten 1989 yılında derlenmiştir (Kaya 2003).

Az₁: 1983 yılında Ehliman Ahundov tarafından derlenen ve Aydın Ahundov tarafından tertip edilen "Dastanlar" adlı eserde yer alan metindir (Ahundov 1993: 33-73).

Az₂: Ensar Aslan'ın "Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı, Şiirleri, Karşılaşmaları, Hikâyeleri" adlı eserinde yer alan metindir (Aslan 1992:340-370).

3.2. VARYANTLARIN YAPI BAKIMINDAN MUKAYESESİ

Türk halk hikâyeleri üzerine yapılan çalışmalarda, hikâyenin varyantları, epizotları açısından mukayese edilerek hikâyenin yapısı ortaya çıkarılmıştır. Bu tür çalışmalarda her hikâyenin kendine mahsus yapı özellikleri olduğu gibi bütün hikâyelerde değişmeyen, ortak bir yapının olduğu da görülmüştür.²

Lâtif Şah hikâyesinin incelememize dahil ettiğimiz varyantları arasında da büyük benzerlikler vardır. Ancak varyantlaşmanın gereği olarak anlatım ortamı,

² Muhan Bali, Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi, Ankara, 1973; Ali Duymaz, Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Kültür Bak. Yay., Ankara, 2001; Nevruz Bey Hikâyesi, Millî Foklor Yay., Aydın, 1996; Fikret Türkmen, Âşık Garip Hikâyesi, Akçağ Yay., Ankara, 1995; Tahir İle Zühre, AKMB Yay., Ankara, 1998; Metin Ekici, Dede Korkut Hikâyeleri Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri, AKMB Yay., Ankara 1995.; Ali Berat Alptekin, Kirmanşah Hikâyesi, Akçağ Yay., Ankara, 1999; Esmâ Şimşek, Arzu ile Kamber Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma, Elazığ, 1987 vb.

anlatıcıların sosyal ve kültürel seviyesi ile saha ve zamandan kaynaklanan sebeplerden dolayı, varyantlar arasında bazı farklılaşmalar meydana gelmiştir.

Bu bölümde Lâtif Şah hikâyesinin varyantları, epizotları dikkate alınarak mukayese edilecek ve hikâyenin asıl yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Varyantlar, epizotları açısından dokuz epizoda ayrılarak mukayese edilecektir. Bu epizotlar şunlardır:

- 1) Kahramanın Ailesi
- 2) Kahramanın Doğumu ve Eğitimi
- 3) Kahramanların Âşık Olmaları
- 4) Kahramanın Gurbete Çıkması
- 5) İlk Buluşma
- 6) Sevgilinin Bir Başkası ile Evlendirilmek İstenmesi ve Kahramanın Bunlardan Haberdar Olması
- 7) Kahramanın Esir Düşmesi
- 8) İkinci Buluşma
- 9) Kahramanın Memleketine Dönüşü ve Sonuç

3.2.1. KAHRAMANIN AİLESİ

Bütün varyantlar, kahramanın ailesinin tanıtımıyla başlamaktadır. S₁ varyantında hikâye, bir kalıp ifade ile başlamakta ve anlatıcı “Eşki ihtilat, seyri maşgulat, zevk ile söhbet, vasfı hikâyet, izzeti iltifatnan haki paylarınıza hardan ifade etmeli,” şeklindeki bu kalıp ifadeden sonra hikâyede yer alan belli başlı kahramanlar tanıtılmaktadır. Hikâye Yemen, Hindistan ve Fas olmak üzere üç ayrı yerde geçmektedir ve anlatıcı önce Yemen’deki kahramanlardan, ikinci olarak Hindistan’daki kahramanlardan ve üçüncü olarak da Fas elindeki kahramanlardan söz etmekte ve buralardaki kahramanları tanıtılmaktadır. Bu kısım diğer varyantlarda görülmemekte ve hikâyeye giriş mahiyeti taşımaktadır. Burada kahramanın babası Gamsız Şah’ın yanında, annesi Şemsinur Sultan’dan, Koca Lala’dan, Hindistan

Şah'ının kızı Mihriban Sultan'dan, Fas padişahından, onun bacısı Esmer Sultan'dan ve pehlivanı Esfendiyar pehlivandan bahsedilmektedir.³

Bütün varyantlarda kahramanın babası bir padişaktır ve S₁, S₂, S₆, ve Az₁ varyantlarında Gamsız Şah, S₄ varyantında Cemşit Şah, Az₂ varyantında Derdli Şah olarak adlandırılmaktadır. S₂, S₃, S₅ varyantlarında ise kahramanın babasının adı zikredilmemektedir. S₆ varyantında anlatıcı, kahramanın babasının asıl adının Gamküşad olduğunu ve Gamsız Şah adının sonradan verildiğini belirtmiştir. Ancak kahramanın sevgilisi olan Mihriban Sultan'dan ve ailesinden hikâyenin başında bahsedilmemektedir.⁴

Kahramanın annesi sadece S₁ varyantında zikredilmekte ve adının Şemsinur Sultan olduğu belirtilmektedir. Mihriban Sultan'ın annesinden ise hikâyenin bütün varyantlarında bahsedilmemektedir.

3.2.2. KAHRAMANIN DOĞUMU VE EĞİTİMİ

Kahramanın doğumunun ve eğitiminin anlatıldığı bu epizot, doğum ve eğitim olmak üzere ikiye ayrılarak incelenecektir. Bütün varyantlarda bu epizot oldukça ayrıntılı olmakla beraber, S₅ varyantında kahramanın doğumu ve eğitiminin anlatıldığı bu epizot yer almamaktadır.

3.2.2.1. Doğum: Kahramanın doğumunun anlatıldığı bu bölüm kendi arasında doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

³ Çıldırılı Âşık Şenlik, tasnif ettiği hikâyelerin giriş kısımları için bu kalıp ifadeleri hazırlamış ve günümüzün usta âşıkları bu kalıp ifadeleri yaşatarak zamanımıza kadar getirmişlerdir. Şenlik tarafından tasnif edilen diğer hikâyelerdeki giriş ifadeleri için bkz. (Aslan 1992: 371 ve 417).

⁴ Bu inceleme esnasında varyantlar arasında, kahramanların adlarıyla ilgili ağız özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar görülmektedir. Biz çalışmamızın tamamında Lâtif Şah, Mihriban Sultan, Esmer Sultan, Koca Lala, Esfendiyar ve Gamsız Şah isimlerini kullanmayı tercih ettik. Bu isimler, varyantların bazılarında Letif Şah, Mehriban Soltan, Goca Lele, İsfendiyar (Esmendiyar) ve Gemsiz Şah (Derdli Şah) şeklindedir. Esmer Sultan ismi Az₂ varyantında Esma Hanım olarak, diğer varyantlarda ise Esmer Sultan olarak geçmektedir. Bu nedenle incelememizin tamamında Esmer Sultan ismi kullanılmıştır.

3.2.2.1.1. Doğum Öncesi: İncelediğimiz varyantlarda kahramanın doğumundan önceki hadiseler, diğer bir deyişle kahramanın doğumunu sağlayan hadiseler şu şekilde anlatılmaktadır:

S₁ varyantında Gamsız Şah, özel berberinde tıraş olurken saçlarının beyazladığını görür ve düşünceye dalar. Evine geldiğinde, neden üzüntülü olduğunu soran hanımına, ismini namını yürütecek bir evladı olmadığı için üzüldüğünü söyler. Durumu öğrenen hanımı, tebdil-i kıyafet edip vezirini de yanına alarak bu diyarı terk etmesini tavsiye eder. Bunun üzerine Gamsız Şah, tebdil-i kıyafet edip vezirini de yanına alarak şehirden uzaklaşır. Bir süre gittikten sonra bir bağa gelirler. Bağın içindeki havuzdan abdest alıp namaz kılarlar. Namazdan sonra sohbet ettikleri bir sırada kible tarafından yeşil sarıklı, beyaz sakallı nuranî bir derviş gelir ve padişaha bir elma verir. Yarsını sen ye, yarsını da hanım sultan yesin, gerisini Allah bilir; ama adını ben koyacağım der ve gözden kaybolur. Dervişin dediklerini yaparlar ve hanım sultan hamile kalır.

S₂ varyantında padişah, adamlarını gönderir ve özel bir berber buldurur. Bir Cuma günü tıraş olurken saçlarının beyazladığını görür ve derdini soran berbere, ölünce tacına tahtına sahip çıkacak, hazinelerini idare edecek bir oğlu kızını olmadığı için üzüldüğünü söyler. Berber de padişaha, tekkeler açmasını, açları doyurmasını, çıplakları giydirmesini tavsiye eder. Bunun üzerine padişah, hazinenin kapılarını açar ve açları doyurur, çıplakları giydirir. Orada bulunan halk padişahın çocuğu olması için dua eder ve dağılır gider. Öğle vakti padişah, yalnız başına otururken içeriye yeşil sarıklı, yeşil elbiseli bir derviş girer ve padişaha kırmızı bir elma verir, yarsını sen ye, yarsını hanım sultan yesin; bir çocuğunuz olur, ama adını ben gelmeden koymayacaksınız der ve gözden kaybolur. Dervişin dediklerini yaparlar ve hanım sultan hamile kalır.

S₃ varyantında çocuğu olmadığı için üzülen padişah, vezirini ve askerini alarak seyahate çıkar. Çayır çimenlik bir pınar başında çadırlar kurulur. Öğle vakti padişah, ben ölünce servetim kime kalacak diye üzölmeye başlar. Bu sırada içeriye

bir derviş girer ve neden üzüntülü olduğunu sorar. Padişah dervişe, ölünce tahtına sahip çıkacak, malını mülkünü koruyacak bir çocuğu olmadığı için üzüldüğünü söyler. Bunun üzerine derviş, cebinden bir elma çıkarır ve “yarısını sen ye, yarısını da hanımın yesin, bir çocuğunuz olacak; ama adını ben koyacağım,” der ve gözden kaybolur. Dervişin dediklerini yapar, elmanın yarısını kendi, yarısını da hanımı yer, kabuklarını da atına yedirir. Sonunda padişahın hanımı hamile kalır.

S₄ varyantında padişah çocuğu olmadığı için üzülmemektedir. Bir gün vezirinin yanına oğlu gelir ve bunu gören padişah iyice üzülür ve evine gelir. Derdini dinleyen hanımı padişaha, biraz gez dolaş, bizim de derdimizin dermanını veren bulunur, der. Vezirini de alan padişah yola çıkar ve bağlık bahçelik bir yere gelir. Dinlendiği esnada yanına bir derviş gelir ve ona bir elma verir; yarısını sen ye, yarısını hanımın yesin, kabuklarını da atına yedir; içinden çıkan çekirdeği de bahçene ek; doğacak çocuğun adını ben koyacağım der ve gözden kaybolur. Padişah dervişin dediklerini yapar ve hanımı hamile kalır.

S₆ varyantında, padişah çocuğu olmadığı için üzülmemektedir. Bir gün tahtında otururken ağlamaya başlayan padişaha Koca Lala, derdinin ne olduğunu sorar. Padişah da çocuğu olmadığını, geleni gideni doyurduğu halde ağzı dualı birine rastlayamadığını söyler. Koca Lala da “gel birlikte diyar-ı gurbete çıkalım, gezdiğimiz yerlerde belki ağzı dualı birini buluruz,” der ve yola çıkarlar. Gittikleri yerlerde yetim, garip ve açları doyururlar ama yine de ağzı dualı birini bulamazlar. Geri dönerken bir çeşme başında namaz kılarlar ve burada karşılıklarına ihtiyar, ak sakallı bir derviş çıkar ve padişaha bir elma vererek “yarısını sen ye, yarısını da hanımın yesin, kabuklarını da kısır ata yedirin; ama doğacak çocuğun adını ben koyacağım,” der ve gözden kaybolur. Dervişin dediklerini yaparlar ve hanım sultan da, at da hamile kalır.

Az₁ varyantında tacına devletine sahip çıkacak bir çocuğu olmadığı için üzülen Gamsız Şah, bir gün derdini yanında bulunan vezirlerden birine söyler. O da padişaha, fakir fukaraya, elsiz ayaksızlara yardım etmesini tavsiye eder ve bunların

duasıyla belki bir çocuk sahibi olabileceğini söyler. Hazinenin ağzını açan padişah hayır işlerinde bulunur ve bunun üzerine hanımı hamile kalır.

Az₂ varyantında bütün doktorlara ve ziyaretlere gitmesine rağmen çocuğu olmayan ve bunun için çok üzülen Dertli Şah, vezirlerini toplar ve derdini bunlara anlatır. Vezirlerin içinde bulunan Koca Lala, yedi yol ayrımında bir ev yaptırmasını, gelene gidene yemek vermesini tavsiye eder. Padişah, Lala'nın dediklerini yapar ve bir gün acaba dediklerim yapılıyor mu, diye kontrol etmeye gider. Bakar ki dedikleri aynen yapılıyor. Evin yanında bir gül bahçesi vardır. O bağa girdiklerinde karşılına nuranî bir derviş çıkar ve cebinden kırmızı bir elma çıkarıp, “yarsını sen ye, yarsını da hanımın yesin; oğlun olacak, ama adını ben gelmeden koymayın,” der ve gözden kaybolur. Dediklerini yapınca padişahın hanımı hamile kalır.

3.2.2.1.2. Doğum: Kahramanın doğumu ve eğitimi ile ilgili bilgi verilmeyen S₅ varyantı dışındaki varyantların tümünde kahramanın dokuz ay sonra dünyaya geldiği belirtilmiştir. S₃, S₄ ve S₆ varyantlarında çocuğun dünyaya geldiği gün at da bir tay dünyaya getirir. S₃ varyantında aynı gece vezirin de bir çocuğu dünyaya gelir. S₄ varyantında ise bahçede bir elma ağacı çıkar.

3.2.2.1.3. Doğum Sonrası: Hikâyemizin varyantlarında kahramanın doğumundan sonraki uygulamalar şu şekilde anlatılmaktadır:

S₁ varyantında, çocuk, 4-5 yaşına gelinceye kadar bakıcılara verilmektedir. Ancak çocuğa hâlâ ad konulmamıştır. Memleketin ileri gelenleri toplanır ve ad koyacakları sırada içeriye yeşil sarıklı, ak sakallı, nuranî bir derviş girer ve çocuğa Lâtif Şah adını koyar. Herkes de bunu kabul eder. Ad konulduktan sonra padişah, Lâtif Şah'ı sünnet ettirir.

S₂ varyantında, çocuk dünyaya gelince açlar doyurulur, çıplaklar giydirilir, kurbanlar kesilir. Çocuğa ad koyma hadisesi bu varyantta, kahramanın eğitiminden sonra gerçekleşmektedir. Lala, padişahın “beklediğim var,” demesine

rağmen halka haber gönderir ve halk toplandığı sırada içeri giren derviş, çocuğa Lâtif Şah adını koyar.

S₃ varyantında, çocuk dünyaya geldikten sonra 7 yaşına kadar olan olaylar anlatılmamaktadır. Ancak kahraman çok çabuk bir şekilde büyümektedir. Kahramanın adı eğitiminden sonra verilmektedir. Vezir bir gün padişaha, “çocuk 15 yaşına geldi, adını koyalım,” der ve memleketin ileri gelenleri toplanır; ancak herkes bir ad söyler anlayamazlar. Bu sırada içeri giren derviş çocuğun adını Lâtif Şah koyar. “Çocuğun doğduğu gün dünyaya gelen atı da buna verin,” der.

S₄ varyantında, çocuğun dünyaya gelmesinden sora şenlikler yapılmış, eğlenceler düzenlenmiş ve bütün millet doyurulmuştur. Çocuğun adı eğitiminden sonra konulmuştur. Bir gün oynarken çocuklardan birinin adının olmadığını yüzüne vurması üzerine, çocuk durumu annesine, o da padişaha anlatır. Bunun üzerine ileri gelenler toplanıp ad koyacakları sırada nuranî bir derviş içeri girer ve çocuğun adını Lâtif Şah koyar.

S₆ varyantında, çocuk dünyaya gelince yoksullar doyurulur, sadaka dağıtılır. Çocuk beş yaşına kadar süt anneye verilir. Çocuk akranlarına göre çok hızlı büyümektedir. Beş yaşındayken on iki yaşındaymış gibi olur. Bir gün padişahın on iki mirzahanları ad koymak istediklerini padişaha söylerler. Toplanırlar ve herkes bir ad söyler; bu sırada içeri giren derviş çocuğun adını Lâtif Şah, atının ismini de Benliboz koyar.

Az₁ varyantında, çocuk dünyaya geldikten sonra kadınlar ad koymak için toplanırlar ve hepsi bir ad koyar; ancak içlerinden birinin, ipek kadının, dediği Lâtif Şah çocuğun adı olarak herkes tarafından kabul edilir. Çocuk büyütülmesi için dayeye verilir.

Az₂ varyantında, çocuk dünyaya gelince ad koymak için padişaha müracaat ederler, padişah her ne kadar “bunun adını biz koyamayız,” dediyse de milleti razı edemez. Sonunda hanım sultan, padişahı ikna eder ve ad koymak için

toplanırlar. Herkes bir ad söylerken içeriye yeşil abalı, ak sakallı bir derviş girer ve çocuğun adını Lâtif Şah koyar.

3.2.2.2. Kahramanın Eğitimi: S₁ varyantında padişah Lâtif Şah'ı mektebe okumaya gönderir. Hoca, padişahın oğlunun yaşını 40 tane talebe ile yer altında bir mektep yaptırmasını ister, “geri kalanını bana bırakın,” der ve padişah hocanın dediklerini yapar. Kahramanımız on yedi, on sekiz yaşlarına kadar mektebe devam eder.

S₂ varyantında çocuk sekiz yaşına gelince bir hoca bulunur ve mektebe okumaya verilir. Hoca beş sene içinde bunu yetiştirir.

S₃ varyantında, çocuk yedi yaşına gelince mektebe başlar. Padişahın oğlu ile vezirin oğlu yer altında, gün yüzü görmeden on sene okurlar. Mektebi yer altına padişah yaptırmıştır.

S₄ varyantında padişahın oğlu mektep çağı gelince, devrin en iyi hocasına verilir ve hoca bunu kendi oğluyla birlikte yer altında, hiç gün yüzü göstermeden okutur. Eğitimi bittikten sonra çocuk imtihan edilir ve sorulan bütün soruları cevaplar.

S₆ varyantında, padişah çocuğu beş yaşında hocaya verir ve çocuk yedi sene hocada okur.

Az₁ varyantında, çocuk yedi yaşına gelince mektebe verilir ve on beş yaşına kadar burada okur, bütün ilimleri tahsil eder.

Az₂ varyantında, Lâtif Şah'ın sadece mektebe gittiği anlatılmaktadır. Eğitimin ayrıntılarından bahsedilmemektedir.

Bu epizodun incelenmesinden çıkan sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) S₅ varyantının dışındaki bütün varyantlarda sosyal, siyasî ve ekonomik açıdan güçlü olan Yemen padişahının çocuğu olmamaktadır.

b) Kahramanın doğumuna zemin hazırlayan seyahate çıkmayı ve hayır işleri yapmayı S₁ ve S₄'te hanımı, S₂'de berber, S₆, Az₁ ve Az₂ varyantlarında ise Koca Lala tavsiye etmektedir.

c) S₁, S₂, S₃, S₄, S₆, Az₂ varyantlarında kahramanın doğumu, dervişin verdiği elma sayesinde olmaktadır. S₅ varyantında bu epizot yer almamakta, Az₁ varyantında, açların doyurulması neticesinde alınan dualar vasıtasıyla kahraman dünyaya gelmektedir.

ç) S₄ ve S₆ varyantlarında kahramanın doğumu ile birlikte, kahramanın adı da dünyaya gelmektedir.

d) Kahramanın doğumunun, dervişin verdiği elma sayesinde gerçekleştiği varyantlarda, kahramanın adını da derviş koymaktadır. Az₂ varyantında, ad koymak için toplanan kadınlardan birisi koymaktadır. S₅ varyantında kahramanın doğumu anlatılmadığından ad koyma hadisesi de yer almamaktadır.

e) Kahramana eğitim S₁, S₃ ve S₄ varyantlarında yer altında bulunan mektepte verilmekteyken, diğer varyantlarda bu durum görülmemektedir.

f) Hikâyemizin bu epizodunda Mihriban Sultan'ın doğumundan ve eğitiminden bahsedilmemektedir.

3.2.3. KAHRAMANLARIN ÂŞİK OLMALARI

Lâtif Şah hikâyesinde kahramanların birbirlerine âşık olmaları varyantlara göre bazı farklılıklar göstermektedir.

S₁ varyantında Lâtif Şah, eğitimi sırasında mektebin önünde bir avcı görür ve hocasına avcılık yapacağını, artık okumayacağını söyler. Durumu hocadan

öğrenen babası, Lâtif Şah'a avcılık için gerekli teçhizatı verir ve Lâtif Şah, avcılık yapmaya başlar. Bir av sırasında akşam vakti, karşı dağdan gelen ışığı görür ve oraya gider. Orada bulunan haramîleri yener ve haramîlik yapmaya başlar. Diğer ülkelerin padişahlarının şikayetçi olması üzerine Gamsız Şah, Lâtif Şah'a bir ferman verir ve Lâtif Şah gelip geçenden gümrük almaya başlar. Bu sırada Lâtif Şah'ın namını duyan Hindistan şahının kızı Mihriban Sultan, Lâtif Şah'a âşık olur. Bir düş gördüğünü söyleyerek, Elvan dağlarındaki türbeye gitmezse öleceğini söyler ve Yemen'deki Elvan dağlarına gelir. O gece nöbet bekleyen Lâtif Şah, Mihriban Sultan'ı görünce ona âşık olup düşer, bayılır. Mihriban Sultan, bir mektup yazar, Lâtif Şah'ın koynuna bırakır ve Hindistan'a geri döner.

S₂ varyantında, Lâtif Şah, pazarda avcuları görür ve avcılık yapacağını söyler, padişah razı olur. Bir av esnasında karşılaştığı kervanı soyunca şehrin dışına çıkması yasaklanan Lâtif Şah, babasından ferman alır ve dağa çıkar. Bir gece Hindistan şahının kızı Telli Mihriban'ın rüyasına Hızır gelir ve önce Allah aşkına; sonra kırkların, pirlerin ve ahir zaman peygamberinin aşkına, en son da Yemen şahının oğlu Lâtif Şah'ın aşkına bade sunar. Aynı şekilde Lâtif Şah da rüyasında bade içer. Hızır parmaklarını ayna eyleyip kızı oğlana, oğlanı da kıza gösterir. Bunun üzerine hastalığa yakalanan Telli Mihriban, Yemen'deki kevser bulağına gitmesi gerektiğini söyler ve Yemen'e gelir. Lâtif Şah, kızı görünce düşer bayılır ve Telli Mihriban, bir mektup yazar, Lâtif Şah'ın koynuna bırakır, yüzüklerini değiştirir ve Hindistan'a geri döner.

S₃ varyantında, atına binip gezen Lâtif Şah, yolda ağlayan, yaşlı bir adama rastlar. Adamın derdini dinleyen Lâtif Şah, onun yanına katılır ve onunla birlikte Yasemen dağına gider ve yol kesip kervan soymaya başlar. Diğer ülkelerin padişahlarının şikayetçi olması üzerine, babası buna ferman verir ve gümrük almaya başlar. Hindistan'ın resimcisi, Yemen'e gelir ve Lâtif Şah'ın resmini çizip, Hindistan şahının kızı Mihriban Sultan'a götürür. Resmi gören Mihriban Sultan, Lâtif Şah'a âşık olur. Yataklara düşen Mihriban Sultan, iyileşmesi için Yasemen dağına getirilir. Burada Mihriban Sultan ile karşılaşan Lâtif Şah, ona âşık olur ve düşer bayılır.

Mihriban Sultan, bir mektup yazar ve yüzüğünü çıkarıp mektubun içerisine koyar, Hindistan'a doğru yola çıkar.

S₄ varyantında, Lâtif Şah bir av esnasında önüne çıkan ceylanı kovalarken yorulur ve bir ağacın dibinde uyur. Rüyasında bir derviş Lâtif Şah'a Mihriban Sultan'ın resmini gösterir ve bade sunar. Aynı rüyayı Mihriban Sultan da görür. Hastalanan Mihriban Sultan, Yemen'e gider ve gelip geçenden vergi almak için orada bekleyen Lâtif Şah ile karşılaşır. Mihriban Sultan'ı gören Lâtif Şah düşer ve bayılır. Mihriban Sultan, bir mektup yazar, resmini ve saçından kopardığı üç teli bırakır, Hindistan'a geri döner.

S₅ varyantında, Lâtif Şah rüyasında Mihriban Sultan'ı görür ve bade sunmaları neticesinde âşık olur. Aynı şekilde Mihriban Sultan da bade içerek Lâtif Şah'a âşık olur.

S₆ varyantında, eğitimini bitiren Lâtif Şah, babasından izin alarak ava gider. Kendisine Elvan dağına gitmek yasaklanmıştır. Bir gün av sırasında Elvan dağına giden Lâtif Şah, orada bulunan kırk haramîyi öldürür ve babasından ferman alarak, dağda beklemeye ve gelen geçenlerin mallarının yarısını almaya başlar. Buradan gelip geçenler Lâtif Şah'ın namını gittikleri yerlerde yayarlar. Lâtif Şah'ın namını duyan Mihriban Sultan, ona âşık olur. Bunun üzerine babasına hasta olduğunu, Yemen'de Elvan dağlarında bulunan tekkeyi ziyaret etmezse öleceğini söyler. Bunun üzerine Mihriban Sultan yola çıkar ve Yemen'e Elvan dağlarına gelir, Lâtif Şah ile karşılaşır. Lâtif Şah, Mihriban Sultan'a âşık olur ve düşer bayılır. Mihriban Sultan, bir mektup yazar ve Lâtif Şah'ın koynuna bırakır, Hindistan'a geri döner.

Az₁ varyantında, Lalası Şenlik ile beraber gezerken babasının pehlivanlarına rastlar ve pehlivanları yener. Bundan sonra Türbe dağına ava gider ve oradan gelip geçenlerden haraç almaya başlar. Türbe dağından geçmekte olan Hindistan'ın büyük taciri Hoca Heyder, Lâtif Şah'ın resmini çizer ve bunu satarak çok para kazanır. Resmini çizdirmek için bu resimciye giden Mihriban Sultan, Lâtif

Şah'ın resmini görür ve ona âşık olur. Hastalanan Mihriban Sultan'ı babası Türbe dağına gönderir. Burada Lâtif Şah ve Mihriban Sultan karşılaşır ve Lâtif Şah, Mihriban Sultan'a âşık olur, düşer bayılır. Mihriban Sultan, bir mektup yazar, Lâtif Şah'ın koynuna bırakır ve Hindistan'a geri döner.

Az₂ varyantında, eğitiminin sonuna doğru gördüğü avcılardan etkilenen Lâtif Şah, avcılık yapmaya başlar. Bir av sırasında yorulan Lâtif Şah'ın rüyasına bir derviş girer ve ona bade içirerek Hindistan şahının kızı Mihriban Sultan'ı gösterir. Aynı rüyayı gören Mihriban Sultan, hastalanır ve iyileşmesi için getirildiği Yemen'in dağlarında Lâtif Şah ile karşılaşır. Mihriban Sultan'ı gören Lâtif Şah, ona âşık olur ve düşer bayılır. Mihriban Sultan, bir mektup yazar ve Lâtif Şah'ın koynuna bırakır, Hindistan'a geri döner.

Kahramanların âşık olmaları epizodunun incelenmesinden çıkan sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

a) S₂, S₄, S₅ ve Az₂ varyantlarında kahramanlar birbirlerine rüyada âşık olmaktadır. Rüyada pir elinden bade içen kahramanlar âşık olurlar.

b) S₃, Az₁ varyantlarında Lâtif Şah'ın resmini gören Mihriban Sultan, ona âşık olur. Lâtif Şah, Yemen'e kendisini görmeye gelen Mihriban Sultan'ı görünce âşık olur.

c) S₁ ve S₆ varyantlarında Lâtif Şah'ın namını duyan Mihriban Sultan ona âşık olur ve onu görmek için Yemen'e gelir. Lâtif Şah, burada Mihriban Sultan'ı görünce ona âşık olur.

ç) Rüyada âşık olmanın görüldüğü varyantlarda, S₅ varyantı hariç, Lâtif Şah, ancak Mihriban Sultan'ı görünce gerçek anlamda âşık olmakta ve düşüp bayılmaktadır. Resmini görerek ve namını duyarak âşık olmanın görüldüğü varyantlarda ise önce Mihriban Sultan âşık olmakta; Lâtif Şah, Mihriban Sultan Yemen'e geldiğinde ve karşı karşıya geldiklerinde âşık olmaktadır.

d) Bütün varyantlarda kahramanların âşık olmaları, Lâtif Şah'ın Yemen'den ayrılması ile gerçekleşmektedir. Lâtif Şah S₁, S₂, S₄, S₆, AZ₁ ve AZ₂ varyantlarında avcılık yapmak için dağa gitmektedir. S₃ varyantında atı ile gezerken tanıştığı yaşlı bir adamın peşine takılarak onun arkadaşlarının yanına, dağa gider. AZ₂ ve S₅ varyantlarının dışındaki varyantlarda Lâtif Şah, gittiği dağda önce yol kesip, kervan soymakta; sonra ise babasından aldığı fermanla gelip geçenlerden vergi almaktadır.

e) Âşık olup Lâtif Şah'ı görmeye Yemen'e gelen Mihriban Sultan, bütün varyantlarda geri dönerken Lâtif Şah'a bir işaret bırakmaktadır. S₅ varyantında Mihriban Sultan, Yemen'e gelmemektedir; S₁, S₆, AZ₁ ve AZ₂ varyantlarında sadece mektup; S₂ varyantında, mektup bırakmakta ve yüzüklerini değiştirmekte; S₃ varyantında, mektup ile kendi yüzüğünü bırakmakta; S₄ varyantında mektup, resim ve saçının üç telini bırakmaktadır.

f) İncelediğimiz bütün varyantlarda kahramanlar âşık olduktan sonra şiir söylemeye başlamakla birlikte, kahramanların âşık olma ile birlikte şiir söyleme yeteneği kazandıklarından söz edilmemektedir.

3.2.4. KAHRAMANIN GURBETE ÇIKMASI

Bütün varyantlarda Mihriban Sultan'a âşık olan Lâtif Şah, onu aramak ve bulmak için Hindistan'a gitmektedir. Kahramanın gurbete çıkması olarak adlandırdığımız bu epizot, incelediğimiz varyantların tamamında büyük benzerlikler taşımaktadır. Bu nedenle incelediğimiz varyantlarda yer alan kahramanın gurbete çıkışı epizodunun varyantlardaki durumu tek tek anlatılmamış, aralarındaki ortak ve farklı yönler ortaya konulmuştur. Bu epizot, incelediğimiz varyantlarda şu şekildedir:

a) Bütün varyantlarda Lâtif Şah'ın yanında Lala'sı da Hindistan'a gitmektedir.

b) Bütün varyantlarda Lâtif Şah ve Lala bezirgan, tüccar kılığında Hindistan'a gitmektedir.

c) Varyantların tamamında Lâtif Şah ve Lala Hindistan'a vardıklarında baba oğul olduklarını söylemektedirler.

ç) S_1 ve S_3 varyantlarında Hindistan padişahına Lala bir hediye götürmektedir.

d) S_6 varyantında diğer varyantlardan farklı olarak Lâtif Şah, Hindistan yolunda karşılaştığı bir ejderhayı öldürmektedir.

3.2.5. İLK BULUŞMA

Lâtif Şah hikâyesinin incelediğimiz varyantlarında kahramanlar ilk kez Yemen'de karşılaşmış olmakla birlikte, Lâtif Şah'ın Mihriban Sultan'ı aramak için Hindistan'a gelmesiyle birlikte ilk kez bilinçli bir buluşma gerçekleşmektedir. Kahramanların ilk kez buluşmalarının anlatıldığı bu epizot, varyantlarda büyük benzerlikler taşımaktadır. Bu epizodun incelenmesinden çıkan sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Bütün varyantlarda Hindistan'a bezirgan kılığında giren Lâtif Şah ve Lala bir dükkan kiralayıp, getirdikleri malları ucuza satmaktadırlar. Malların ucuza satılması, Mihriban Sultan ile Lâtif Şah'ın buluşmalarının başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

b) Mihriban Sultan, bütün varyantlarda kumaş almaya cariyelerinden birini göndermektedir. Bu kız Lâtif Şah'ı beğenmekte ve kumaşları getirirken Lâtif Şah'ı öpmektedir. Ama Lâtif Şah, buna iltifat etmemektedir. Bu kızın adı, varyantlarda şu şekildedir: S_1 'de Topal Ağca kız, S_2 'de Topal Peri, S_3 , S_4 ve Az_1 'de Ağca kız, S_6 ve Az_2 'de Topal kız.

c) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, Mihriban Sultan'ın sarayına kumaşların parasını almak için gelmektedir.

ç) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, bir süre Mihriban Sultan'ın yanında kalmaktadır.

d) Varyantların tamamında geri gelen Lâtif Şah, durumu Lalasına anlatmaktadır.

e) S₁ varyantında Lâtif Şah, olanları Lala'sına anlatırken Keçel Mehmet adlı birisi duymakta ve padişahı durumdan haberdar edeceğini söylemekte; fakat Lala tarafından bu düşüncesinden vazgeçirilmektedir. S₂ varyantında, geri geldiğinde hesap ödemek için bekleyenler Lâtif Şah'ın anlattıklarını duyarlar; Lala "bunlara kimseye söylemeyin," der ve bunlardan para almaz. S₃ varyantında, kel birisi dükkanda beklemektedir, Lâtif Şah'ın anlattıklarını duyar ve "padişaha söyleyeceğim," deyince, Lala buna mâni olur ve onu vazgeçirir. S₆ varyantında dükkanda bekleyen Keloğlan, Lâtif Şah'ın anlattıklarını duyar. Lâtif Şah, bunu kılıç ile korkutur. Keloğlan da Mihriban'ın resmini alır ve uzak diyarlara gider.

3.2.6. SEVGİLİNİN BİR BAŞKASI İLE EVLENDİRİLMEK İSTENMESİ VE KAHRAMANIN BUNLARDAN HABERDAR OLMASI

Lâtif Şah hikâyesinde, sevgilinin bir başkası ile evlendirilmek istenmesi ve kahramanın bu durumdan haberdar olması birlikte anlatılmaktadır. İncelediğimiz varyantlar arasında benzer yönler olduğu gibi, bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Bu epizodun varyantlardaki durumu şu şekildedir:

S₁ varyantında, Hindistan şahının kızı Mihriban Sultan'ın güzelliğini işitir ve pehlivanı Esfendiyar'ı Hindistan'a gönderir. Karşılığında bacısı Esmer Sultan'ı Esfendiyar pehlivana verecektir. Esfendiyar, Hindistan'a gelip kızı isteyince, onunla baş edemeyeceğini düşünen Hindistan şahı kızını vermeye razı olur. Durumu Keçel Mehmet'ten öğrenen Lâtif Şah, Esfendiyar'ın karşısına çıkar. Esfendiyar'ın aklına

annesinin remil atarak söylediği “seni birisi öldürecek,” sözü gelir. Neticede Lâtif Şah, Esfendiyar’ı yener. Bundan sonra Lâtif Şah’ın Yemen padişahının oğlu olduğu anlaşılır ve Mihriban Sultan’ı, Lâtif Şah’a verirler ve düğün başlar.

S₂ varyantında, Fas padişahının resimcisi bir gün Mihriban Sultan’ın resmini yapar ve padişaha götürür. Bunun üzerine padişah, ordusunu ve Esfendiyar pehlivanı alarak Hindistan’a gelir. Esfendiyar, Fas padişahının bacısı Esmer Sultan’ın kocasıdır. Mihriban Sultan’ın razı olmaması üzerine iki taraf arasında savaş başlar. Hindistan şahı, “kim Fas ordusunu yenerse kızımı vereceğim,” diye tellal çıkarır. Bunu duyan Lâtif Şah, kendisine verilen imzayı alır, meydana çıkar ve Esfendiyar’ı yener. Lâtif Şah’ın Yemen padişahının oğlu olduğu anlaşılır. Padişah kızını verir ve kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

S₃ varyantında, Hindistan’ın resimcisi para almak için Mihriban Sultan’ın resmini Fas padişahına götürür. Bunun üzerine Fas padişahı, Esfendiyar pehlivanı Mihriban Sultan’ı getirmek için görevlendirir. O gece Esfendiyar’ın annesi rüyasında oğlunun öldüğünü görür ve Hindistan’a gitmemesi gerektiğini söyler. Ama Esfendiyar, kendisine verilecek olan Fas padişahının bacısı Esmer Sultan’ı almak için annesinin sözünü dinlemez. Hindistan’a gelip kızı isteyen Esfendiyar’a, Fas padişahı Hıristiyan olduğu için Mihriban Sultan’ı vermezler. Kel, gelip durumu Lâtif Şah’a haber verir. Lâtif Şah ile Hindistan şahı arasında bir mukavele imzalanır. Sonunda Lâtif Şah, Esfendiyar pehlivanı öldürür, Lâtif Şah’ın Yemen padişahının oğlu olduğu anlaşılır, Mihriban Sultan’ı kendisine verirler ve iki sevgili nişanlanırlar.

S₄ varyantında, Hindistan şahının kovduğu vezir Fas iline gider ve Hindistan şahının kızının güzelliğini, Fas padişahına anlatır. Fas padişahı da Esfendiyar pehlivanı, kızı almaya gönderir. Esmer hanım, Esfendiyar’ın hanımıdır. Lâtif Şah, tellallardan durumu öğrenir ve Esfendiyar’ın karşısına çıkar, onu yener, Lâtif Şah’ın Yemen padişahının oğlu olduğu anlaşılır ve kızı Lâtif Şah’a verirler. Düğün hazırlıklarına başlarlar.

S₅ varyantında, Fas padişahının veziri sayesinde Hindistan şahının kızının güzelliğini işitir ve Esfendiyar pehlivanı, kızı almaya gönderir. Esfendiyar, yola çıkmadan önce yaşlı bir kadına giderek remil attırır ve Lâtif Şah isimli biri tarafından öldürüleceğini öğrenir. Hindistan'a gelen Esfendiyar, Lâtif Şah tarafından öldürülür. Lâtif Şah'ın Yemen padişahının oğlu olduğu anlaşılır. Neticede Mihriban Sultan'ı Lâtif Şah'a verirler ve kırk gün düğün yaparlar.

S₆ varyantında, Fas eline giden Keloğlan, aç kaldığı bir sırada Mihriban Sultan'ın resmini, Fas padişahının resimcisine satar. Resim, Fas padişahına götürülünce padişah Esfendiyar'ı Hindistan'a gönderir. Hindistan şahı "ben bir Habeşe kız vermem," der ve savaş başlar. Lâtif Şah, durumu yoldan geçen ihtiyarlardan öğrenir. Neticede Lâtif Şah, Esfendiyar'ı öldürür, Lâtif Şah'ın Yemen padişahının oğlu olduğu anlaşılır ve kızı buna verirler. Düğün için, Koca Lalanın Yemen'e gidip, Yemen şahını getirmesi beklenmeye başlar.

Az₁ varyantında, Fas ilinin Lapdağ şehrinde Tacir Heyder, Fas padişahına Mihriban Sultan'ın resmini verir. Fas padişahı da pehlivanı Esfendiyar'ı Hindistan'a kızı almaya gönderir. Karşılığında da bacısı Esmer Hanımı, Esfendiyar'a verecektir. Esfendiyar'ı yenemeyeceğini düşünen Hindistan padişahı kızını vermeye razı olur. Durumu öğrenen Lâtif Şah, Esfendiyar'ı öldürür, onun Yemen padişahının oğlu olduğu anlaşılır ve kızı Lâtif Şah'a verirler. Düğün başlar.

Az₂ varyantında, Fars padişahının gönderdiği seyyahlardan biri Hindistan şahının kızının resmini çizer ve Fars padişahına getirir. Padişah da Esfendiyar pehlivanı ve ordusunu gönderir. Hindistan padişahı kızı vermez. Bütün halk savaşmaya başlar. Durumu arkadaşı Seyid'ten öğrenen Lâtif Şah, Esfendiyar pehlivanı yener. Lâtif Şah'ın Yemen padişahının oğlu olduğu anlaşılır, padişah kızını buna verir ve kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

Sevgilinin bir başkası ile evlendirilmek istenmesi ve kahramanın bunlardan haberdar olması epizodunun incelenmesinden çıkan sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Bütün varyantlarda Fas padişahı, Hindistan şahının kızının güzelliğini başkasından öğrenir. S₁ varyantında kimden duyduğu belirtilmemektedir. S₂ varyantında, kendi resimcisinin getirdiği resimden; S₃ varyantında Hindistan'ın resimcısından; S₄ varyantında Hindistan şahının kovduğu vezirden; S₅ varyantında kendi vezirinden; S₆ varyantında Keloğlan'ın getirdiği resimden; Az₁ varyantında Tacir Heyder'in getirdiği resimden; Az₂ varyantında ise kendisinin gönderdiği seyyahlardan birinin getirdiği resimden öğrenir.

b) Bütün varyantlarda Fas padişahı, pehlivanı Esfendiyar'ı Hindistan'a gönderir. S₂ varyantında kendisi de Esfendiyar pehlivanla birlikte Hindistan'a gitmektedir.

c) Bazı varyantlarda Esfendiyar, Hindistan'a yola çıkmadan önce öldürüleceğini öğrenir. S₁ ve S₃'te anası, S₅'te ise yaşlı bir kadın Esfendiyar'a öldürüleceğini söyler.

ç) Bazı varyantlarda Fas padişahı, bacısı (S₆'da kızı) Esmer Sultan'ı Esfendiyar pehlivana vermeyi vaat eder. (S₁, S₃, Az₁).

d) Bazı varyantlarda Esmer Sultan, Esfendiyar'ın hanımıdır. (S₂, S₄).

e) Bazı varyantlarda Lâtif Şah, Esfendiyar'ın Mihriban Sultan'ı almaya geldiğini başkalarından öğrenir. S₁'de Keçel Mehmet'ten, S₂ ve S₄'te tellallardan, S₃'te kel birisinden, S₆'da yoldan geçen ihtiyarlardan, Az₂'de Seyid'ten öğrenir. S₅ varyantında Lâtif Şah'a haber gelmekle beraber, kimden geldiği belirtilmemektedir.

f) Bazı varyantlarda Lâtif Şah ile Hindistan padişahı arasında bir mukavele imzalanmaktadır. (S₂ ve S₃).

g) Bazı varyantlarda Hindistan padişahı, yenileceğini anlayıp kızını Fas padişahına vermeye razı olur. (S₁, Az₁).

ğ) Bazı varyantlarda padişah din farkını öne sürerek kızını Fas padişahına vermeye razı olmaz. (S₅, S₆).

h) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, Esfendiyar'ı öldürür ve Lâtif Şah'ın Yemen padişahının oğlu olduğu anlaşılır.

ı) S₁ ve Az₁ varyantlarında, Lâtif Şah'ın Esfendiyar'ı öldürmesinden sonra düğün başlar, S₂, S₅ ve Az₂ varyantlarında düğün yapılır, S₃ varyantında nişan yapılır, S₄ ve S₆ varyantlarında ise düğün hazırlığına başlanır.

3.2.7. KAHRAMANIN ESİR DÜŞMESİ

Lâtif Şah hikâyesinin incelediğimiz bütün varyantlarında, Esfendiyar'ı yenip Hindistan şahının kızını alan Lâtif Şah, deniz kenarında gördüğü kayıkla denize açılır ve fırtınaya yakalanarak denize gark olur. Yanında bulunan Mürgü kuşunun kanadına bir mektup yazar ve Mihriban Sultan'a gönderir. Lâtif Şah'ı ararlar; ama bulamazlar. Bütün Hindistan yas tutar ve karalar bağlar. Bu arada Fas padişahının geri gönderdiği ordu, denizde Lâtif Şah'ı bulur ve yakalayıp, padişahlarına götürürler. Lâtif Şah'ı asacakları sırada, Mihriban Sultan, Lâtif Şah'ı kurtarır. Lâtif Şah ile Mihriban Sultan anlaşır ve bir mektup bırakarak Hindistan'a doğru yola çıkarlar. Mihriban Sultan, erkek kılığındadır.

Bu epizot, varyantlar arasında bazı farklılıklar da taşımaktadır. Kahramanın esir düşmesi epizodunun incelenmesinden çıkan sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) S₁, S₅ ve Az₁ varyantlarında camı sıkıldığı için, S₂ varyantında balıkçılara özendiği için, S₃ varyantında bir yolun nereye gittiğini merak ettiği için gitmesi sonucunda, S₄ varyantında ava gittiği sırada kayığa binen adamlara rastlaması neticesinde, S₆ varyantında Mihriban Sultan'ın bulunduğu adaya giderken, Az₂ varyantında etrafı dolaşmak için çıktığı sırada kayığa binmekte ve denizde kaybolmaktadır.

b) Bütün varyantlarda denize gark olan Lâtif Şah, bir kuş ile Mihriban Sultan'a haber gönderir. Bu kuş varyantların çoğunda Mürgü kuşu olarak geçmektedir. Az₂ varyantında kuş Tûfî'dir.

c) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, Fas padişahının ordusuna yakalanmakta ve esir düşmektedir.

d) Bütün varyantlarda Lâtif Şah'ı, Esmer Sultan ölümden kurtarmaktadır.

e) Bütün varyantlarda Esmer Sultan ve Lâtif Şah birlikte Hindistan'a doğru yola çıkmaktadırlar ve Esmer Sultan erkek (Az₂ hariç) kılığındadır.

f) S₆ varyantında, diğer varyantlardan farklı olarak Fas padişahının askerleri bunları yolda yakalar; ama Lâtif Şah onları yener ve askerlerin elinden kurtulurlar.

3.2.8. İKİNCİ BULUŞMA

İkinci buluşma olarak adlandırdığımız bu epizotta, Fas padişahının elinden kurtulan Lâtif Şah, Hindistan'a geri dönmekte ve Mihriban Sultan ile ikinci kez buluşmaktadır. Bu epizot bütün varyantlarda büyük benzerlikler taşımakla birlikte, bazı varyantlar arasında farklılıklar da göze çarpmaktadır.

S₁ varyantında Hindistan'a gelen Lâtif Şah, yolda bir çobanla karşılaşır. Çobandan, Lala'sının kör olduğunu ve bir hayrat yaptırıp gelip geçeni doyurduğunu öğrenir. Lâtif Şah, Lala'nın yanına varınca Allah'ın hikmetiyle Lala'nın gözleri açılır. Lâtif Şah, Esmer Sultan'ı Lala'nın yanına bırakır ve Mihriban Sultan'ın yanına gider, iki sevgili ikinci kez birbirlerine kavuşurlar.

S₂ varyantında Hindistan'a döndüklerinde Lala'nın kör olduğunu görürler. Lâtif Şah, Esmer Sultan'ı Lala'nın yanına bırakır. Mihriban Sultan'ın yanına gider ve iki sevgili ikinci kez birbirlerine kavuşurlar.

S₃ varyantında, Lâtif Şah ve Esmer Sultan Hindistan'a gelirken yolda bir çiftçi ile karşılaşır. Çiftçinin her şeyi karadır ve yas tutulduğunu çiftçiden öğrenirler. Ayrıca çiftçi bunlara Lala'nın kör olduğunu, bir hayrat yaptırıp geleni geçeni doyurduğunu öğrenirler. Lala'nın yanına varınca Lâtif Şah, duvarda asılı olan sazını alır ve çalmaya başlar, bunun üzerine Lala, onu tanır. Lâtif Şah, cebinde getirdiği ilacı Lala'nın gözüne sürer ve gözleri açılır. Kâtip olarak tanıttığı Esmer Sultan'ı Lala'nın yanına bırakır ve Mihriban Sultan'a kavuşur.

S₄ varyantında, Hindistan'a geldiklerinde herkesin karalar bağlamış olduğunu görürler. Lala'yı bulurlar ve gözlerinin kör olduğunu görürler. Lâtif Şah, sazını eline alıp çalmaya başlar ve türküsünü bitirdiğinde Lala'nın gözleri açılır. Lâtif Şah, Mihriban Sultan'ın yanına gider ve birbirlerine kavuşurlar.

S₅ varyantında, Hindistan'a yaklaştıklarında karşısına Hızır çıkar ve Lâtif Şah'a atının ayağının altında bir parça toprak al, der ve Lala'nın gözlerinin kör olduğunu, bu toprağı gözüne sürünce açılacağını söyler. Hindistan'a geldiklerinde karşısına bir çiftçi çıkar, çiftçinin her yeri karadır ve yas tutmaktadır. Sonunda Lala'nın yanına gelir ve duvarda asılı duran sazını eline alır, çalar ve toprağı Lala'nın gözlerine sürer, gözleri açılır. Mihriban Sultan'ın yanına gider ve iki sevgili ikinci kez birbirlerine kavuşurlar.

S₆ varyantında, Hindistan'a geldiklerinde Lala'nın bir han yaptırdığını, o hana gelip gidenleri doyurduğunu; Lala'nın gözlerinin kör olduğunu görürler. Esmer Sultan, Lala'nın gözlerini açmak için uğraşırken, Lâtif Şah da Mihriban Sultan'a kavuşur.

Az₁ varyantında, yolda rastladıkları çiftçiden ekmek isterler. Çiftçi de "buralarda yaşlı bir adam var, oğlu yedi yıl önce kaybolmuştu, ona gidin, o gelip gidenleri doyurur," der. Bunun üzerine vardıkları handa Lâtif Şah, Lala'sına kavuşur. Esmer Sultan'ı orada bırakır ve Mihriban'a kavuşur.

Az₂ varyantında, yolda öküzü, kıyafeti ve kendisi kara olan bir çiftçiye rastlarlar. Çiftçiden yas tutulduğunu öğrenen Lâtif Şah, önce Lala'sına, sonra da Mihriban Sultan'a kavuşur.

Kahramanların ikinci kez buluştukları bu epizodun incelenmesinden çıkan sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

a) S₂, S₄ ve S₆ dışındaki varyantlarda Lâtif Şah ve Esmer Sultan, Hindistan'a gelirken yolda bir çoban (S₁) ya da çiftçi (S₃, S₅, Az₁, Az₂) ile karşılaşmaktadırlar.

b) Az₁ ve Az₂ varyantları dışındaki varyantlarda Lala ağlamaktan kör olmuştur. Lala'nın gözleri S₁'de Allah'ın hikmetiyle, S₃'te Lâtif Şah'ın getirdiği ilaçla, S₄'te Lâtif Şah'ın saz çalması ve türkü söylemesiyle, S₅'te yolda karşılaştıkları Hızır'ın atının ayağından aldıkları toprak sayesinde, S₆'da ise Esmer Sultan'ın hekimlik bilgileri sayesinde açılmaktadır. S₂ varyantında Lala'nın gözlerinin nasıl açıldığı anlatılmamaktadır.

c) Bazı varyantlarda Lala bir hayrat yaptırmıştır ve gelip geçenleri doyurmaktadır. (S₁, S₃, S₅, S₆, Az₁).

ç) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, Esmer Sultan'ı Lala'nın yanında bırakır.

d) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, Mihriban Sultan'a kavuşmaktadır.

3.2.9. KAHRAMANIN MEMLEKETİNE DÖNÜŞÜ VE SONUÇ

Bu epizotta, kahramanın memleketine dönüşü ve bütün olayların çözümünü anlatılmaktadır. Bütün varyantlarda hikâye mutlu sonla bitmektedir. Bu epizodun varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

S₁ varyantında Lala, Esmer Sultan'ın kız olduğunu öğrenir. Mihriban Sultan, Lala'nın sayesinde Lâtif Şah'ın bir kız getirdiğini haber alır. Hindistan Şah'ı

Esmer Sultan'a da çeyiz verir ve kırk gün kırk gece düğün yapılır. Sonunda Lâtif Şah, Mihriban Sultan, Esmer Sultan ve Koca Lala, padişaktan izin alıp Yemen'e gelirler. Gamsız Şah, bunları davul zurna ile karşılar ve mutlu olurlar.

S₂ varyantında Lala, Lâtif Şah'ın getirdiği kişinin bir kız olduğunu öğrenir. Esmer Sultan bir mektup yazar ve Lala ile Lâtif Şah'a gönderir. Mihriban Sultan'ın durumdan haberi olur ve babasına olanları anlatır. Hindistan padişahı Esmer Sultan ile Lâtif Şah'a düğün yapar. Sonunda hepsi birlikte Yemen'e gelirler. Gamsız Şah, bunlara kırk gün kırk gece düğün yapar. Mutlu olurlar.

S₃ varyantında Esmer Sultan'ın kız olduğunu, yazdığı mektuptan öğrenen Lala, mektubu Mihriban Sultan'a götürür. Neticede Mihriban Sultan, durumu öğrenir. Hindistan padişahı önce Esmer Sultan için, sonra da Mihriban Sultan için düğün yapar. Hepsi birlikte Yemen'e gelirler ve Gamsız Şah bunlara kırk gün kırk gece düğün yapar. Mutlu olurlar.

S₄ varyantında Lala, Esmer Sultan'ın kız olduğunu yazdığı mektuptan öğrenir ve mektubu Mihriban Sultan'a götürür. Sonunda Hindistan padişahı ikisine de düğün yapar. Hep birlikte Yemen'e gelirler ve mutlu olurlar.

S₅ varyantında, Lâtif Şah'ın getirdiği kişinin bir kız olduğunu Lala ve Mihriban Sultan öğrenir. Esmer Sultan ile Lâtif Şah'a kırk gün düğün yaparlar. Sonunda hep birlikte Yemen'e gelirler ve kırk gün de Yemen'de düğün yaparlar ve mutlu olurlar.

S₆ varyantında, Lâtif Şah'ın getirdiği kişinin kız olduğunun anlaşılması üzerine Lâtif Şah, Mihriban'a, Esmer Sultan'ı kabul edip etmediğini sorar. Mihriban kabul eder ve önce Esmer Sultan için sonra da Mihriban Sultan için kırk gün kırk gece düğün yapılır. Sonunda hep beraber Yemen'e gelirler ve orada da düğün yaparlar. Lâtif Şah, Elvan dağındaki altın eve gider ve hanlığını ilan eder. Aradan yıllar geçer ve hepsi ölürlür.

Az₁ varyantında Lala, Lâtif Şah'ın getirdiği kişinin bir kız olduğunu öğrenir ve Mihriban Sultan'a söylemeye gider; ancak söyleyemez. Bunun üzerine Lâtif Şah, durumu Mihriban'a anlatır. Lala, Hindistan Şah'ı Aziz Sultan'ı razı eder; Mihriban Sultan ve Esmer Sultan için düğün yapılır. Neticede Yemen'e gelirler ve orda da bir düğün olur. Mutlu yaşarlar.

Az₂ varyantında Esmer Hanım, Lâtif Şah'a bir mektup yazar ve gönderir. Sonunda Lâtif Şah, Mihriban Sultan ve Esmer Hanım'a nikah kıyar ve ikisini de alır. Yemen'e gelirler ve Gamsız Şah, Mihriban Sultan'ı büyük gelin, Esmer Hanım'ı da küçük gelin ilan eder ve ikisine de kırk gün kırk gece düğün yapar. Mutlu olurlar.

Bu epizodun incelenmesinden çıkan sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Esmer Sultan'ın Hindistan'a erkek kılığında geldiği varyantlarda, onun bir kız olduğu anlaşılır.

b) Mihriban Sultan, bütün varyantlarda Esmer Sultan'ı kabul etmektedir.

c) Kahramanın esir düşmesinden önce Mihriban Sultan ile Lâtif Şah'ın düğünün yapıldığı varyantlarda (S₂, S₅) Hindistan'da her ikisine düğün yapılmamakta, sadece Esmer Sultan'a yapılmaktadır. Ancak Mihriban Sultan için önceden düğün yapılan Az₂ varyantında, her ikisine de nikah kıyılmakta ve düğün yapıldığından bahsedilmemektedir.

ç) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, Mihriban Sultan, Esmer Sultan ve Koca Lala Yemen'e gelmektedirler.

d) S₁ varyantında kahramanlar davul zurna ile karşılanmakla beraber Yemen'de bir düğünden bahsedilmemekte, diğer varyantlarda Yemen'de de düğün yapılmaktadır.

e) S₆ varyantında, diğer varyantlardan farklı olarak, Lâtif Şah Elvan dağına gitmekte ve oradaki altın evde yaşamaktadır. Bu varyantta kahramanlar, uzun süre yaşadıkları sonra ölmektedirler.

Lâtif Şah hikâyesinin ele aldığımız varyantları üzerinde yaptığımız epizot incelemesinden sonra, bütün varyantlarda şöyle bir ortak yapı çıkmaktadır:

- a) Bütün varyantlar kahramanın ailesinin tanıtımıyla başlamaktadır.
- b) Varyantların çoğunda Gamsız Şah'ın çocuğu olmamaktadır.
- c) Varyantların çoğunda kahraman olağanüstü bir şekilde dünyaya gelmektedir.
- ç) Bütün varyantlarda Lâtif Şah'ın eğitiminden bahsedilmekte, ancak Mihriban Sultan'ın eğitiminden bahsedilmemektedir.
- d) Varyantların çoğunda önce Mihriban Sultan, Lâtif Şah'a âşık olmaktadır. Mihriban Sultan, Lâtif Şah'ın resmini görerek ya da onun namını duyması sonucunda âşık olmaktadır. Rüyada âşık olma motifinin görüldüğü varyantlarda Lâtif Şah, Mihriban Sultan'ı görünceye kadar aşk hastalığına yakalanmamaktadır.
- e) Bir varyant dışındaki varyantlarda Mihriban Sultan, Lâtif Şah'ı görmek için Hindistan'a gelmektedir.
- f) Lâtif Şah bütün varyantlarda, Hindistan'a Lala'sı ile birlikte gitmektedir.
- g) Bütün varyantlarda Lâtif Şah ve Lala'sı Hindistan'a bezirgan kılığında gitmektedirler ve oraya götürdükleri kumaşları ucuza satmaktadırlar.

ğ) Bütün varyantlarda şehirde ucuz kumaş satıldığını öğrenen Mihriban Sultan, cariyelerinden birini kumaş almaya göndermektedir.

h) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, Mihriban Sultan'a kumaş parası almak için gittiğinde kavuşmaktadır.

ı) Bütün varyantlarda Fas padişahı, pehlivanı Esfendiyar'ı Hindistan'a Mihriban Sultan'ı almaya göndermektedir.

i) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, Esfendiyar'ı öldürmektedir.

j) Bütün varyantlarda Hindistan padişahı, Esfendiyar'ı öldüren Lâtif Şah'a Mihriban Sultan'ı vermektedir.

k) Bütün varyantlarda Lâtif Şah, kayığa binerek denizde kaybolmakta ve Fas padişahının askerlerine yakalanıp esir düşmektedir.

l) Bütün varyantlarda Lâtif Şah'ı, Fas padişahının elinden Esmer sultan kurtarmakta ve birlikte anlaşp Hindistan'a gelmektedirler.

m) Bir varyant dışındaki varyantlarda Esmer Sultan erkek kılığındadır.

n) Bütün varyantlarda kahraman sevgililerini alıp Yemen'e dönmektedir.

o) Bütün varyantlarda hikâye mutlu sonla bitmektedir.

Bu ortak şemadan hareketle Lâtif Şah hikâyesinin, Türk halk hikâyeciliği geleneği içerisinde yer alan diğer halk hikâyeleri ile paralellikler taşıdığını söyleyebiliriz. Halk hikâyelerinin tamamı aynı epizotlardan oluşmamakta, her hikâye diğerlerinden farklı olarak kendine has özellikler de taşıyabilmektedir. Lâtif Şah hikâyesinde yer alan kahramanın esir düşmesi ve ikinci buluşma epizotları hikâyemize özgü epizotlardır. Halk hikâyelerinin büyük bir kısmında sevgilisinin bir başkası ile evlendirilmek istenmesini öğrenmekte ve onu kurtarmakta, daha sonra da

sonuç epizodu yer almaktadır. Lâtif Şah hikâyesinde ise sevgilisini kurtaran Lâtif Şah, düşmanlarına esir düşmekte ve bundan sonra ikinci buluşma ve sonuç epizotları yer almaktadır.

Lâtif Şah hikâyesi, aşk ve kahramanlık konularının birlikte işlendiği bir halk hikâyesi olmakla birlikte kahramanlık ve fizikî mücadele, aşk konusuna bağlı olarak ortaya çıkmakta ve sevgiliye ulaşmak için yapılmaktadır.

Hikâyede dikkati çeken bir diğer nokta ise “iki kere evlenme” motifidir. Kahraman, kendisinin kurtulmasına yardım eden Esmer Sultan’ı yanında Hindistan’a getirmekte ve Mihriban Sultan’ın izni ile onu da almaktadır. Bu motif de hikâyemizi diğer halk hikâyelerinden ayıran bir unsurdur. Bu motif Şah İsmail, Emrah ile Selvihan ve Bey Böyrek ile Akkavak Kızı adlı halk hikâyelerinde de görülmektedir.

Azerbaycan ve Anadolu sahası âşık edebiyatının birbirine yakınlığı, anlatılmakta olan halk hikâyelerine de yansımıştır. Özellikle Âşık Şenlik’in Azerbaycan sahasında tanınan ve sevilen bir şâir olması, onun hikâyelerinin de aynı sahada bilinmesini sağlamıştır. Bu nedenle hikâyenin varyantları arasında, anlatıcıdan, saha ve zaman çeşitliliğinden kaynaklanan küçük farkların dışında, ana yapıdan ayrılmalar söz konusu değildir.

IV. BÖLÜM

LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNDEKİ ŞİİRLER

Halk hikâyelerinin, nazım-nesir karışımı bir tür olması nedeniyle anlatmaya dayalı diğer türler arasında farklı bir yeri vardır. Anlatmaya dayalı bir tür olması, halk hikâyelerinde asıl unsurun nesir kısımları olduğunu göstermektedir. Ancak hikâyenin duygu yoğunluğu yaşanan yerlerinde kahramanlar tarafından söylenen şiirler, hikâyede oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca şiirler, hikâyenin epizotları ile ilişki içerisindedir ve epizotlara göre anlam kazanmaktadır. Bir şiirin bağlı olduğu epizot, aynı zamanda şiirin bağlamını da oluşturmaktadır. Hikâyede anlatılan olaylar, söylenen türkülerin kültürel bağlamını da oluşturmaktadır (Ersoy 2003:129).

Çıldırılı Âşık Şenlik, badeli bir âşıktır. Suhara yakınlarında avlanmaya çıktığı bir gün, pusuda beklerken üzerine bir ağırlık çöker ve bir rüya görür, rüyasında pir elinden bade içer ve kendisine Şenlik mahlası verilir (Günay 1992:108). Şenlik bundan sonra saz çalmaya ve şiir söylemeye başlar. İsmail Âşikoğlu, Şenlik'in şiirlerinin şekil ve muhteva açısından mükemmel olduğunu belirtmektedir (Âşikoğlu 1964:15-20). Onun şiir söylemedeki ustalığını tasnif ettiği hikâyelerde yer alan şiirlerde de görmek mümkündür.

Bu bölümde Lâtif Şah hikâyesinde yer alan şiirler epizotlara göre incelenecek ve şiirlerin muhtevasıyla bağlı olduğu epizodun özellikleri arasındaki ilişkiler üzerinde durulacaktır.

Azerbaycan halk hikâyeciliği (dastancılık) geleneğinde, âşıklar hikâyeye ustadname adı verilen üç şiirle başlar (Alptekin 1997:32). Lâtif Şah hikâyesinin Azerbaycan varyantlarında da hikâye ustadname ile başlamaktadır. Az₁ varyantının ustadname bölümünde üçer dörtlükten oluşan üç tane şiir vardır. Bunlardan birincisi “-nan” redifli, hecenin on üçlü ölçüsü ile söylenmiş bir şiirdir. İkincisi 11’li hece

ölçüsüyle söylenmiş “-e meydanı” redifli bir koşmadır. Üçüncü şiir ise 15’li hece ölçüsüyle söylenmiş “olmuşam” redifli bir şiirdir. Bu şiirler Âşık Şenlik’e ait olan şiirlerdir.

Az₂ varyantı da ustadname ile başlamaktadır. Bu varyantta söylenen şiirlerden birincisi “-a ne kaldı” redifli olup 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş üç dörtlükten meydana gelmiştir. Şiirde mal mülk derdine düşüp ömrü boşa geçirmemek gerektiği anlatılmaktadır. Şiir Âşık Ali’ye aittir. İkinci şiir, “deyerler” redifli olup 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş beş dörtlükten meydana gelmiştir. Şiir, Gasım mahlaslı bir âşığa aittir. Üçüncü şiir ise Elesker’e ait üç dörtlükten meydana gelen “olmaz” redifli bir şiirdir.

Azerbaycan âşıklık geleneğinde hikâyelerin sonlarında bir de Duvaggapma adı verilen bir bölüm bulunmaktadır. (Alptekin 1997: 35) İncelememize dahil ettiğimiz Azerbaycan varyantlarında da hikâyenin sonunda bir Duvaggapma yer almaktadır.

Az₁ varyantı Âşık Şenlik’e ait altı dörtlükten oluşan, Az₂ varyantında ise on bir dörtlükten oluşan ve Heyyet Mirza mahlaslı bir âşığa ait Duvaggapma ile sona ermektedir.

Azerbaycan varyantlarında görülen bu özel durumun izahından sonra şimdi, Lâtif Şah hikâyesinde yer alan şiirler, bağlı oldukları epizotlara göre incelenecektir.

4.1. 1. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER

Bu epizotta kahramanın ailesi ve sosyal durumu tanıtıldığından bütün varyantlarda herhangi bir şiire rastlanmamaktadır.

4.2. 2. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER

Kahramanın doğumunun ve eğitiminin anlatıldığı bu epizotta da herhangi bir şiir yer almamaktadır.

4.3. 3. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER

Bu epizotta kahramanların âşık olmaları anlatıldığından, şiirler hem sayı bakımından fazladır, hem de muhteva açısından zengindir.

Bütün varyantlarda ilk şiiri Mihriban Sultan söylemektedir. Hindistan'dan Yemen'e, Lâtif Şah'ı görmeye gelen Mihriban Sultan, kendisini görünce düşüp bayılan Lâtif Şah'a bir şiir söyler ve bunu bir kağıda yazıp, koynuna bırakır ve oradan ayrılır. Bu şiir varyantların çoğunda üç dörtlükten oluşmasına rağmen, S₄ varyantında dört dörtlükten oluşmaktadır. Koşma nazım biçimiyle ve 11'li hece ölçüsüyle söylenmiş olan şiir "giderem" rediflidir. Şiirin kafiye örgüsü abab, cccb, dddb şeklindedir. Şekil açısından kusursuz olan bu şiirde Mihriban Sultan, kendi bulunduğu yeri, Hindistan'ı, Lâtif Şah'a haber bildirmekte ve ona olan aşkını anlatmaktadır.

Bu epizot içerisinde değerlendirebileceğimiz bir başka şiir de Lâtif Şah'ın başından geçenleri Lala'sına anlattığı şiirdir. Bu şiir, Lâtif Şah'ın âşık olduktan sonra söylediği ilk şiirdir.

S₁ varyantında sazın tellerine dokunup Lâtif Şah'ın kendisine gelmesini sağlayan Lala ile Lâtif Şah, karşılıklı söyleşirler. Altı dörtlükten oluşan bu şiirin, üç dörtlüğünü Lala, üç dörtlüğünü de Lâtif Şah söylemektedir. Şekil olarak kusursuz bir şiir olan bu şiirde 15'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Kafiye örgüsü abcb, dddb şeklinde olan bu şiir "-sını" rediflidir ve şiirin durakları 8+7 şeklindedir. Şiirde Lala, neler olduğunu sormakta ve Lâtif Şah da bunlara cevap vermekte, başından geçenleri anlatmaktadır. Aynı şiir Az₁ varyantında aynen bulunmaktadır.

Aynı şiir S₃ varyantında bazı değişikliklerle yer almaktadır. S₁ varyantında yer alan şiirin 1. dördlüğü S₃ varyantında 3. dördlüktür. 1. ve 3. dördlükler yer değiştirmiştir. Ayrıca S₃ varyantındaki şiirde, şekil açısından bazı kusurlar da görülmektedir. Ancak muhteva açısından her iki şiirde ortaktır. Az₂ varyantında yer alan şiir S₁ varyantında yer alan şiirdeki Lâtif Şah'ın söylediği üç dördlükten ibarettir.

S₂ varyantında yaşlı bir kadının sazının teline dokunmasıyla kendine gelen Lâtif Şah, kadından sazı ister ve duygularını dile getirir. Üç dördlükten oluşan bu şiir “-ar gelirem” rediflidir ve şekil olarak bazı kusurlar taşımaktadır. Şiir abab, cccb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Muhteva açısından şiire baktığımızda şiirde, Lâtif Şah'ın âşık olduktan sonraki duygularının yanında gurbete çıkmadan önceki ruh halini de görmek mümkündür. Ancak biz Lâtif Şah'ın kendine geldikten sonra söylediği ilk şiir olduğundan bu şiiri üçüncü epizot içerisinde değerlendirmeyi uygun gördük.

S₄ varyantında ikisi Lala'ya, üçü de Lâtif Şah'a ait beş dördlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. Şiir muhteva olarak diğer varyantlardaki şiir ile paralellikler taşımakla birlikte şekil olarak farklı bir şiirdir. Anlatıcıdan kaynaklandığını sandığımız bu farklılıkların başında önce Lala'nın iki dördlük söylemesi, sonra Lâtif Şah, Lala'ya üç dördlülle cevap vermesi gelmektedir. Şiir 11'li hece ölçüsüyle söylenmiştir ve kafiye örgüsü bakımından bir bütünlük taşımamaktadır.

S₆ varyantında Lala, sazın tellerine dokununca latif Şah kendine gelir ve Lala ile Lâtif Şah, karşılıklı söyleşirler. Şiir, üçü Lala'ya üçü de Lâtif Şah'a ait olan altı dördlükten oluşmaktadır. Lala'nın söylediği dördlükler “neyleyim”, Lâtif Şah'ın söylediği dördlükler ise “gelmezse” rediflidir. Şekil kusurlarına rastlanmayan şiirde 15'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Şiirde, Lala neler olduğunu sormakta, Lâtif Şah da başından geçenleri anlatmaktadır.

Az₁ varyantında üçü Lala tarafından, diğer üçü de Lâtif Şah tarafından söylenen altı dördlükten oluşan bir şiir vardır. Şiir şekil olarak herhangi bir kusur

taşımamaktadır. 14'lü hece ölçüsüyle söylenen “-sını” redifli bu şiirde Lala, neler olduğunu sormakta; Lâtif Şah da başından geçenleri anlatmaktadır.

Az₂ varyantında, Lâtif Şah'ın Mihriban Sultan'a âşık olduğunu öğrenen ailesi, ülkenin güzellerini toplayıp, içlerinden birini seçmesini isterler. Lâtif Şah, bunun üzerine 6 dörtlükten oluşan ve “gızların” redifini taşıyan bir şiir söyler. 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenen bu şiirde Lâtif Şah, kızları övmekle birlikte, şiirin sonunda “Ala gözlü Mehriban'ın yoluna/Tamam gurban olsun canı gızların” diyerek Mihriban'dan vazgeçmeyeceğini bildirir.

S₅ varyantında bu epizoda bağlı olarak söylenen bir şiir bulunmamaktadır.

4.4. 4. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER

Kahramanın gurbete çıkmasından önce ve yolculuğu sırasında söylediği şiirler bu epizoda bağlı şiirlerdir. Mihriban Sultan'a âşık olan Lâtif Şah, onu aramak ve bulmak için Hindistan'a gitmeye karar vermiştir. Ayrılık konusu, bu epizotta söylenen şiirlerin ortak yönünü oluşturmaktadır.

Bu epizotta yer alan şiirlerin sayısı ve muhtevası varyantlara göre farklılıklar taşımakla birlikte varyantların çoğunda ortak olan bir şiirde bulunmaktadır. Kahramanın gurbete çıkması ile ilgili şiirleri gurbete çıkmadan önce söylenen şiirler ve yolda söylenen şiirler olmak üzere ikiye ayırarak incelemek mümkündür.

Kahraman, gurbete çıkma kararını anne ve babasına bildirdiğinde onlar, bunu engellemeye ve kahramanı gurbete çıkmaktan alıkoymaya çalışırlar. Bu esnada yaşanan duygu yoğunluğu söylenen şiirlerde ifadesini bulmuştur.

S₁ varyantında bu epizoda bağlı olarak söylenen üç şiir bulunmaktadır. Bunlardan ilk ikisi kahraman gurbete çıkmadan önce söylenmiş, diğeri de yolda söylenmiş bir şiirdir. Şiirlerden ilki Lâtif Şah ve Şemsinur Sultan'ın söylediği altı

dörtlükten oluşmaktadır. $6+5=11$ 'li hece ölçüsüyle söylenmiş olan şiir “-e” rediflidir ve Şemsinur Sultan'ın söylediği dörtlükler abcb, dddb şeklinde; Lâtif Şah'ın söyledikleri ise abab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir. Şiirde Lâtif Şah'ın söylediği dörtlükler ile Şemsinur Sultan'ın söylediği dörtlükler redifle birbirlerine bağlanmışlardır. Bu şiirde Şemsinur Sultan, Lâtif Şah'ı gurbete çıkmaması için ikna etmeye çalışır; Lâtif Şah da kararlılığını ve gitmek istediğini söyler. Bu şiir Az₁ varyantında da yer almaktadır.

S₁ varyantında yer alan şiirlerden ikincisi Gamsız Şah ile Lâtif Şah'ın karşılıklı deyişmelerinden oluşmuştur. $4+4+3$ ve $6+5=11$ 'li heceyle söylenmiş olan bu şiir altı dörtlükten meydana gelmiştir. Şiirde Gamsız Şah tarafından söylenen dörtlükler abcb, dddb şeklinde; Lâtif Şah tarafından söylenenler ise abab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir. Muhtevası bir önceki şiir ile aynı olan bu şiirde, Lâtif Şah gurbete çıkmadan önce babası ile söyleşmektedir.

Az₁ varyantında Lâtif Şah'ın derdini babasına anlattığı üç dörtlükten oluşan, $6+5=11$ 'li heceyle söylenmiş, abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş, “tek tek” redifli bir şiir bulunmaktadır. Bu şiir, üçüncü epizot içerisinde de değerlendirilebilecek bir şiir olmakla birlikte Lâtif Şah, bu kızın Hindistan'da olduğunu babasına bildirmesi ve hemen arkasından gelen şiirde babasının onu kararından vazgeçirmeye çalışması sebebiyle kahramanın gurbete çıkışı epizodunda değerlendirilmiştir. Aynı varyantta Gamsız Şah ile Lâtif Şah'ın karşılıklı söylediği altı dörtlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. $6+5$ ve $4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiş olan bu şiir abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir ve S₁ varyantındaki şiirin varyantlaşmış şeklidir.

Az₁ varyantında yer alan bir başka şiir daha vardır. Üç dörtlükten oluşan bu şiir abab, cccb şeklinde kafiyelenmiş olup $6+5$, $4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiş bir şiirdir. Muhtevasına baktığımızda, anası ve bası ile konuşup gideceğini onlara bildiren Lâtif Şah, sonra Lala'sının yanına gelir ve Lala “Söyle görüm ne metlebe gelibsen?” redifli bu şiiri söyler ve neden geldiğini sorar. Az₁ varyantında, bu şiirden

sonra Lala ile Lâtif Şah'ın karşılıklı söyledikleri altı dörtlükten oluşan ve abab, cccb şeklinde kafiyelenmiş bir şiir daha bulunmaktadır. Lala'nın söylediği dörtlükler “gel gitme”, Lâtif Şah'ın söyledikleri ise “gedirem” rediflidir. Şiir 6+5=11'li heceyle söylenmiştir. Yine bu varyantta Lâtif Şah, Mihriban Sultan'ı hatırlayınca “-lar oynayar” redifli, üç dörtlükten oluşan 6+5 ve 4+4+3=11'li ölçüyle bir şiir söylemektedir.

S₁ varyantında, bu epizoda bağlı olan üçüncü şiir varyantların çoğunda bazı farklılıklarla yer almaktadır. Lala'sı ile yola çıkan Lâtif Şah, yolda geri dönüp bakar, Yemen'den iyice uzaklaşmış olduğunu görür ve Lala'sı ile karşılıklı söyleşir. Bu şiir S₁, S₆ ve Az₂ varyantlarında Lala ile Lâtif Şah karşılıklı söyleşmekte ve altı dörtlükten oluşmakta iken, diğer varyantlarda sadece Lâtif şah tarafından söylenmekte ve üç dörtlükten oluşmaktadır. S₃ ve S₄ varyantlarında dörtlüklerin arasında üçer tane mani ilave edilmiştir.

S₁ varyantındaki şiir, 6+5=11'li heceyle söylenmiştir ve Lâtif Şah'ın söylediği dörtlükler abcb, dddb şeklinde; Lala'nın söyledikleri ise abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. “-ları” redifli olan şiirde ağırlıklı konu memleketten ayrılışın verdiği ıstıraptır. Aynı şiir Az₁ ve Az₂ varyantında da yer almaktadır. S₂, S₃ ve S₄ varyantlarındaki şiir, S₁ varyantında yer alan şiirde Lâtif Şah'ın söylediği üç dörtlükten oluşmaktadır.

S₆ varyantında, kahramanın gurbete çıkması epizodu içerisinde değerlendirebileceğimiz beş şiir bulunmaktadır. Diğer varyantlarda ise yolculuk esnasında sadece bir şiir söylenmektedir. Bu şiirlerden ilki Lâtif Şah tarafından söylenmektedir. 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiş olan şiir abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Muhteva olarak şiirde memleketten ayrılmanın verdiği hüzn anlatılmaktadır. Şiir “-lerimizi” rediflidir.

Bu varyantta yer alan başka bir şiir de 15'li heceyle Lala tarafından söylenmiş bir şiirdir. Şiir aaab şeklinde kafiyelenmiştir. Lala, yolda karşılaştıkları ejderhadan korkması üzerine bu şiiri söylemiştir.

S₆ varyantında bu epizoda bağı bir başka şiir de Lâtif Şah tarafından söylenen, 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş olan bir şiirdir. Şiir abab, cccb şeklinde kafiyelenmiş olup üç dörtlükten meydana gelmiştir. Şiirin muhtevası, Lâtif Şah’ın ejderha ile ilgili korkuları üzerinedir.

Dördüncü epizoda bağı olan ve S₆ varyantında yer alan dördüncü şiir, 4+4=8’li heceyle söylenmiş, abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş bir şiirdir. Üç dörtlükten oluşan şiir “-a doğru” rediflidir. Ejderhayı öldüren Lâtif Şah’ın sevinci şiirin muhtevasını oluşturmaktadır.

S₆ varyantında yer alan ve gurbete çıkma epizodunda değerlendirebileceğimiz son şiir Lala tarafından söylenen üç dörtlükten oluşmuş bir şiirdir. “Şah’ım senin” redifli olan ve 15’li heceyle söylenen şiir aaab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir. Lala, bu şiirde Lâtif Şah’ın güç ve kuvvetini övmektedir.

S₅ varyantında bu epizoda bağı olarak söylenen herhangi bir şiir bulunmamaktadır.

4.5. 5. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER

Hikâyede, kahramanların ilk buluşmalarının anlatıldığı bu epizot da şiir yönünden oldukça zengin bir epizottur. Bu epizotta değerlendirebileceğimiz şiirlerde, Lâtif Şah ile Mihriban Sultan’ın birbirlerine olan aşkları anlatılmaktadır. Hindistan’a varan Lâtif Şah, Mihriban Sultan’a kavuşur ve âşıklar birbirleriyle söyleşirler. Bu epizoda bağı olan şiirleri kavuşma öncesinde söylenen şiirler, kavuşma anında söylenen şiirler ve Lâtif Şah’ın Lala’sına yârini gördüğünü anlattığı şiirler olarak sınıflandırmak mümkündür.

Kahramanlar birbirlerine kavuşmadan önce söylenen şiirler S₄, S₆ ve Az₁ varyantlarında bulunmaktadır.

S₄ varyantında kahramanlar birbirlerine kavuşmadan önce Ağca Kız, Lâtif Şah'ı görür ve Mihriban Sultan'a haberi bir şiir söyleyerek verir. Bu şiir dört bentten oluşmakla birlikte ilk bent üç mısradan meydana gelmiştir. Şiir 4+4=8'li heceyle söylenmiş olup "geldi" rediflidir.

Az₁ varyantında da kahramanın geldiğini Mihriban Sultan'a Ağca Kız bir şiirle haber vermektedir. Bu şiir de üç dörtlükten oluşmakla birlikte S₄'teki şiirden oldukça farklıdır. 8'li heceyle söylenen şiir abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Şiirde, "Hanım, yardan name geldi" mısrası kavuştak olarak kullanılmaktadır.

S₆ varyantında, Topal Kız'ın aldığı kumaşları, Mihriban Sultan'ın sarayına götürürken yolda, Lâtif Şah'ın söylediği üç dörtlükten oluşan bir şiir vardır. Lâtif Şah, Topal Kız'ın kendisine cilvenmesi üzerine bu şiiri söylemiştir. "Değilim" redifli bu şiir, 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiş bir şiirdir ve mısralar abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir.

Kahramanların kavuştuklarında birbirlerine söyledikleri şiirlerin, varyantlara göre dağılımı ve görünümü şu şekildedir:

S₁ varyantında Mihriban Sultan ve Lâtif Şah'ın karşılıklı söyledikleri altı dörtlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. Mihriban Sultan'ın söylediği dörtlükler "meni" redifli olup abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Lâtif Şah'ın söylediği dörtlükler ise "seni" redifli olup aaba, ccca şeklinde kafiyelenmiştir. Şiir 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiştir. S₃ ve S₄ varyantlarında aynı şiir beş dörtlükten oluşmaktadır. S₁'de yer alan dörtlüklerden biri S₃'te eksiktir. Kahramanların karşılıklı söyledikleri bu şiir Az₁ ve Az₂ varyantlarında da yer almaktadır. Her iki varyantta da şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır. Lâtif Şah ile Mihriban Sultan birbirlerine olan aşklarını, bu şiirle anlatmaktadırlar.

S₂ varyantında Mihriban Sultan'ın S₁'de söylediği 1. ve 3. dörtlüklerden oluşan bir şiir bulunmaktadır. Şiiri, Mihriban Sultan söylemektedir. S₁'de Lâtif

Şah'ın söylediği dörtlükler S_2 'de yer almamaktadır. S_6 varyantında ise Mihriban Sultan'ın söylediği şiir üç dörtlükten oluşmaktadır.

İncelediğimiz varyantların bazılarında Lâtif Şah, Mihriban Sultan'ın yanında bulunan kırk kızı öven bir şiir söylemektedir. Bu şiir S_1 , S_6 ve Az_1 varyantlarında yer almaktadır. Az_2 varyantında üçüncü epizot içerisinde değerlendirdiğimiz şiir ile bu şiirler arasında büyük benzerlikler görülmektedir. Kanaatimizce anlatıcı, bu şiirin yerini değiştirmiş ve üçüncü epizoda bağlı olarak söylemiştir.

Bu şiir, S_1 varyantında yedi dörtlükten meydana gelmekte ve “-1 kızların” rediflidir. $6+5, 4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiş olan şiirin kafiye örgüsü abcb, dddb rediflidir. S_6 varyantındaki şiir on iki dörtlükten meydana gelmiştir. Şiir, $6+5, 4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiş olup “-1 kızların” rediflidir ve abcab, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Az_1 varyantındaki şiir ise altı dörtlükten meydana gelmiştir. Şiir, “-1 kızların” redifli olup, $6+5, 4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiş ve abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Şiirlerin üçü de kızların güzelliklerinden bahsetmektedir. İsim yönünden, şiirler arasında anlatıcıdan kaynaklanan bazı farklılıklar görülmektedir.

S_1 varyantında, Mihriban Sultan'ın yanında bir süre kalan Lâtif Şah, ayrılık vakti geldiğinde üzülen Mihriban Sultan'a bir şiir söyler. Üç dörtlükten oluşan bu şiir “-1 kız” redifli olup, abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş ve $6+5, 4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiştir. Bu şiir Az_1 varyantında da yer almaktadır. Ancak S_1 'de ayrılık vaktinde söylenen bu şiir, Az_1 'de kavuştuklarında birbirleriyle söyleştikten sonra söylenmektedir. Şiirlerin muhtevaları aynıdır.

Mihriban Sultan'ın yanından ayrılıp Lala'sının yanına gelen Lâtif Şah'ın durumu Lala'sına anlattığı şiirleri de bu epizoda bağlı olarak incelemek mümkündür. Bu şiirlerin varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

Lâtif Şah'ın, Lala'sına olanları anlattığı kısımla ilgili şiirler S₁ ve Az₁ varyantlarında Lala ile Lâtif Şah'ın karşılıklı söyleşmeleri şeklindeyken, diğer varyantlarda sadece Lâtif Şah'ın söylediği şiirlerden oluşmaktadır.

S₁ varyantındaki şiir altı dördlükten oluşmaktadır. Bu dördlüklerden üçü Lala tarafından, üçü de Lâtif Şah tarafından söylenmektedir. Lala'nın söylediği dördlükler soru niteliği taşımakta olup "mı gördün?" rediflidir; Lâtif Şah'ın söyledikleri ise cevap niteliği taşımaktadır ve "-1 gördüm" rediflidir. Şiir, 8'li heceyle söylenmiş olup abcb, dddb şeklinde kafiyeleşmiştir. Bu şiirden başka S₁ varyantında Lâtif Şah'ın, Lala'sına duygularını anlattığı altı dördlükten meydana gelen bir şiir daha vardır. Bu şiir 8'li heceyle söylenmiş ve abcb, dddb şeklinde kafiyeleşmiş bir şiirdir. Şiirin dört dördlüğü "-mış kimiyem" rediflidir. Diğer iki dördlük ise, dördlüklerin arasında söylenmiş manilerden ibarettir.

Az₁ varyantındaki şiir de altı dördlükten oluşmakta ve Lala'nın söylediği dördlükler "Söyle, görüm kimi gördün?" kavuşaklıyken, Lâtif Şah'ın söyledikleri "-1 gördüm" rediflidir. Bu şiir de 8'li heceyle söylenmiş bir şiir olup abcb, dddb şeklinde kafiyeleşmiştir.

S₂ varyantında Lâtif Şah, Lala'sına üç dördlükten oluşan bir şiirle başından geçenleri anlatmaktadır. Bu şiir S₁ varyantındaki şiirde yer alan Lâtif Şah'ın söylediği üç dördlükten meydana gelmektedir. Bu varyantta Lala'nın söylediği dördlüklere yer verilmemiştir.

S₃ varyantında beş dördlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. Yalnız bu şiir, şekil özellikleri açısından bazı problemler taşımaktadır. Şiirin birinci, dördüncü ve beşinci dördlükleri "Özü bildin ede bağlar" kavuşaklı olmakla birlikte, ikinci ve üçüncü dördlükleri "Mehriban Sultan'ı gördüm" kavuşağını taşımaktadır. Şiir 8'li heceyle söylenmiştir.

S₄ varyantında, Lâtif Şah'ın Lala'sına duygularını ve başından geçenleri anlattığı iki şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden ilki "gördüm" redifli olup, abcb, dddb

şeklinde kafiyelenmiş üç dörtlükten meydana gelmiştir. Bu üç dörtlük, S₁ varyantında Lâtif Şah'ın söylediği üç dörtlükten ibarettir. İkinci şiir ise “Ne bağ bildi ne de bağman” kavuştaklı üç dörtlükten meydana gelmiş ve üçüncü dörtlükten sonra bir mani söylenmiştir. Bu şiir, 8’li hece ölçüsüyle söylenmiş ve aaab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir.

S₆ varyantında aynı konuyla ilgili iki şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden birincisi “-dum” redifli olup 8’li heceyle söylenmiş ve üç dörtlükten meydana gelmiştir. Şiir, abab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir. İkinci şiir 8’li heceyle söylenmiş ve aaab, cccb şeklinde kafiyelenmiş dört dörtlükten meydana gelmiştir. Lâtif Şah, Mihriban Sultan’ın yanında olanları Lala’sına anlatırken, konuştuklarını orada bulunan Keloğlan tarafından duyulur. Lâtif Şah, bu şiiri Keloğlan’a söylemiştir. Şiir “-sız kel seni” rediflidir ve Lâtif Şah, bu şiirle Keloğlan’a kızgınlığını ifade etmektedir.

Az₂ varyantında bu epizoda bağlı olarak söylenmiş olan iki şiir bulunmaktadır. Bunlardan birincisi “-ı gördüm” rediflidir ve Lâtif Şah tarafından söylenmiştir. Şiirde Lâtif Şah, olanları Lala’sına anlatmaktadır. Şiir abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş ve 8’li heceyle söylenmiştir. Bu varyantta yer alan ikinci şiir, Lala ile Mihriban Sulatan’ın karşılıklı söyleştiği dört dörtlükten meydana gelmiş bir şiirdir. Şiir 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. Lala’nın söylediği dörtlükler “-e gelmişem” redifliyen, Mihriban Sultan’ın söyledikleri “-e gelmisen” rediflidir.

S₅ varyantında bu epizoda bağlı olarak söylenen herhangi bir şiir bulunmamaktadır.

4.6. 6. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER

Lâtif Şah hikâyesinin altıncı epizodunda, sevgilinin bir başkası ile evlendirilmek istenmesi ve kahramanın bu durumdan haberdar olup sevgiliyi kurtarması anlatılmaktadır. Varyantlarda bu epizoda bağlı olarak söylenen şiirler, kahramanın durumdan haberdar olup Lala’sına olanları anlattığı şiirler, düşmanla

mücadele sırasında söylenen şiirler, kahramanın düşmanı yenmesinden sonra söylenen şiirler olmak üzere üç kısımda incelenecektir.

Lâtif Şah'ın Lala'sına Mihriban Sultan'ın tehlikede olduğunu anlattığı şiirler ve varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

İncelediğimiz varyantlarda Fas padişahı, pehlivanı Esfendiyar'ı Hindistan'a Mihriban Sultan'ı almaya göndermektedir. Bu durumu öğrenen Lâtif Şah, Lala'sına olanları bir şiirle anlatır. S₁ varyantında Lâtif Şah, üç dördlükten oluşan "günüdü" redifli bir şiir söylemektedir. Şiir 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiş olup abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Aynı şiir S₂, S₄, Az₁ ve Az₂ varyantlarında da yer almaktadır. S₃ varyantında Lâtif Şah'ın söylediği dördlüklerin aralarında üç de mani yer almaktadır.

S₆ varyantında yukarıda bahsettiğimiz şiir yer almamaktadır. Lala, Mihriban Sultan'ın tehlikede olduğu haberini Lâtif Şah'tan saklamıştır. Ancak Lâtif Şah, bunu yoldan geçen ihtiyarlardan öğrenmiştir. Lala'sı ile karşılaştığında ona sitem eder ve duygularını şiir ile dile getirirler. Bu şiir Lala ile Lâtif Şah'ın karşılıklı söyledikleri altı dördlükten oluşmaktadır. Şiir, "değil" redifli olup abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir ve 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiştir.

S₆ varyantında bu epizoda bağlı olan ve diğer varyantlarda bulunmayan iki şiir vardır. Bunlardan birincisi, Lâtif Şah'ın Mihriban Sultan'a söylediği üç dördlükten oluşan "edem seninçün" redifli bir şiirdir. Esfendiyar'ın karşısına çıkmadan önce Lâtif Şah, Mihriban Sultan'a bu şiiri söylemiştir. 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiş olan bu şiirde mısralar abab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir. İkinci şiir, Lâtif Şah'ın ardından Lala'nın söylediği, "Allah'ım" redifli, abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş üç dördlükten oluşan bir şiirdir. Bu şiirde Lala, Lâtif Şah'ın başarısı için dua etmektedir.

Az₁ varyantında, Lala'sına olanları anlatan Lâtif Şah, bir şiir daha söyleyerek duygularını anlatmaya devam eder. Bu şiir abcb, dddb şeklinde

kafiyelenmiş, 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş ve “-a düşübdü” redifli bir şiidir. Bu varyantta yer alan ikinci şiir ise “olsun mübarek” rediflidir” ve 6+5, 4+4+3=11’li heceyle Lâtif Şah’ın Esfendiyar’ın karşısına çıkmadan önce, Hindistan Şahına söylediği şiidir. Bu şiir üç dörtlükten meydana gelmiştir.

Lâtif Şah, Esfendiyar’ın karşısına çıkar ve onunla mücadeleye girişmeden önce ikisi karşılıklı söyleşirler. Bu şiirin varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

S₁ varyantında Esfendiyar ve Lâtif Şah’ın karşılıklı söyledikleri altı dörtlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. Şiir “-muşam” redifli olup abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Bu şiir, Az₁ ve Az₂ varyantlarında da aynen yer almaktadır. Bu şiir S₂ varyantında dört dörtlükten meydana gelmiştir. Dörtlüklerden ikisi Lâtif Şah, ikisi de Esfendiyar tarafından söylenmiştir. Bu şiirde S₁ varyantında yer alan şiirin ilk iki dörtlüğü eksiktir, diğer dörtlükler her iki varyantta da aynıdır. S₃, S₄ varyantlarında bu şiir altı dörtlükten meydana gelmiş olmakla birlikte S₄ varyantındaki şiirde ikisinin de söylediği dörtlükler “gelmişem” rediflidir. S₆ varyantındaki şiir, muhteva olarak diğer varyantlardaki şiir ile aynı olmakla birlikte farklı bir şiidir. Bu şiir de altı dörtlükten meydana gelmiştir. Bu şiirler muhteva açısından aynıdır. Şiirlerde, Lâtif Şah ile Esfendiyar birbirlerine meydan okumaktadırlar.

Bu epizoda bağlı şiirlerden bir kısmı da Lâtif Şah’ın, Esfendiyar’ı yenmesinden sonra söylenen şiirlerdir. Bu şiirler, Esfendiyar’ı yenen Lâtif Şah’ın, Hindistan Şahından isteklerini içermektedir.

S₁ varyantında diğer varyantlardan farklı olarak tek dörtlükten oluşan bir mani yer almaktadır. Bu mani, yenilen Esfendiyar’ın ordusunun durumunu anlatmaktadır ve ordu tarafından söylenmiştir.

S₁, Az₁ ve Az₂ varyantlarında Lâtif Şah’ın, isteklerini Hindistan Şahına bildirdiği dört dörtlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. Bu şiir, “-if gelmişem” redifli olup abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Bu şiir, S₃ ve S₄ varyantında üç dörtlük

halinde yer almaktadır. Ancak S₄ varyantındaki şiir diğer varyantlarla muhteva açısından aynı olmakla birlikte farklı bir şiirdir. S₂ varyantında bu şiir S₁'deki birinci ve ikinci dörtlükten meydana gelmiştir.

S₆ varyantında, Lâtif Şah'ın, isteklerini padişaha bildirdiği üç dörtlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. Bu şiir diğer varyantlardaki şiirden oldukça farklıdır. Şiir, "istemem" rediflidir ve 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiştir. Şiirin kafiye örgüsü abcb, dddb şeklindedir.

Az₁ varyantında diğer varyantlardan farklı olarak, bu konuyla ilgili bir şiir daha bulunmaktadır. Bunlardan birincisi altı dörtlükten meydana gelmiş olup, abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir ve "-miş kimiyem" rediflidir. Bu şiir S₁ varyantında beşinci epizot içerisinde değerlendirdiğimiz şiir ile aynı şiirdir. Anlatıcılardan kaynaklanan sebeplerden dolayı şiir söz konusu varyantlarda farklı epizotlarda yer almaktadır.

S₅ varyantında bu epizoda bağlı şiir bulunmamaktadır.

4.7. 7. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER

Lâtif Şah hikâyesinin yedinci epizodunda, kahraman denizde kaybolmakta ve düşman kuvvetlerinin eline geçmektedir. Bu açıdan bakıldığında yedinci epizot, acıklı olayların yaşandığı bir epizottur. Kanaatimizce bu acıklı durumdan dolayı, hikâyemizde şiirlerin en fazla yer aldığı epizot yedinci epizottur. Bütün varyantlar şiirlerin sayısı açısından göz önüne alındığında bütün varyantlarda yedinci epizottaki şiirlerin sayısı, diğer epizotlara göre oldukça fazladır.⁵

Bu epizot içerisinde değerlendirebileceğimiz S₁ varyantında 9, S₂ varyantında 5, S₃ varyantında 6, S₄ varyantında 5, S₆ varyantında 6, Az₁ varyantında 9, Az₂ varyantında 7 şiir bulunmaktadır. Bu şiirler, muhtevaları açısından üçe ayrılarak değerlendirilecektir. İlk olarak Lâtif Şah'ın denizde kaybolmasıyla ilgili

⁵ Şiirlerin varyantlara ve epizotlara göre dağılımı için bkz. "Şiir Tablosu" s. ...

söylenen şiirler, ikinci olarak Fas'ta söylediği şiirler, üçüncü olarak da kurtularak Hindistan'a dönüşünü anlatan şiirler incelenecektir.

Lâtif Şah'ın denizde kaybolduğu sırada söylediği şiirlerin varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

S₁ varyantında “-a bir havar eyle” redifli beş dördlükten meydana gelmiş bir şiir bulunmaktadır. Denizde kaybolan Lâtif Şah, bu şiiri yazıp kuşun boğazına bağlar ve sevdiği Mihriban Sultan'a haber gönderir. Lâtif Şah, bu şiirle denizde kaybolduğunu ve yardıma ihtiyacı olduğunu sevenlerine bildirmektedir. 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiş olan şiir abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir.

S₂ varyantında bu şiir S₁'deki 1., 3. ve 4. dördlüklerinden meydana gelmiştir ve üç dördlükten ibarettir. S₃ varyantında şiir, dört dördlükten oluşmaktadır. Bu şiirin dördlüklerinin aralarında dört tane de mani söylenmiştir. Aynı şiir S₄ varyantında da dört dördlükten meydana gelmekle birlikte dördlüklerin aralarında iki de mani yer almaktadır. Aynı şiirin S₁'de yer alan şiirin üç dördlüğünden meydana gelmiş şekli S₆ varyantında da yer almaktadır. Bu şiir Az₁ ve Az₂ varyantlarında da üç dördlük halindedir.

Az₁ varyantında bu şiirden önce üç dördlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. “-ime” redifli bu şiir, Lâtif Şah tarafından kaybolduğu denize hitaben söylenmiş bir şiirdir. 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiş olan şiir, abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir.

Lâtif Şah'ın deryaya seslendiği bu şiir S₁ varyantında “bir havar eyle” redifli şiirden sonra söylenmektedir. Bu varyantta şiir dört dördlükten meydana gelmektedir. Aynı şiir S₂, S₆ ve Az₂ varyantlarında üç dördlük halinde yer almaktadır.

Lâtif Şah'ın gönderdiği mektubu alan Mihriban Sultan, durumu bir şiirle Lala'ya bildirir. Bu şiir S₁ varyantında “-a bir niyaz etsin” redifli olup üç dördlükten meydana gelmiştir. Şiirin kafiye şeması abcb, dddb şeklinde olup şiir 6+5,

4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. Mihriban Sultan, aldığı habere üzülmüştür ve bu şiirle Lâtif Şah’ın kurtarılmasını istemektedir. Aynı şiir Az₁ ve Az₂ varyantlarında da bulunmaktadır. Bu şiir S₂, S₃, S₄ ve S₆ varyantlarında yer almamaktadır.

S₆ varyantında Mihriban Sultan tarafından söylenen ve diğer varyantlarda bulunmayan bir şiir yer almaktadır. Mihriban Sultan bu şiiri, Lâtif Şah’ın bütün aramalara rağmen bulunamadığı haberi üzerine söylemiştir. Şiir 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. “-ışandan bir haber” redifli olan bu şiirin kafiye örgüsü abcb, dddb şeklindedir.

S₁ varyantında Lala tarafından söylenen bir şiir bulunmaktadır. Bu şiir, Mihriban Sultan’dan Lâtif Şah’ın kaybolduğu haberini alan Lala tarafından durumu haber vermek için Hindistan Şahına hitaben söylenmiş “biler” redifli bir şiirdir. Şiir, üç dördlükten meydana gelmiştir ve abcb, dddb şeklinde kafiyeleşmiştir. Bu şiir ile muhteva yönünden aynı olmakla birlikte farklı bir şiir de Az₁ varyantında da bulunmaktadır. Bu şiiri de Lala, söylemiştir. Şiir “-landı gel” redifli olup, abcb, dddb şeklinde kafiyeleşmiştir. Diğer varyantlarda Lala’nın söylediği bu şiirler yer almamaktadır.

Bu epizoda bağlı şiirlerin bir kısmı Lâtif Şah’ın düşman eline geçtikten sonra söylediği şiirlerdir. Bu şiirlerde kendisini karşısındaki kişilere tanıtmaktadır. S₁ varyantında Lâtif Şah, kendisini yakalayan kişilere üç dördlükten oluşan “-a ağılaram” redifli bir şiir ile tanıtmaktadır. Bu şiir, 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş ve abcb, dddb şeklinde kafiyeleşmiştir. Bu şiiri söyledikten sonra, onun Fas ordusunu dağıtan kişi olduğu anlaşılır.

Bu şiirden sonra S₁ varyantında “-dım bir zaman” redifli bir şiirle Lâtif Şah, kendisini Fas padişahına tanıtmaktadır. Bu şiir altı dördlükten meydana gelmektedir. 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş olan bu şiir abcb, dddb şeklinde kafiyeleşmiştir. Bu şiir S₂ varyantında iki dördlükten meydana gelmiştir. Bu dördlükler S₁ varyantındaki 2. ve 5. dördlüklerden; S₃ varyantında, S₁’deki son üç

dörtlükten meydana gelmektedir. S_4 varyantında ise üç dörtlükten meydana gelmiştir. Aynı şiir Az_1 varyantında dört, Az_2 varyantında üç dörtlükten meydana gelmiştir.

S_6 varyantında Lâtif Şah, kendisini Fas padişahına “-a düşer mi?” redifli üç dörtlükten oluşan bir şiirle tanıtmaktadır. Bu şiir diğer varyantlarda yoktur. Şiir $6+5, 4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiştir ve abab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir.

Az_1 ve Az_2 varyantlarında esaret altındayken aklına Mihriban Sultan, anası, babası, Lala'sı gelince duygulanan Lâtif Şah, “-a ağlaram” redifli, abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş üç dörtlükten oluşan bir şiir söyler. Bu şiirler, $6+5, 4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiştir.

Lâtif Şah hikâyesinin bu epizodunda değerlendireceğimiz şiirlerin bir kısmı da Lâtif Şah'ın Mihriban Sultan vasıtasıyla kurtulması ve onunla karşılıklı söyleşmesi ile ilgilidir. Bu şiirlerde genel olarak ya Esmer Sultan, Lâtif Şah'a olan aşkını anlatmakta ya da Lâtif Şah, kendisinin bir sevdiği olduğunu ve ondan başkasını sevemeyeceğini anlatmaktadır. Bu şiirlerin varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

S_1 varyantında Lâtif Şah ile Esmer Sultan'ın karşılıklı söyledikleri altı dörtlükten meydana gelmiş bir şiirdir. “-e düşüdü” redifli olan bu şiir abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir ve $6+5, 4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiştir.

S_1 varyantında Esmer Sultan ile Lâtif Şah'ın karşılıklı söyledikleri iki şiir daha bulunmaktadır. Bu iki şiir, Lâtif Şah kurtulduktan sonra söylenmiştir. Bunlardan birisi “neye lazım” rediflidir ve abab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir. Bu şiir, $6+5, 4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiş altı dörtlükten oluşmaktadır. Bu şiirde Esmer Sultan, Lâtif Şah'tan Fas'ta kalmasını ve birlikte yaşamalarını ister. Lâtif Şah da böyle bir şeyin mümkün olmadığını söyler. İkinci şiirin muhtevası da hemen hemen birinci şiirle aynıdır. “-an deyülem” redifli bu şiir, abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir ve $6+5, 4+4+3=11$ 'li heceyle söylenmiş altı dörtlükten meydana

gelmiştir. S₁ varyantında gördüğümüz “-e düşüfdü”, “neye lazım” ve “-an deyülem” redifli şiirler Az₁ varyantında da yer almaktadır.

S₂ varyantında “-a düşüfdü” redifli bir şiir bulunmakla birlikte, bu şiir S₁’deki şiirden farklı bir şiirdir. Üç dörtlükten meydana gelen şiir, abab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir ve Lâtif Şah tarafından söylenmiştir.

S₃ varyantında “-a düşüfdü” redifli şiiri Mihriban Sultan söylemiştir. Mihriban Sultan, idam edilmek üzere olan Lâtif Şah’ı görünce bu şiiri söylemiştir. Kafiye örgüsü abcb, dddb şeklinde olan şiir, 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir.

S₃ varyantında bu şiirden başka Lâtif Şah ile Mihriban Sultan’ın karşılıklı söyledikleri iki şiir daha bulunmaktadır. Bu şiirlerden birincisi “-a düşüfdü” redifli olup abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiştir. Şiir altı dörtlükten meydana gelmiştir. Bu şiir S₁ varyantında gördüğümüz şiirle aynı şiirdir. Bu varyantta yer alan ikinci şiir ise yine S₁ varyantında gördüğümüz “neye lazım” redifli şiir ile aynı şiirdir. Fakat şiirin ilk iki dörtlüğü aynı olmakla birlikte, son üç dörtlük S₁’deki “-an deyülem” redifli şiirin 2., 3. ve 6. dörtlüğünden meydana gelmektedir. Anlatıcıdan kaynaklanan bir sebepten dolayı iki şiir, bazı dörtlüklerin unutulması neticesinde, bir şiir olarak birleşmiştir.

S₁ varyantında gördüğümüz “neye lazım” redifli şiir, S₄ varyantında da aynen yer almaktadır. S₄ varyantında karşılaştığımız bir başka şiir de Esmer Sultan tarafından söylenen “Bir iyide iki şikâr ar deyül” kavuşaklı üç dörtlükten meydana gelmiş bir şiirdir. 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenen şiirin kafiye örgüsü aaab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir. Lâtif Şah bu şiire aynı kavuşakla söylenmiş üç dörtlükle cevap verir. Şekil özellikleri açısından her iki şiir de birbirinin aynısıdır.

Az₂ varyantında Lâtif Şah ile Esmer Sultan’ın karşılıklı söyledikleri sekiz dörtlükten oluşan bir şiir bulunmaktadır. Bu şiirin ilk beş dörtlüğü “-a düşübdü” redifli olmakla birlikte son üç dörtlüğü “-an deyilem” rediflidir. Kanaatimizce diğer

varyantlarda gördüğümüz birbirinden farklı olan bu iki şiir Az₂ varyantında birlikte söylenmiş ve bazı dörtlükler eksik bırakılmıştır.

S₆ varyantında diğer varyantlarda bulunmayan iki şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden birincisi Lâtif Şah tarafından söylenmiş “Candan yanan bir sevdiğim var benim” kavuşaklı üç dörtlükten meydana gelmiştir. Dörtlükler abab, cccb şeklinde kafiyelenmiş ve 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş mısralardan meydana gelmiştir. Lâtif Şah, bu şiirle Esmer Sultan’a kendisinin bir başkasını sevdiğini anlatmaktadır. S₆ varyantında karşımıza çıkan ikinci şiir, Hindistan’a gelirken yolda dinlendikleri sırada Fas ordusunun bunlara yaklaşması üzerine, Esmer Sultan ve Lâtif Şah’ın karşılıklı söyledikleri dört dörtlükten meydana gelmiştir. Esmer Sultan’ın söylediği dörtlükler “ne dersin”, Lâtif Şah’ın söyledikleri ise “değildir” rediflidir. Bu şiir diğer varyantlarda yer almamaktadır.

Bu epizot içerisinde değerlendireceğimiz şiirlerden sonuncusu Fas’tan ayrılmadan önce Lâtif Şah tarafından bir kâğıda yazılıp sarayın kapısına bırakılan şiirdir. Lâtif Şah, Esmer Sultan’ı alıp Hindistan’a yola çıkarken kaçtı, demesinler diye, bir mektup yazar ve kapıya asarak oradan uzaklaşır. S₁ varyantında, üç dörtlükten oluşan ve 8’li heceyle söylenmiş olan şiir “-unu” rediflidir. Şiirde Lâtif Şah, Fas şahına seslenmekte ve onunla dalga geçmektedir. Bu şiir S₂, S₃, Az₁ ve Az₂ varyantlarında yer almaktadır. Az₁ varyantında üç dörtlüğün yanında bir de üçlük bulunmaktadır. S₅ varyantında yer alan tek dörtlük bu epizoda bağlı olarak söylenmiştir.

4.8. 8. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER

Fas padişahının elinden kurtulan Lâtif Şah, yanında erkek kılığındaki Esmer Sultan ile birlikte Hindistan’a gelir. İşte sekizinci epizotta kahramanın esaretten kurtulup, ikinci kez sevgilisine kavuşması anlatılmaktadır.

Bu epizoda bağılı şiirler, Lâtif Şah'ın Lala'sına kavuştuğu sırada söylenen şiirler, Mihriban Sultan ile kavuştuğunda söylenen şiirler, Esmer Sultan'ın söylediği şiirler olmak üzere üç grupta incelenecektir.

Hindistan'a gelen Lâtif Şah, ilk olarak Lala'sını bulmaktadır. Bu sırada yaşanan duygulu anlar şiirlerle ifadesini bulmuştur. S₁ varyantında gözleri kör olana Lala, yanına gelen kişinin Lâtif Şah olduğunu tanıyamaz. Lâtif Şah, duvarda asılı duran sazını alır ve sazın tellerine dokunur. Daha sonra da Lala ile Lâtif Şah karşılıklı altı dörtlükten oluşan bir şiir ile duygularını dile getirirler. “-ifdi” redifli olan bu şiir abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş ve 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. Bu şiir, Az₁ ve Az₂ varyantlarında aynen bulunmakla birlikte, S₂ varyantında yer almamaktadır. S₃ varyantında aynı şiir beş dörtlükten oluşmakta ve Lala'nın söylediği dörtlüklerden biri bu şiirde yer almamaktadır.

S₄ varyantında Lâtif Şah, Lala'ya hitaben üç dörtlükten oluşan bir şiir söylemektedir. Bu şiir şekil hususiyetleri açısından kusurlu bir şiirdir. Mısraların çoğu 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş olmakla birlikte, bazı dizeler 12 hecelidir. Şiirin kafiye sisteminde de bazı kusurlar bulunmaktadır. Birinci dörtlük “Rehmetini gönder aş gözderini” kavuştaklıyken diğer dörtlükler “Telli Mehribannan mene bir haber” kavuştaklıdır. Bu varyantta yer alan başka bir şiir de Lala'nın yanında ayrılıp Hindistan Şahının yanına vardığında ona hitaben söylediği iki dörtlükten oluşan “Kurtaran yar olup geldim men şahım” kavuştaklı bir şiirdir. Bu şiir 6+5,4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir ve aaab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir.

Sekizinci epizoda bağılı olarak değerlendireceğimiz şiirlerden bir kısmı Lâtif Şah ile Mihriban Sultan'ın birbirleriyle karşılaştıkları sırada söylenen şiirlerdir. Bu şiirlerin varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

S₁ varyantında Lala'nın yanından ayrılan Lâtif Şah, Mihriban Sultan'ın yanına vardığında, ikisi altı dörtlükten oluşan “-an yârim” redifli bir şiirle duygularını dile getirirler. 4+4=8’li heceyle söylenen şiirin kafiye örgüsü abab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir. Aynı şiir S₂, Az₁ ve Az₂ varyantlarında aynen yer

almaktadır. S₃ varyantında bu şiir dört dörtlükten meydana gelmiştir, ancak bu şiirden önce Lâtif Şah tarafından söylenen üç dörtlükten oluşmuş “-ım de danış” redifli bir şiir bulunmaktadır. şiirin birinci dörtlüğünün ilk iki mısrası 8’li, diğer iki mısrası 10’lu heceyle söylenmiş olmakla birlikte, ikinci ve üçüncü dörtlük 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. Lâtif Şah, bu şiiri Mihriban Sultan’a hitaben söylemiştir.

S₆ varyantında, muhteva olarak bu şiirlerle benzerlik taşımakla birlikte, beş dörtlükten oluşan tamamen başka bir şiir bulunmaktadır. Bu şiirde Lâtif Şah’ın söylediği dörtlükler “-an sevdiğim” redifliken, Mihriban Sultan’ın söylediği dörtlükler “-lar yârim” rediflidir. Şiir, 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. S₆ varyantında bu şiirden önce Mihriban Sultan tarafından söylenen üç dörtlükten meydana gelmiş bir şiir daha bulunmaktadır. Elimizde bulunan metinde, üçüncü dörtlüğün sadece ilk mısrası bulunmakta, diğer mısralar yer almamaktadır. Bu şiir, “-an gelmedi” redifli bir şiirdir ve 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş bir şiirdir.

Az₁ varyantında Mihriban Sultan’a kavuşan Lâtif Şah, daha sonra Hindistan Şahının huzuruna çıkar. Lâtif Şah, kendisine neden gelmediğini soran Hindistan Şahına, “-a gelmedim” redifli üç dörtlükten oluşan bir şiirle cevap verir ve gelmemesinin sebeplerini anlatır. Bu şiir, 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş ve abab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir.

Lâtif Şah hikâyesinin bu epizodunda değerlendireceğimiz şiirlerin bir kısmı da Esmer Sultan’ın Lâtif Şah’ın gelmemesi üzerine, şikayet mahiyetinde söylediği şiirlerden oluşmaktadır. Bu şiirlerin varyantlara göre dağılımı ve varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

S₁ varyantında Lâtif Şah’ın gelmediğini gören Esmer Sultan, bir şiirle Lala’ya durumu anlatır. Bu şiir “-e yalverem” redifli olup abab, cccb şeklinde kafiyelenmiş ve 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. Karşısında bulunan erkek kılığındaki kişinin “Esmer Sultan” adını kullanması üzerine Lala, Esmer Sultan’ın kim olduğunu sorar. Esmer Sultan, Lala’ya “-masın” redifli üç dörtlükten oluşan bir

şiiirle cevap verir. Bu şiiir abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş ve 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. Bu ikinci şiiir S₂, S₃ varyantlarında da aynen yer almaktadır. Ancak S₃ varyantında dörtlüklerin aralarında birer mani bulunmaktadır. Bu şiiirlerin ikisi de Az₁ ve Az₂ varyantlarında aynen yer almaktadır.

S₄ varyantında Esmer Sultan tarafından söylenen dört dörtlükten meydana gelmiş bir şiiir bulunmaktadır. Şiiirin ilk üç dörtlüğü “Ki oğlunna befadar olmazıymış” kavuşaklıyken son dörtlük “O yâr nerde ise bildir ey Lele” kavuşaklıdır. Şiiir 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir.

S₆ varyantında Esmer Sultan’ın söylediği şiiir, diğer varyantlarda söylenen şiiirlerden başka bir şiiirdir. Esmer Sultan, bu şiiirle derdini Lala’ya anlatmaktadır. Şiiir, “-masın” redifli olup, 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiş ve abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş üç dörtlükten meydana gelmiştir. S₆ varyantında bu şiiirden başka bir şiiir daha bulunmaktadır. Bu şiiir “-ım geldi” rediflidir ve abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş üç dörtlükten meydana gelmiş bir şiiirdir. Şiiirin ölçüsü 4+4=8’li hece ölçüsüdür. Lala, bu şiiirle Hindistan padişahına Lâtif Şah’ın geldiğini haber vermektedir.

Bu epizoda bağlı şiiirlerin bir kısmı da Esmer Sultan’ın kız olduğunun anlaşılması üzerine Lala, Lâtif Şah ve Mihriban Sulta arasında söylenen şiiirlerle, Esmer Sultan’ın çeyiz istediği şiiirlerden meydana gelmektedir. Bu şiiirlerin varyantlara göre dağılımı ve incelediğimiz varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

S₁ varyantında Esmer Sultan’ın erkek olmadığını öğrenen Lala, Mihriban Sulatan’ın yanına gider ve ikisi karşılıklı altı dörtlükten oluşan bir şiiir söylerler. Bu şiiirde Lala’nın söylediği dörtlükler “-a gelmişem” redifliyken, Mihriban Sultan’ın söylediği dörtlükler “-a gelifsen” rediflidir. Şiiir abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş olup 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. Aynı şiiir Az₁ varyantında da bulunmaktadır.

Lala ayrıldıktan sonra oraya Lâtif Şah gelir. Mihriban Sultan'ın Esmer Sultan'dan gelen haberler üzerine canı sıkılmıştır. Lâtif Şah ile Mihriban Sultan karşılıklı olarak bir şiir söylerler. Bu şiir “döyül” redifli olup, abcb, dddb şeklinde kafiyelenmiş dört dörtlükten meydana gelmiştir. Şiir 6+5, 4+4+3=11’li heceyle söylenmiştir. Şiirde Lâtif Şah, Esmer Sultan'ın kendi canını kurtardığını, bu nedenle onu yanında getirdiğini söylemekte; Mihriban Sultan da bu durumu kabulleneceğini söylemektedir. Aynı şiir S₂, AZ₁ ve AZ₂ varyantlarında aynen, S₃ varyantında ise dört dörtlük halinde bulunmaktadır.

S₁ varyantında bu şiirlerden başka Lâtif Şah'ın durumu Hindistan padişahına açıkladığı üç dörtlükten oluşan “-a gelmedim” redifli bir şiir bulunmaktadır. Bu şiir, yukarıda AZ₁ varyantında yer alan “-a gelmedim” redifli şiir ile aynı şiirdir. Ancak varyantlar arasında şiirlerin yerleri değişiktir.

S₅ varyantında bu epizot içerisinde değerlendirebileceğimiz herhangi bir şiir bulunmamaktadır.

4.9. 9. EPİZODA BAĞLI ŞİİRLER

Kahramanın memleketine dönüşünün anlatıldığı bu son epizot içerisinde önce Hindistan’da düğün yapılır sonra da Yemen’e yola çıkılır ve ikinci kez Yemen’de düğün yapılır.

Bu epizoda bağlı olarak inceleyeceğimiz şiirlerin varyantlardaki görünümü şu şekildedir:

S₁ varyantında bu epizoda bağlı olarak söylenen üç şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden birincisi Esmer Sultan'ın Hindistan padişahundan çeyiz olarak istediklerini bildirdiği yedi dörtlükten oluşan “yaz” redifli 8’li hece ölçüsüyle söylenmiş şiirdir. Bu şiir, diğer varyantlarda yer almamaktadır.

S₁ varyantında yer alan ikinci şiir Lâtif Şah ile Mihriban Sultan'ın söylediği altı dörtlükten oluşan “-a sevdiğim” redifli şiirdir. Lâtif Şah, bu şiirle memleketini, ana babasını özlediğini sevdiği Mihriban Sultan'a söylemekte ve Yemen'e gitmek istediğini belirtmektedir. Şiir 6+5, 4+4+3=11'li heceyle söylenmiştir. Aynı şiir Az₁ ve Az₂ varyantlarında aynen bulunmakta; S₂ varyantında, S₁ varyantında Lâtif Şah'ın söylediği üç dörtlükten meydana gelmiş olup S₁'de Mihriban Sultan'ın söylediği dörtlükler bu varyantta yer almamaktadır. Aynı şiir S₃ varyantında ise beş dörtlükten meydana gelmiştir. S₄ varyantında üç dörtlükten oluşan bir şiir bulunmakla birlikte, bu şiir diğer varyantlarda yer alan şiirlerden farklı bir şiirdir. Şiir “O da senin kimin befadar yârdır” kavuşaklıdır. 6+5, 4+4+3=11'li hece ölçüsüyle söylenen şiir, aaab, cccb şeklinde kafiyelenmiştir.

S₁ varyantında yer alan üçüncü şiir ise Yemen'e döndükten sonra Gamsız Şah ile Lala'nın karşılıklı söyledikleri altı dörtlükten oluşan “-idi” redifli şiirdir. Şiirde kahramanların memleketlerine kavuşmalarıyla ilgili duyguları anlatılmaktadır. Aynı şiir Az₁ varyantında da yer almakta olup diğer varyantlarda bulunmamaktadır.

S₅ varyantında bu epizoda bağlı olarak söylenen herhangi bir şiir bulunmamaktadır.

Lâtif Şah hikâyesinin incelememize dahil ettiğimiz varyantlarında yer alan şiirlerin epizotlara göre dağılımı ve epizotlardaki görünümü yukarıdaki gibidir. Bu incelemeden sonra söz konusu şiirler varyantlardaki sayıları ve epizottaki dağılımlarına göre yaptığımız tabloda da gösterilmiştir.

LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN ŞİİR TABLOSU⁶

EPI ZOT LAR	VARYANTLAR							
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	S ₆	Az ₁	Az ₂
	-	-	-	-	-	-	1/3	1/3
	-	-	-	-	-	-	2/3	2/5
	-	-	-	-	-	-	3/3	3/3
I	-	-	-	-	-	-	-	-
II	-	-	-	-	-	-	-	-
III	1/3	1/3	1/3	1/4	-	1/3	4/3	4/3
	2/6	-	2/6	-	-	-	5/6	5/6
	-	2/3	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	2/5	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	2/6	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	6/6
IV	-	-	-	-	-	-	6/3	-
	3/6	-	-	-	-	-	8/6	-
	4/6	-	-	-	-	-	7/6	-
	-	-	-	-	-	-	9/3	-
	-	-	-	-	-	-	10/6	-
	-	-	-	-	-	-	11/3	-
	5/6	3/3	3/3+3	3/3+3	-	-	12/6	7/6
	-	-	-	-	-	3/3	-	-
	-	-	-	-	-	4/1	-	-
	-	-	-	-	-	5/3	-	-
	-	-	-	-	-	6/3	-	-
	-	-	-	-	-	7/3	-	-
-	-	-	-	-	8/3	-	-	
V	-	-	-	4/4	-	-	13/3	-
	-	-	-	-	-	9/3	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	-
	6/6	4/2	4/5	5/6	-	10/3	14/6	8/6
	7/7	-	-	-	-	11/12	16/6	-

⁶ Hazırladığımız şiir tablosunda, şiirin, ait olduğu varyantta kaçınıcı şiir olduğu ve kaç dörütlükten oluştuğu gösterilmiştir. Mesela 1/3, 1. şiir 3 dörütlükten oluşuyor, anlamı taşımaktadır. Aynı şiirler, tabloda yan yana gösterilmiştir. Bu nedenle bazı şiirlerin sıralaması da değişmiştir. Sırası değişen şiirler koyu olarak yazılmıştır. Eğer aynı şiir, varyantlarda farklı epizotlarda ise italik yazılmıştır. Tablonun sonunda her varyantta bulunan şiirlerin toplamı ile dörütlük sayıları verilmiştir.

	8/3	-	-	-	-	-	15/3	-
	9/6	5/3	5/5	6/3	-	12/3	17/6	9/3
	10/4+2	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	7/3+1	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	13/4	-	-
	-	-	-	-	-	-	-	10/4
VI	11/3	6/3	6/3+3	8/3	-	-	18/3	11/3
	-	-	-	-	-	-	19/3	-
	-	-	-	-	-	-	20/3	-
	-	-	-	-	-	14/6	-	-
	-	-	-	-	-	15/3	-	-
	-	-	-	-	-	16/3	-	-
	12/6	7/4	7/6	9/6	-	17/6	21/6	12/6
	13/1	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	22/4+2	-
	14/4	8/2	8/3	10/3	-	-	23/4	13/4
	-	-	-	-	-	18/3	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	
VII	15/5	9/3	9/4+4	11/3+3	-	19/3	25/3	14/3
	-	-	-	-	-	20/3	-	-
	16/4	10/3	-	-	-	21/3	24/3	16/3
	17/3	-	-	-	-	-	26/3	15/3
	18/3	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	27/3	-
	19/3	-	-	-	-	-	28/3	17/3
	20/6	11/2	10/3	12/4	-	-	29/4	18/3
	-	-	11/3	-	-	-	-	-
	21/6	12/3	12/5	-	-	-	30/6	19/8
	22/6	-	13/5	13/6	-	-	31/6	-
	-	-	-	14/3	-	-	-	-
	-	-	-	15/4	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	22/3	-	-
	-	-	-	-	-	23/3	-	-
23/6	-	-	-	-	24/4	32/6	-	
	24/3	13/3	14/3	-	-	-	33/4	20/3
	-	-	-	-	-	25/3	-	-
	25/6	-	15/5	-	-	-	34/6	21/6
	-	-	16/3	-	-	-	-	-
	26/6	14/6	17/4	-	-	26/5	35/6	22/6
	27/3	-	18/5+2	-	-	-	38/3	23/3
	28/3	15/3	-	-	-	27/3	37/3	25/3

VIII	29/6	-	-	-	-	-	39/6	-
	30/4	16/6	19/4	-	-	-	40/6	24/6
	31/3	-	-	-	-	-	36/3	-
	-	-	-	16/3	-	-	-	-
	-	-	-	17/2	-	-	-	-
	-	-	-	18/4	-	-	-	-
	-	-	-	-	1/1	-	-	-
IX	32/7	-	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	28/3	-	-
	33/6	17/3	20/5	-	-	-	41/6	26/6
	34/6	-	-	-	-	-	42/6	-
	-	-	-	19/3	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-	43/6	27/11
TOPLAM	34/164	17/55	20/95	19/79	1/1	28/104	43/172	27/125

V. BÖLÜM

LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN MOTİF VE FORMEL YAPISI

5.1. LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN MOTİF YAPISI

Motif kavramı, tahkiyevî türün içerisinde yer alan unsurlardan neyin motif olup olmadığı konusu ile ilmî incelemelerde daima araştırmacıların karşılaştığı problemlerden biri olmuştur. Masal araştırmalarının önde gelen isimlerinden biri olan Max Luthi, Märchen isimli eserinde motifi “Kendisini gelenek ve göreneklerde muhafaza etme gücüne sahip olan hikâyenin en küçük unsuru” (Arda 1970: 20) olarak tanımlamıştır. Masal araştırmalarının temel eserlerinden biri olarak kabul edilen Motif Index of Folk Literature adlı eserin yazarı Stith Thomson motifi, “Eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan masalın en küçük unsuru” (Alptekin 2002) olarak tanımlamıştır.

Biz de çalışmamızın bu bölümünde Lâtif Şah hikâyesinde yer alan motifleri, bu motiflerin bağlı oldukları epizotlar çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağız. Kanaatimizce motifleri belli başlıklar altında toplamak, incelemede pratiklik sağlamakla birlikte, halk hikâyelerinde yer alan motifleri bağlı oldukları epizotlara göre değerlendirmek, şiiirlerde olduğu gibi, hikâyenin genel yapısının belirlenmesinde daha da faydalı bir yöntem olacaktır.⁷

5.1.1. 1. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER

Kahramanın ailesinin tanıtıldığı hikâyenin birinci epizodunda yer alan motifleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen Gamsız Şah'ın çocuğu olmamaktadır:

⁷ Lâtif Şah hikâyesinde yer alan motiflerin adlandırılmasında, Ali Berat Alptekin'in Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı adlı eserinde yer alan motif adlandırmaları esas alınmıştır. Ayrıca bu bölümün hazırlanmasında (Sakaoğlu, Duymaz 1996) model olarak alınmıştır.

1) Çocuk sahibi olamayan kahramanlar. (S_5 varyantı dışındaki bütün varyantlar.)

2) Krallar/Padişah/Şah (Bütün varyantlar.)

3) Padişahın veziri (Bütün varyantlar)

5.1.1. 2. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER

Kahramanın doğumunun ve eğitiminin anlatıldığı bu epizottaki motifleri şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Padişah çocuk sahibi olmak amacıyla kıyafet değiştirip seyahate çıkar:

1) Kıyafet değiştirerek seyahate çıkma (S_1, S_2, S_3, S_4, S_6)

b) Karşısına çıkan pir onu tanıır, sıkıntısını bilir ve bazı tavsiyelerde bulunur:

1) Yardımcı derviş ($S_1, S_2, S_3, S_4, S_6, AZ_2$)

2) Dervişin nasihati ($S_1, S_2, S_3, S_4, S_6, AZ_2$)

c) Lâtif Şah'ın doğumu, dervişin verdiği elmanın ailesi tarafından yenmesiyle gerçekleşir:

1) Olağanüstü elma ($S_1, S_2, S_3, S_4, S_6, AZ_2$)

2) Elma yiyerek hamile kalma ($S_1, S_2, S_3, S_4, S_6, AZ_2$)

ç) Lâtif Şah'ın doğumu ağzı dualı bir kimsenin duası ile gerçekleşir:

1) Dua neticesinde hamile kalma (AZ_1)

d) Lâtif Şah'ın dünyaya geldiği gece bir de tay dünyaya gelir:

1) Hayvan ile çocuğun aynı anda doğumu (S_3, S_4, S_6)

e) Vakti geldiğinde çocuğu ad konur.

1) Bir işi muayyen bir zamanda yerine getirme (S_5 dışındaki varyantlar)

2) Çocuğa ad verme (S_5 dışındaki varyantlar)

5.1.1. 3. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER

Kahramanların âşık olmalarının anlatıldığı bu epizot, halk hikâyelerinin genelinde görülmeyen bir yapı içermektedir. Bütün varyantlarda önce Mihriban Sultan âşık olmaktadır. Mihriban Sultan, Lâtif Şah'ın namını duyması, resmini görmesi, onu rüyasında görmesi neticesinde Lâtif Şah'a âşık olur. Bu epizoda bağlı olan motifleri şu şekilde gösterebiliriz:

a) Lâtif Şah bir vesile ile dağdaki haramilere katılır ve haramilik yapmaya başlar:

1) Haramilik ($S_1, S_2, S_3, S_4, S_6, AZ_1, AZ_2$)

b) Lâtif Şah ve Mihriban Sultan birbirlerine âşık olurlar:

1) Rüyada âşık olma (S_2, S_4, S_5, AZ_2)

2) Resme bakarak âşık olma (S_3, AZ_1)

3) İlk görüşte aşk (S_1, S_6)

4) Namını duyarak âşık olma (S_1, S_6)

5) Aşk hastalığı (Bütün varyantlar)

6) Formülistik sayı: 3 (S_2)

5.1.1. 4. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER

Kahramanın sevgiliyi aramak için gurbete çıkmasının anlatıldığı bu epizoda bağlı motifleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Gurbete çıkma (Bütün varyantlar)
- 2) Yardımcı yaşlı adam (Bütün varyantlar)
- 3) Mitolojik hayvan (S₆)

5.1.1. 5. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER

Lâtif Şah ile Mihriban Sultan'ın Hindistan'da ilk buluşmalarının anlatıldığı bu epizotta yer alan motifler şunlardır:

a) Hindistan'a gelen Lâtif Şah ile Koca Lala, tüccarlık yapmaya başlarlar:

1) Esnaflar (Bütün varyantlar)

b) Lâtif Şah, Mihriban Sultan'a cariyesi vasıtasıyla kavuşur:

1) Yardımcı insanlar (Bütün varyantlar)

2) Aşk İmtihanı, Hüner (AZ₁)

c) Lâtif Şah, Mihriban Sultan'ın yanında başından geçenleri Lala'sına anlatır:

1) Başından geçeni hikâye etme (Bütün varyantlar)

5.1.1. 6. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER

Mihriban Sultan'ın, Fas padişahı ile evlendirilmek istenmesi ve kahramanın bu durumu öğrenip, sevgiliyi kurtarmasının anlatıldığı bu epizotta yer alan motifleri şöylece sıralayabiliriz:

a) Fas padişahının pehlivanı ve Lâtif Şah çok güçlü birer kişidirler:

1) Çok kuvvetli insan (Bütün varyantlar)

b) Esfendiyar, Hindistan'a geleceği sırada, annesi (S₁, S₃), yaşlı bir kadın (S₅) öldürüleceğini, bu nedenle Hindistan'a gitmemesi gerektiğini söyler:

1) Kadının nasihati (S₁, S₃, S₅)

5.1.1. 7. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER

Kahramanın düşmanlara esir düşmesinin anlatıldığı bu epizottaki motifleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Lâtif Şah canı sıkıldığı bir anda, deniz kenarında gezerken gördüğü binilmesi yasak olan kayığa biner ve fırtınaya yakalanarak kaybolur:

1) Yasak motifi (S₁)

2) Talihi yaver gitmeyen kahraman (Bütün varyantlar)

3) Şanssızca kazalar (Bütün varyantlar)

b) Denizde kaybolan Lâtif Şah yanında bulunan bir kuş vasıtasıyla Mihriban Sultan'a haber gönderir:

1) Yardımcı hayvan (kuş) (Bütün varyantlar)

c) Lâtif Şah, esaretten Esmer Sultan'ın yardımıyla kurtulur:

1) Yardımcı insan (Bütün varyantlar)

5.1.1. 8. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER

Kahramanların ikinci kez buluşmalarının anlatıldığı bu epizotta yer alan motifler şunlardır:

a) Lâtif Şah, Fas'tan dönerken yolda Hızır, Lâtif Şah'ın karşısına çıkar:

1) Yardımcı Hızır (S₅)

b) Lâtif Şah ve Esmer Sultan, Hindistan'a gelirken yolda bir çobanla veya çiftçi ile karşılaşılır:

1) Çobanlık (S₂, S₄, S₆)

2) Çiftçilik (S₃, S₅, Az₁, Az₂)

c) Lâtif Şah, kör olan Lala'sının gözlerini açar:

1) Kerametler (S₂, Az₁, Az₂ dışındaki varyantlar)

5.1.1. 9. EPİZODA BAĞLI MOTİFLER

Kahramanların önce düğünlerinin yapıldığının, sonra da Lâtif Şah'ın eşlerini alarak Yemen'e dönüşünün anlatıldığı bu epizotta yer alan motifler şunlardır:

a) Lâtif Şah ile Mihriban Sultan ve Esmer Sultan'a düğün yapılır:

1) Düğün merasimi (Bütün varyantlar)

2) Çok eşle evlenme (Bütün varyantlar)

Sonuç olarak Lâtif Şah hikâyesi motif açısından da zengin bir halk hikâyesidir. Hikâyede yer alan motifler Türk halk hikâyelerinin genelinde görülen

motiflerdir. Bunun sonucunda Lâtif Şah hikâyesinin, motif açısından da hikâyecilik geleneğine uygun bir halk hikâyesi olduğunu söylemek mümkündür.

5.2. LÂTİF ŞAH HİKÂYESİNİN FORMEL YAPISI

Halk hikâyelerinin bünyelerinde hikâyenin aslından olmayıp, anlatıcının ustalığıyla ilgili olan ve değişik işlevler yüklenmiş olan bazı kalıp ifadeler rastlanır. Bunlara “formel” adı verilmektedir. Türkiye’de özellikle masallarda bulunan formeller üzerinde durulmuş olmasına rağmen halk hikâyelerinde yer alan formeller üzerinde durulmamıştır. Ali Berat Alptekin, “Kirmanşah Hikâyesi” adlı eserinde, çalışmada değerlendirdiği metnin masal kaynaklı olması sebebiyle formelleri gösterdiğini belirtmiş ve Kirmanşah hikâyesinde yer alan formelleri incelemiştir (Alptekin 1999:93). Son yıllarda yeni kuramlara göre Türk halk hikâyelerini inceleyen bazı araştırmacılar da (Görkem 2000: 140-144; Ersoy 2003: 154-160) hikâyelerin bünyesinde yer alan formelleri ve hikâye içerisinde bu formellerin işlevlerini incelemişlerdir.

Masallarda olduğu gibi anlatmaya dayalı bir tür olan halk hikâyelerinde de formellere rastlamak mümkündür. Kanaatimizce halk hikâyelerinin kaynağından çok anlatmaya dayalı bir tür olması nedeniyle formel unsurlar anlatıcılar tarafından kullanılmışlardır. Biz de çalışmamızın bu bölümünde hikâyemizin incelemeye dahil ettiğimiz sekiz varyantında yer alan formelleri aşağıya çıkardık. Formellerin sınıflandırılmasında Saim Sakaoğlu’nun yapmış olduğu sınıflamayı esas aldık (Sakaoğlu 1999: 58-68; Sakaoğlu 2002: 250-264). Buna göre hikâyemizde yer alan formelleri beş başlık altında topladık.

5.1. BAŞLANGIÇ (GİRİŞ) FORMELLERİ

Başlangıç formelleri, anlatıcının asıl olaya geçmeden önce dinleyicileri anlattığı masalın, destanın ya da hikâyenin bu âlemden farklı olan dünyasına hazırlamak için kullandığı ifadelerdir. Hikâyede anlatılan olaylar geçmişte meydana geldiğinden, ya da geçmişte meydana gelen olayla hikâyede anlatıldığından

anlaticılar, doğrudan olayı anlatmaya başlamazlar ve dinleyicileri hazırlamak için bu tarz formellere başvururlar. Lâtif Şah hikâyesinin varyantlarında yer alan giriş formellerini şöyle sıralayabiliriz:

Eşki ihitilat, seyri maşgulat, zevk ile söhbet, vasfi hikâyet, izzet-i iltifatnan haki paylarınıza hardan ifade etmeli; Yemen şehrinde Gemsiz Şah'ın oğlu Letif Şah'dan, arvadı Şemsinur Sultan'nan, Goca Lele'den. İkincisi Hindistan'dan, Hindistan Şah'innan, Hindistan Şahının gızı Mehriban Sulatan'nan, Hindistan Şahının baş vzirinnen, Mehriban Sultan'ın taya nenesinnen,. Üçüncüsü Fes elinnen, Fes padişahınnan, Fas padişahının bacısı Esmer Sultan'nan, Fes padişahının çoh namıdar pehlivanı Esfendiyar'dan. Gözünen görmemişdih, dilinen bele bellemişdih ki Yemen şehrinde Gemsiz Şah namında bir padişah varıdı. (S₁)

Vahtı zamanında Yemen'de bir patşah otururdu. (S₂)

Zamanın birisinde Yemen şehrinde... (S₃)

Esgı devirde, Yemen padişahı Cemşit Şah namında bir padişah varıymış. (S₄)

Yemen padişahı var idi. (S₅)

Yemen şehrinde Gamküşad isminde bir padişah vardı. (S₆)

Gulluğunuza haradan, kimden erz eleyim? Yemen'de Gemsiz padşahdan. (Az₁)

Ustadlar bele nağıl eyleyir ki Yemen şehirinde Derdli Şah adında bir padşah vardı. (Az₂)

5.2. BAĞLAYIŞ (GEÇİŞ) FORMELLERİ

Bağlayış ya da geçiş formelleri bir olaydan diğerine, bir yerden başka bir yere geçileceği zaman veya bir kahraman anlatılırken diğer bir kahramanın başından geçenlere geçiş yapılacağı zaman kullanılan formellerdir. Anlatmaya dayalı diğer türlerde olduğu gibi halk hikâyelerinde de aynı anda farklı ortamlarda olaylar gelişmeye devam etmektedir. Anlatıcı bu geçişi kullandığı formellerle sağlamaktadır. Bu grup içerisinde değerlendireceğimiz formellerden bazıları da “uzun zamanı kısaca ifade etmek için kullanılan bağlayış formelleri” (Sakaoğlu 1999: 60) dir. Ayrıca halk hikâyelerinde nesirden nazma ya da nazımdan nesre geçişlerde bu formellerle sağlanmaktadır. Hikâyemizin varyantlarında yer alan bu tarz formelleri şöyle sıralayabiliriz:

Uzatmıyah hekayeti, goparmayih gıyameti, eziz cannarınıza vermiyeh zehmeti. (S₁)

Âşih dili yürüğ olur/At ayağı külüng olur

Tez vurur, tez yitirir/Menziline tez götürür. (S₁)

O zaman aynan ilnen, bu zaman muhteseri dilnen. (S₁)

Gel zaman, get zaman, o zaman senelerle gün geçirdi, şimdi mükdeser-, dil geçir; âşih dili yüğüğ olu, tez vuru, tez getiri, menziline tez yetirif. (S₃)

Dereleden sel kimi/Tepelerden yel kimi/Hamza pehlivan kimi/Badei serser kimi

Âşih dili yüyrüğ olu/At ayağı külüng olu/Tez vurur, tez yitirir/Menziline tez götürür. (S₁)

Dillerde tez olur, illerde geç olur. (S₅)

Biz size habarı vereh hardan? Hindistan elinnen. (S₁)

Gel haberi size vereh Lâtif Şah'ın yoldaşalarinnan. (S₁)

Alsın bahalım anası oğluna ne desin, oğlu anasına ne garşılıh versin. (S₁)

Alsın görek Lele'sine ne desin, Lele'si ona ne karşılığ desin, biz ohuyah sağlığınıza. (S₁)

Aldı bahah Letif Şah ne deyeceh, Lele ne dinneyeceh. (S₃)

Aldı bahem Lâtif Şah'a Telli Mehriban ne söylüyecek. (S₂)

Aldı bahalım gız ne yazacah, biz ne dinniyecih. (S₄)

Aldı bahalım Mihriban Sultan, baygın yatan Lâtif Şah'ın başında ne söyledi, cariyesi ne yazdı? Biz ne söyledik, oturan arkadaşlar ne dinlediler. (S₆)

Aldı Lele görek ne dedi. (AZ₁)

Aldı sazı sinesine görek yana yana ne dedi. (AZ₂)

Bunnar orda galmahda olsun, haveri hardan verem. (S₂)

Atını Letif Şah'a doğru sürmede olsun, biz gelelim Hindistan halgına. (S₁)

Letif Şah burada galsın, size heberi verim Hindistan'ın büyük taciri Heyder'den. (AZ₁)

İndi gel heberi kimden verim? Letif Şah'ın yoldaşlarından. (AZ₂)

Söz tamama yerişdi. (S₁, S₃, AZ₁)

Söz tamama yerişdi, düşmanın ömrü tamama yerişsin, inşallah. (S₃)

Sandal şana, siyah tele; şeyda bülbül, kızıl güle; melez köyneh, gaddü dala, nahışkar bezvant, gulaç gola; Fars-ü lügat, ümran dile; gümüş kemer, ince bele; yeşil baş sona, duru göle. (S₁)

Uçaraktan göçerekten, lale sümbül biçerekten, kahve tütün içerekten... (S₆)

Yiyip içerek, konup göçerek on beş gün yol aldılar. (S₆)

Çoh getdiler, az getdiler; dere tepe düz getdiler. (AZ₁)

Ay keçipti, gün dolanıbtı. (AZ₂)

5.3. BENZER DURUMLARDA KULLANILAN FORMELLER

Bu formellerle, “benzer şekilde yaşanan ve ifade edilen olaylar ve konuşmalar” (Sakaoğlu 1999: 61) anlatılır. Bu tarz formellere hikâyemizde sadece “bir varlığın tasviri” (Sakaoğlu 1999: 61) ile ilgili ifadelerde rastlıyoruz. Bu kalıp ifadeler hikâyemizde şu şekilde yer almaktadır:

Dü çeşmi âfet, müjganı herret, gılman nezaket, etri melahat, buhah ebiyat, sinesi seyhat, zülfü zulumat, cepi mahiyat, melek secehat, bir bedir sıfat, dihanı nebat. (S₁)

Ayın on dördü kimi. (S₁)

Ele bir deligannıdı ki göydeki ildizların içinde ay kimi durur. (S₂)

Bir oğlan doğdu, ay parçası kimi. (AZ₁)

On beş günlük, on beş geçelik bir ay doğuyor. (S₃)

Dan ulduzu kimi ışılandıb yanmağa başladı. (AZ₂)

5.4. BİTİŞ FORMELLERİ

Anlatıcı olayları birden bire bitirmez. Hikâyenin başındaki durgunluk, hikâyenin sonunda da ortaya çıkmaktadır. Anlatılan olayların zamanına dinleyicileri kullandığı giriş formelleriyle hazırlayan anlatıcı, bu kez bitiş formelleriyle dinleyicileri reel âleme geri getirmektedir. Lâtif Şah hikâyesinde yer alan bitiş formelleri şunlardır:

Hikâyemiz burda bitti, olsun deminiz, olmasın geminiz, heyire dönsün serenceminiz, Allah cümle hesrettihleri gavuşdursun. (S₁)

Onnar orada murada yetdi. Cümle hesretder de muradına yetsin. (S₂)

Yesemen dağlarında olar ele getdi, bular döndü bele geldi. Allah cümlesinin dileğini müstecel edip her ne dilerse yerine getirsin. Letif Şah'ın da Mehriban Sultan'ın da dileği yerine yetdi. Bu gadar artıh. (S₃)

Allah bütün hasretleri belece gavışdırsın. İçinde de bizi. (S₄)

Ey benim yegenim, orda onnar yedi, içti, yer altına göçtü; biz de yedik içtik yer yüzünde geziyoruz. Eyvallah. (S₅)

Herkes gülüp yerlerine gitti, ben de buraya kadar geldim arkadaşlar. (S₆)

Onlar yediler yere geçdiler, siz de yeyin döre geçin. (Az₁)

Şadlıh meclisinde usdad âşig sazı döşüne basıb, bu duvaggapma ile onların toyunu bağladı. (Az₂)

5.5. ÇEŞİTLİ FORMEL UNSURLAR

Anlatmaya dayalı mahsullerde karşımıza çıkan sayı, renk ve zaman ile ilgili kalıp ifadeler çeşitli formel unsurlar olarak adlandırılmaktadır (Sakaoğlu 1999: 66). Lâtif Şah hikâyesinde yer alan bu tarz unsurlar şunlardır:

a) Sayılar:

Gırh talebe. (S₁)

Gırh kız. (S₁)

Gırh tülbent. (S₃)

Kırk cariye. (S₆)

Yedi kız. (S₂)

Yeddi yol ayracı. (Az₂)

b) Renkler:

Kırmızı elma.

Yeşil sarıhlı, beyaz sakallı ihtiyar. (S₁)

Yeşil cübbeli derviş. (S₂)

Kara örtü. (S₂)

Gara vezir. (AZ₂)

Kara öküz, kara çiftçi. (S₃)

Kara giyinmiş çiftçi. (S₄)

c) Zaman Formelleri:

Üç aylık yol. (S₁)

Üç günlük süre. (S₁)

Yedi yıl cezalı kayık. (S₁)

Yedi senedir doğurmayan at. (S₃)

Gırh günlük süre. (S₁)

Gırh gün sonra gelecek olan ölüm. (S₂)

Dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat, dokuz dakika. (S₂, S₆, AZ₁, AZ₂)

Gırh gün, gırh gece toy, düğün eldi. (S₁)

Gırh gün gırh gece düğün. (S₂)

Kırk gün toy, düğün tuttılar. (S₅)

Gırh gün, gırh gece toy elediler. (AZ₁, AZ₂)

SONUÇ

Lâtif Şah hikâyesi Türkiye ve Azerbaycan sahalarında bilinen bir halk hikâyesidir. Kaynağını yaşamış bir olaydan alan Lâtif Şah hikâyesinin musannifi, Çıldırlı Âşık Şenlik'tir. Çıldırlı Âşık Şenlik hikâyeyi 1873'te tamamlamıştır.

Lâtif Şah hikâyesi, Türk halk hikâyeleri içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. İncelemelerimiz neticesinde varyantlar arasında ortak bir yapı olduğu görülmektedir. Varyantlar arasındaki farklılıklar ise anlatıcılardan kaynaklanmakta olup, hikâyenin genel yapısına bu farklılıkların etkisi yoktur. Bu açıdan bakıldığında Lâtif Şah hikâyesinin yapısının, diğer halk hikâyeleriyle müştereklikler taşıdığı görülmektedir.

Lâtif Şah hikâyesinde yer alan şiirlerin sayısı oldukça fazladır ve şiirlerin büyük çoğunluğu varyantlarda ortaktır. Epizotların niteliğine göre şiirlerin sayısı artmakta veya azalmaktadır. Kahramanların buluştukları ve ayrıldıkları durumlarda, kısacası duygu yoğunluğunun yaşandığı anlarda şiirler de artmaktadır.

Lâtif Şah hikâyesi mekân bakımından, oldukça geniş bir mekânda geçen olayları anlatmaktadır. Hikâyede olaylar Yemen, Hindistan ve Fas'ta geçmektedir. Kahramanlara baktığımızda, hikâyenin şahıs kadrosunun oldukça fazla olduğu dikkati çekmektedir.

Hikâyenin motif yapısı ile ilgili yaptığımız değerlendirmeler göstermektedir ki Lâtif Şah hikâyesi motif açısından da zengin bir halk hikâyesidir. Özellikle âşık olma motifinin varyantlara göre gösterdiği çeşitlilik, hikâyenin motif zenginliğini göstermektedir. Burada tekrar zikredilmesi gereken bir diğer motif de birden fazla kişi ile evlenme motifidir. Türk halk hikâyelerinden sadece birkaçında görülen bu motif, Lâtif Şah hikâyesinde de görülmektedir.

Neticede Lâtif Şah hikâyesi, Türk halk hikâyeciliği geleneğine uygun olmakla birlikte taşıdığı bazı unsurlar bakımından orijinallik taşıyan bir halk hikâyesidir.

KAYNAKÇA

AÇA, M.; ERCAN, A. M, “Anonim Halk Edebiyatı”, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yay., Ankara, 2004, s. 113-168.

ADIM, Abdullah, **Tuzluca Folkloru**, Erzurum, 1970. (Erzurum Atatürk Üniv., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Lisans Tezi.)

AHUNDOV, Aydın, **Dastanlar**, Bakü, 1993.

ALPTEKİN, Ali Berat, “Türk Üniversitelerinde Yapılan Talebe Tezlerindeki Halk Hikâyeleri Bibliyografyası”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, nr. 23, 1983, s. 207-228.

ALPTEKİN, Ali Berat, **Çıldırılı Âşık Şenlik Bibliyografyası**, MİFAD Yay., Ankara, 1989.

ALPTEKİN, Ali Berat, **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Akçağ Yay., Ankara, 1997.

ALPTEKİN, Ali Berat, **Kırmanşah Hikâyesi**, Akçağ Yay., Ankara, 1999.

ALPTEKİN, Ali Berat, “Çıldırılı Âşık Şenlik’in Lâtif Şah Hikâyesi Üzerine”, **Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000. s.1-10.

ALPTEKİN, Ali Berat, **Taşeli Masalları**, Akçağ Yay., Ankara, 2002.

ARDA, Zeki Cemil, “Edebiyatta Motif Araştırmaları”, **Fikir ve Sanatta Hareket**, c.V, nr. 55, Temmuz, 1970, s. 20-23.

ASLAN, Ensar, **Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı, Şiirleri, Karşılaşmaları, Hikâyeleri**, Dicle Üniv. Eğitim Fak. Yay., Diyarbakır, 1992.

ASLAN, Ensar, “Âşık Şenlik’in Hikâyelerinin Kaynakları”, **Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000. s. 41-47.

ASLAN, Ensar, “Halk Hikâyelerinde İmtihan Motifi Kompleksi”, **Millî Folklor**, S. 51, Ankara, Güz 2001, s. 5-14.

ASLAN, Ensar, “Aşık Şenlik’in Hikayelerinin Konularının Kaynakları”, **Halkbilimi Araştırmaları I**, Diyarbakır, 2003, s. 153-160.

ÂŞIKOĞLU, İsmail, **Âşık Şenlik**, Kovan Yay., İzmir, 1964.

ATAY, Serap, **Çıldırılı Âşık Şenlik’in Şiirlerinde ve Hikâyelerinde Geçen Kişiler**, Diyarbakır, 1999. (Dicle Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.)

BALİ, Muhan, **Ercişli Emrah ile Selvi Han Hikâyesi Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi**, Ankara, 1973.

BALİ, Muhan, “Lâtif Şah Hikâyesinin İki Varyantı ve Bilinmeyen Bir Halk Hikâyecisi”, **I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, II. Cilt, Halk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı MİFAD Yay., Ankara, 1976, s. 21-30.

BAYAT, Fuzuli, “Aşk Destanları”, **Azerbaycan Şifahî Halk Edebiyatına Dair Tetgigler**, IX. Kitap, Bakü, 2000.

BORATAV, Pertev Naili, **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, Tarih Vakfı Yay., 1. Basım, İstanbul, 2002.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar I**, TDK Yay., İstanbul, 1942, s. 20-47.

CEMİLOĞLU, Mustafa, **Halk Hikâyelerinde Doğum Motifi**, Vipaş A. Ş. Yay., Bursa, 1999.

CEMİLOĞLU, Mustafa, “Lâtif Şah Hikâyesinin Giriş Epizodu”, **Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000. s. 49-57.

ÇOBANOĞLU, Özkul, **Türk Dünyası Epik Destan Geleneği**, Akçağ Yay., Ankara, 2003.

DUYMAZ, Ali, **Nevruz Bey Hikâyesi (İnceleme-Metinler)**, Millî Folklor Yay., Aydın, 1996.

DUYMAZ, Ali, **Kerem İle Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2001.

DÜZGÜN, Dilaver, “Âşık Şenlik’in Lâtif Şah Hikâyesi Üzerine Bir Deneme”, **Millî Folklor**, Bahar, 1990, s. 12-15.

EKİCİ, Metin, **Dede Korkut Hikâyeleri Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri**, AKMB Yay., Ankara, 1995.

ELÇİN, Şükrü, **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay., Ankara, 1993.

ERDENER, İslam, **Âşık Şenlik Divanı**, Bugün Matbaası, Kars, 1960.

ERSOY, Ruhi, **Baraklı Âşık Mahgül ve Hikâye Repertuarı**, Ankara, 2003. (Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.)

GÖRKEM, İsmail, **Halk Hikâyesi Araştırmaları, Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuarı**, Akçağ Yay., Ankara, 2000.

GÜNAY, Umay, **Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Akçağ Yay., Ankara, 1992.

HACIYEVA, Maarife, “Âşık Şenlik Hakkında Azerbaycan’da Yapılan Araştırmalar”, **Millî Folklor**, Yaz 1998, s. 19-22.

KAYA, Doğan, “Lâtif Şah Hikâyesi”, **Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri**, S. 3, Sivas, 2003.

KÖKSEL, Behiye, “Hikâye Kahramanı Şah İsmail”, **Şah İsmail Hatai Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 2004, s. 218-227.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, **Edebiyat Araştırmaları**, TTK Yay., Ankara, 1999.

KÖSE, Nerin, “Türk Halk Hikâyelerinin Yeniden Tasnifi Hakkında”, **Araştırmalar I**, Milli Folklor Yay., Ankara 1996, s. 7-19.

KÖSE, Nerin, “Türk Halk Hikâyelerinde Kahramanın Eğitimi Üzerine”, **Araştırmalar II**, Millî Folklor Yay., Ankara, 1997, s. 143-156.

OLCAY, Selahaddin vd., **Arpaçay Köylerinden Derlemeler**, TDK Yay., Ankara, 1998.

ÖZMİLLİ, Serdar, **İzmir Yöresinden Derlenmiş Beş Halk Hikâyesi**, (Erzurum Atatürk Üniv., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Basılmamış Lisans Tezi), Erzurum, 1975.

ÖZTÜRK, Ali, **Türk Anonim Edebiyatı**, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1986.

SAKAOĞLU, Saim; DUYMAZ, Ali, **Hurşit ile Mahmihri Hikâyesi**, HAGEM Yay., Ankara, 1996.

SAKAOĞLU, Saim, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yay., Ankara, 1999.

SAKAOĞLU, Saim vd., **Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II**, AKM Yay., Ankara, 2000.

SAKAOĞLU, Saim, **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Amçağ Yay., Ankara, 2002.

SPIES, Otto, **Türk Halk Kitapları**, (Çev. Behçet Gönül), İstanbul, 1941.

ŞİMŞEK, Esmâ, **Arzu ile Kamber Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma**, Elazığ, 1997. (Fırat Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.)

TAŞLIOVA, Şeref, "Çıldırılı Âşık Şenlik'in Şiirleri ve Hikâyelerin İçindeki Özellikleri", **Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000. s. 237-250.

TÜRKMEN, Fikret, "Lâtif Şah Hikâyesi Md.", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergah Yay., İstanbul, 1982, C. V, s. 70-71.

TÜRKMEN, Fikret, **Âşık Garip Hikâyesi**, Akçağ Yay., Ankara, 1995.

TÜRKMEN, Fikret, **Tâhir ile Zühre**, AKMB Yay., Ankara, 1998.

METİN

LETİFŞAH VE MEHRİBAN SOLTAN⁸

(ŞENİLİK)

USTADNAME

Dağlır fikri-heyal, novraşır haraynan,
Tebibsiz derd çekirem, melhemsiz yaraynan
Könül çoğ arzular, yetem öz vetenime
Menzilim min illik yol tükenmez bir ayanan.

Könül bu dünyanı özüne bir bağ biler,
Oğuyar secerelerin budag budag biler
Ġahi-ezem dağını özüne dağ dağ biler
Seksen min serkuçeni dolanır sıraynan

Bir kün olar ki, felek hake atar seni,
Dar mezar gerdindedir keç-tez udar seni
Sındırar elif geddin, ağır budar seni
Felek hoş keçinmir Şenlik bahtı ġaraynan

Ustadlar usdatnameni bir demezler, iki deyerler, biz de deyek iki olsun.
Düşmenler saralıb-solsun.

Sefil, serġerdan, ey biçare canım
Çıhdı ki cehlinen geze meydanı
Sinnimin bu ġocalmıř çağında
Geldik bulduğ biz de teze meydanı

⁸ Ehliman Ahundov'un topladığı metinlerin Aydın Ahundov tarafından 1993'te yayımlandığı "Dastanlar" adlı eserden alınmıştır.

Ey k n l, nefsinde sahl  namus, ar
 Ğaynagsız mekanda olmaz e'tibar
 İnci, yağut yemen z mr d sende var
 D rnen g vhernen beze meydanı

Biare Şenlik eŐĖ havasındadır
 Rezil cismim cebrin cefasındadır
 K nl m de bir senem sevdasındadır
 Onun n vermirlere bize meydanı

Ustadlar ustadnameni   deyerler, biz de deyek   olsun.

İdim eŐĖin badesini, v c di nar olmuşam,
 Divane dervif misallı, feryadı-zar olmuşam
 Perişan b lb l Ėan ağlayır ah-nalemden benim
 K n l m Ėeste, dil Őikeste, can nisar olmuşam

Y z iller  m r eyledi, ademi saldı aha,
 Altı min yeddi y z, sekkiz y z elli altı noha,
 Onları Ėak eden fani bize Ėalarmı daha?
 D Ő n Ő b d nya sirrini fikr efkar olmuşam

Şenlik deyer, m Ğ m oldum daimel teriğete
 Uydum iblis s z ne, oğ etdim hemle l Ėeta
 Őefa senden ya Resul, fağfuri mem n l eta
  syanım hedden aÇıb, taki k nahkar olmuşam

ĖulluĖunuza haradan, kimden erz eleyim? Yemen'de Ėemsiz pad-Őahdan.
 Ėemsiz padşahın varı, d vleti hedden aŐmıŐdı.  z  de he padŐahla işi yoğ idi.
 Onunku "deyme mene deymeyim sene" idi, dava-zad bilmaezdi. Ėan t kmekle arası
 yoğ idi.  z  de reyyet canlı padşah idi. Amma bir  vladı yoğ idi ki, kellesini yere

ğoyanda var-dövletine, taci-tehtine sahib dursun. Günlerin bir günü gemsiz padşah derdini abide söyledi. Abid ona dedi:

- Padşah sağ olsun, fağır füğeraya, elsiz ayağısızlara kömek ele. Onların duası ile Allah sene övlad eta eler.

Padşah abidin sözünü eşitdi. hezinenin ağzını açdırdı, fağır-füğeraya pul paylatdı. Ac ğarınları doydurdu, yalavacları geydirdi. Ele hemin günden arvadı hamile ğaldı. Doğğuz ay, doğğuz gün, doğğuz saat, doğğuz değıge, doğğuz saniyeden sonra, arvad barı-hemlini yere ğoyub bir oğlan doğdu, ay parçası kimi. Uşağı ad ğoymağ üçün şenlik düzelttiler. Ğarılar toplandılar ki uşağı ad ğoysunlar. Geye çıhan, tonğal yağan, zol ğarı, zol ğırtan ğarı, iman-ğuran nesib, ilan buran nesib, dırandazı, hoğğabazı, burnu sulu, tumanı düşük, balağı batdağ, dabanı çatdağ, sınırı eyri, karazan sesli, gülefirengi baz, tısbağı yerişli, mamlı matan ğarılar toplanmışdılar. Beli, ğarılarn heresi bir ad söyledi.biri dedi:

- Adını ğoydum sicimğulu. Hem enine versin hem de uzununa.

Onu da döyüb ğovdular.

Karazan sesli, gülefirengi baz, tısbağı yerişli ğarı edeb-erkanla nitğ irad eleyib dedi:

- Men adını ğoydum kendirbaz. Hem göylerde nerdibansız ğezsin, hem de kendirle.

Bunu da ezişdirib ğovaladılar. Ahırda ipek ğarı ğabağı çıhib dedi:

Men uşağın adını ğoydum Letifşah.

Hanı bu ada razı oldu. İpek ğarıya çoğlu en'am verdiler. Beli, Letifşahı dayeye tapşırdılar. Daye uşağı naz-ğemze içinde böyütmeye başladı. gün, ay, il gelib keçti. Letifşah böyüyüb yeddi yaşa doldu. Onu ğoydular mektebhanaya oğumağı.

Letifşah on beş yaşa geder mektebhanada oğudu, bütün elmleri sinedeften eledi. Letifşah hemişe lelesi Şenliyin yanında olurdu. lelesi Şenlik onu gözünden kenara goymurdu. günlerin bir günü Letifşah lelesi Şenlikle gezmeye çıkmışdı. O yere geldiler ki, burada atasının pehlivanları güleşirdiler. Letifşah onları görende lelesi Şenlikden soruşdu.

- Bunlar kimdi, neleyirler?

Lelesi Şenlik ona cavab verdi:

- Oğul, pehlivanlardı, güleşirler.

Letifşah dedi:

- Lele, pehlivan nedi?

Şenlik dedi:

- Oğul, güçlü adamlara pehlivan deyerler, onlar güleşirler.

Letifşah dedi:

- Lele men bunlarla güleşeyem.

Lele dedi:

-Ay oğul, sen onlarla bacarmazsan, gel varıp gedek, onlar pehlivanlığ dersi keçibler.

Letifşah dedi:

- Heyir, lele üz vurma, men bunlarla güleşeyem.

Letifşah gollarını çermeyib meydana girdi. Onun meydanına bir gücsüz pehlivan gönderib ona taapşirdılar:

-Get o uşığı yere çırp, çıhıb getsin, özünden böyük gelet elemesin.

Pehlivan meydana çıhdı. Letifşah o pehlivana heç aman vermedi elini açsın, göye galdırıp yere ele çırpdı ki hınc hınc oldu. Bele bele pehlivanların gırhı da Letifşah'ın meydanına çıhdı, onların hamısı meğlub oldu. Ahırda Ğemsiz padşahın baş pehlivanı meydana çıhdı. Letifşah onu da yıhdı. Ğemsiz padşaha heber getdi ki, bes oğlun pehlivanlaarın hamısını yıhdı. Padşah oğul Letifşahı hüzuruna çağırđı, alnından öpdü, iyidliyiine aferin söyledi. Bundan sonra Letifşahın pehlivan adı her yere yayıldı. Günlerin bir günü Letifşah goşunla Türbe dağına ova çıhdı. Bura çoğ güllü, benevşeli, nergizli, laleazar, serin sulu dağ idi. Gözel menzeresi, saf havası ile bu dağın dünyada misli beraberı yoğ idi. Bu dağda Letifşah çoğ gezdi, dolandı, ahırda özü ile götürdüğü çörek de gurtardı. Ancağ Letifşah geri gayıtmadı, Türbe dağının bend-beresini kesdi, gelib keçen kaarvanı soymağa başladı. Ele oldu ki, Türbe dağının etraflarından da karvan keçe bilmedi. Odur ki, Ğemsiz padşaha her yerden name yazıb, oğlundan şikayet elediler. Teleb elediler ki, oğlunu soyğunçuluğdan yığışdırsın. Ancağ Letifşah güldurluğdan el çekmedi. Ğemsiz padşah oğlunu yanına çağırtdırıp dedi:

-Oğul, bu ne işdi görübsen? Hamı senden şikayet eleyir. Sen padşah oğlusan. Sene güldurluğ, soyğunçuluğ yaraşarmı? Men heç kesi incitmirem. Menim adımı sen batırırsan. Bes benim edaletim? Oğul, bu çirkin hareketden el çek.

Letifşah atasının yanından çıhıb menziline getdi, atını minib Türbe dağına getmeyin binasın goydu. Türbe dağında yene de dağdan keçmek isteyen karvanı, tacirleri soymağa başladı. Ğemsiz padşah onun yanına kimi gönderdiyse de Letifşah atasının yanına gelmedi. Ahırda Ğemsiz padşah lelesi Şenliyi onun yanına gönderdi. Letifşah lelesine goşulub atasının yanına geldi. Atası ona dedi:

-Oğul, amandı, benim adımı batırma. Türbe dağından yığış, gel tehti-taca sahip ol.

Letifşah dedi:

-Ata, benim canım Türbe dağındadı. Oranı burahıb gele bilmerem. Mene tehti-tac lazım deyil.

Gemsiz padşah dedi:

-Eger ki, ele oldu, gelib-gedenden torpağbasdı al, soyğunçuluğ eleme. Ora bizim torpağımızdı. Oğul, ehalini incitmekden çirkin iş ola bilmez.

Letifşah buna razı oldu, atasına and içdi ki, bir de soyğunçuluğ elemesin. Letifşah başının destesi ile yine Türbe yaylasına geldi. O andına emel eledi, soyğunçuluğdan el çekdi. Gelib-gedenden ancağ torpağbasdı alırdı. Letifşah burada galsın, size herberi verim Hindistanın böyük taciri Heyderden.

Hindistanın böyük taciri Hoca Heyder dünyaya ticaret seferine çıhmışdı. O ölkelerde mal hirid ede-edele gelib çıhdı Türbe yaylasına. Letifşah onun gefle-gaturını dayandırıp ondan torpağ basdı alırdı. Tacir diggetle Letifşaha bahıb gördü, Allah bu ele güzel oğlandı ki, dünyada misli-beraberi ola bilmez. Deyirler Hoca Heyder hem de yahşı şekil çeken idi. O saat Letifşahın eksini çekib götürdü. Tacir Letifşahın eksinin üzünü çıhardıb, getdiyi ölkelerde satır, çoğ pul gazanırdı. Beli, tacir çoğ yer gezenden sonra, gelib öz ölkelerine çıhdı. Günlerin bir günü Eziz Soltanın gızı Mehriban Soltan tacir Hoca Heyderin yanına getdi ki, şeklini çekdirsin. Mehriban Soltan Hoca Heyderin evinde Letifşahın şekklini gördü. Bir köntülden min köntüle Letifşaha aşığı oldu. Hoca Heyderden soruşdu:

-Hoca, bu şekil kimindi?

Hoca Heyder dedi:

-Hanım gız, Yemen padşahının oğlu Letifşahın eksidi. Gız Letifşahın bir şeklini tacirden alıb dedi:

-Hoca, bu şekil bundan sonra, heç kese vermezsın, eger nebada versın boynunu vurduracağam.

Tacir dedi:

-Yaşşı, hanım vermerem.

Ğız çıhib getdi menziline, tacir Letifşahın şeklini satıb çoğ pul gazarırdı. Odur ki, Letifşahın şeklini ğıza göstermesine çoğ peşiman oldu. O, Fas elinin Landan şeherinde ğalmağda olsun, size heberi verim Mehriban Soltandan.

Mehriban Soltan tacirin yanından menziline gayıtdı. Letifşahın eşğinden hestelenib yatağa düşdü. Eziz Soltana heber getdi ki, ğızın berk azarlamışdır. Dili de tutulubdu. Eziz Soltan durub geldi ğızının yanına. Bağdı ki, ğızı doğrudan da berk hestedı. Eziz Soltan hansı hekimi getirdise ğızının hesteliyine elac eleye bilmirdi. Ğıza elac ede bilmeyen hekimlerin hamısının boynu vurulurdu. Deyirler ölkede çoğ bilmiş göca bir kasıb kişi var idi. Bu kişi de hekim heleti geyib Eziz Soltanın yanına geldi. Eziz Soltan onu ğızının yanına gönderdi ki, ğızının derdini bilsin. Kişinin kasıblığdan canı boğaza yığılmışdı, ölmek isteyirdi. Bu kişini Mehriban Soltan yaşşı tanıyırđı. Ğız onu görüb dedi:

-A kişi, sen kasıb adamsan, hekim-zad değılsen. Seni atam niye benim yanına gönderib?

Goca kişi dedi:

-Ğızım men özüm gesden bele elemişem ki, Eziz Soltan öldürtsün, dünyanın ğayğısından canım ğurtarsın.

Mehriban Soltanın göcaya yazığı gelib dedi:

-Yazığ göca, gedib atama deyersen ki ğızın berk heste idi, men yaşşı eledim, dilini de açdım. Ancağ üreyinde ağrı ğalıb, gerek Türbe yaaylasına gede. Eyem gedib orada seyahet elese can dermeni olan otlarından yese, güllerinden iylese, üreğinde ğalan ağrı da yaşşı olub geder.

Ğoca kişi gızın dediklerini döşüne yığdı, gedib Eziz Soltana söyledi. O biri terefden de Eziz Soltana muştuluğcu geldi ki gızını ğoca hekim sağaldıb, indi danışır. Eziz Soltan ğocaya çoğlu en'am verib yola saldı. Bununla da ğoca kasıblığ daşını atmış oldu.

Eziz Soltan emr eledi, kecaveler düzeldi, bezendi, Mehriban Soltan ğırđ ince belli gızla Türbe yaylasına yola düşdü. Mehriban Soltan gızlarla ğırđ ğün, ğırđ gece yol gedib Türbe yaylağına çatdılar. Letifşah onların ğabağını kesdi ki, torpağbasdı alsın. Başını yuğarı ğaldırıb gördü, kecavedekiler hamısı gızlardı. Letifşah mehriban Soltanı gören kimi bi huş olub yere yığıldı. Mehriban Soltan başa düşdü ki, Letifşah ona aşığ olmuşdur. Ğızlara dedi:

-Ğızlar üreyimin nağoşluğu yağış oldu. Ğoyun bu oğlana bir neçe ğane söz yazım, sonra ğayıdağ geri. Görek Mehriban Soltan Letifşaha ne yazır?

Ğab içinde yatan biğeber oğlan,
Bir od saldım şirin cana, gedirem.
Derdinden men oldum deli-dıvana,
Ateş tutub yana yana gedirem.

İnciyen tikerdim yaşılı, alı,
Ğaralar geyiben gözlerem yolu,
Sen sağla yadigar bu arzı-halı,
Ğövherem yatmışam kana, gedirem.

Bu Mehriban sene mübtela oldu,
Ğözüm gördü, gönlüm intizar ğaldı,
Menzilim, mekanım üç aylığ yoldu,
Ğeber alsan Hindistana gedirem.

Ğız bu sözleri deftere yazdı. Üstelik bir kağız da yazdı. Kağızda yazmışdı:

-Men sene aşigem. Özüm de Hindistan padşahının gızıyam. Eger mene mehebbetin var ise, gel meni tab.

Defterle kağızı Letifşahın sinisinin üstüne goydu. Kecaveni geri gaytarıb, Hindistana getmekde olsunlar, gız gedenden bir müddet sonra Letifşah ayılıb o terefe, bu terefe bağıdı. Kimseni görmedi. Gene bihuş olub yere yığıldı. Letifşah ayılmadı ki, ayılmadı. Ğemsiz padşaha heber apardılar:

-Oğlun camaatı o geder incitdi ki, ağırda onu camaatın Ğarğışı tutub, deli olub.

Ğemsiz padşah dedi:

-Neçe deli olub?

Dediler:

-Deliliyi tutub, üreyi keçıbdi. Neçe gündü ayılmır, yerde ölü kimi uzanlı Ğalıbdı.

Ğemsiz padşah emr eledi, oğul Letifşahı getirdiler. Hekimleri, loğmanları topladılar. Ne geder elediler Letifşahı ayıldı bilmediler. Letifşahın lelesi de gelib çığıdı. Lele bağıdı ki, Letifşahın sinisinin üstünde bir defter var. Lele defteri götürdü, açıb oğudu, gördü ki, Letifşah eşge giriftar olub. Lele bilirdi ki, eşğ ehlinin yanında gerek çalıb oğuyacan, şadlığ eleyecen. Odur ki, aldı lele görek ne dedi:

Düşdü yaman derde, ger bilesen ehvalını,

Yağı yanar eger görerse müşkül halını.

Dedim derk eyle çekinen zülmüden elini,

Şadı-ğürrem süremezsen dünya sefasını.

Letifşah lelesinin sesinden gözlerini açdı, Ğalıhb yerinde oturdu, aldı görek cavabında ne dedi:

Aldı Letifşah:

Lele neçün soruşdun cebrimin cefasını?
Puç gördün dünyanın e'tibarsız vefasını,
Bu gün tevafil gözel atdı müjgan oñunu,
Hışnan tarimar etdi gönlümün gefasını.

Aldı Lele:

Dedim oğul gel götürme zalımlar havasın,
Göyde melekler zikr ederler gulun duasın,
Neçe min mezlum galdırıbdı göye nalasın,
Kendine gârgış eyler alem bedduasını.

Aldı Letifşah:

Eziz ağam lele, dün gelirdim hicaziden,
Hağğ verdi mürazımı celili cebbarıdan,
Seksen min seccareni yendirdim kecaveden,
Serviden sürahı gördüm geddin havasını.

Aldı Lele:

Leleyem, anlamışam söhbeti demnen seni,
Eşge düçar edib hızr peyğember kannan seni.
Taparam me'şuğeni gurtarram gemden seni,
Aparram loğmana, eler derdin çarasını.

Aldı Letifşah:

Bu Letifşah derdi-gemden ger cida bulmasa,
Ecele namümkündü geza yerin almasa,
Türbeme ziyaret eden şuh terlan gelmese,

Yığsan hekim, loğman bilmez derdim devasını.

Söz tamama yetdi. Ğemsiz şaha muştuluğçu getdi ki, bes oğlun ayılıb, dili de açılıb. Ğemsiz şah çoğ şad oldu, oğlunun yanına gelib dedi:

-Oğul, derdin nedi?

Letifşah dedi:

-Ata derdimi dille desem dilim alışib yanar, izn ver sazla-şözle deyim.

Ğemsiz şah izn verdi. Aldı Letifşah görek atasına derdini ne cür söyleyir?

At minib çıharken yol kenarına,

Gelen gözellerin adası tek-tek.

Ğırhlar eyleşibdi me'rac otağda,

Otağın içinde odası tek-tek.

Sevgilim mehriban, yazı gülüstan,

Bilginen şeherin adı Hindistan,

Eslı melekzade, demezler insan,

Vesfi Züleyhadı, sedası tek-tek.

Letifşaham derem, a Allah aman,

Kesilmesin o bir hıdamnan güman,

Aramızdadı bir deryayı ümman,

Her ümmanın vardı cefası ,tek-tek.

Oğlunun eşğ sövdasına düşdüyüne Ğemsiz padşah bir terefdin şad oldu, bir terefdin de gemgin. Şad oldu, ona göre ki, oğlu sağaldı, gemgin oldu ona göre ki, Hindistan çoğ uzağ idi. Oğluna dedi:

-Oğul, bu sevdadan el çek. Hindistan hara, bura hara? Kimin ğızını desen sene alaram.

Letifşah dedi:

-Ata, mümkün deyil. O ğız olmasa evlenmeyeceyem.

Ėemsiz padşah ne ğeder yalvardı, minneteledi, Letifşah razı olmadı. Ağırda Ėemsiz padşah götürdü, ğerek ona ne dedi, oğlu ona ne cevap verdi?

Aldı Ėemsiz padşah:

Geda olub gedalara ğarışma,
Sağla elde namus, geyret, bir de ar.
Otur teğtde höküm ele sen müdam,
Ėör olarmı bundan artığ iğtiyar.

Aldı Letifşah:

İltica buyursan iğtiyar nedir?
Senin fikrinden ğör ki, neler keçir?
Seyahet var serden ğemi pedd edir,
Getmesem vücudum olar tarimar.

Aldı Ėemsiz padşah:

Ėabađıma atma mehecer ğapı,
İlticaye gelir bu alem hamı,
Senden sonra kime ğalar ğanimanı,
Bes men yazığ kime edim e'tibar.

Aldı Letifşah:

Derin derin deryalara dalıbdı,

Şirin canım derde, ğeme salıbdı,
 Mehribanın gözü yolda ğalıbdı,
 Getmesem bu vicudum tapar azar.

Aldı Ğemsiz padşah:

Ğemsiz şaham men bu derde düçaram,
 Ecel şerbetini içsem ğanaram,
 Senin tek oğuldan hardan dönerem?
 Senden sonra kim olar mene eğyar?

Aldı Letifşah:

Letifşaham, bele yazılıb yazı,
 Aşığ kimi ele alaram sazı,
 Ğemsiz ğulam, menden kim olar razı?
 Eziz atam, anam çeksin intizar.

Söz tamama yetdi. Letifşah atasının yanından, anasının hizmetine geldi ki, ondan izn alsın. Anası onun üzünden, gözünden öpüb dedi:

-Oğul, eşitmişem uzağ ölkelerde ğız sevmisen, getmek isteyirsən?

Letifşah dedi:

-Ana, düz eşitmisen, gedirem, gene tez ğayıdaram.

Anası dedi:

-Yoh, oğul, goymaram gedesen. Senin ayrılığına döze bilmerem.

Aldı Letifşah görek anasına ne dedi, anası ona ne cavab verdi?

Aldı Letifşah:

Başına döndüyüm gül üzlü ana,
 Gedeceyem, ana, galan deyilem.
 Emmişem südünü men gana-gana,
 Gedeceyem, ana, galan deyilem.

Aldı anası:

Dilimin ezberi gönlümde sensen,
 Oğul, bu zulmü gel, sen etme bize.
 Sen gedende benim halım pis olar,
 Oğul, bu zulmü gel, sen etme bize.

Aldı Letifşah:

Ağamın elinden içmişem bada,
 Her dem gulağıma gelir bir seda.
 Mehriban sevgilim düşübdü yada,
 Gedeceyem, ana, galan deyilem.

Aldı anası:

Oğul şah ölkesin goyub gedermi?
 İgid olan dözletini budarmı?
 Övlad da anasın gemgin edermi?
 Ne deyim sen kimi e'tibarsıza.

Aldı Letifşah:

Çerç felek yazımı yazıbdı bele,
 Letifem, leleynen düşerem yola,
 Görüm Allah senden irazı ola,
 Gedeceyem, ana, galan deyilem.

Aldı anası:

Şemsi-naram budu sözüm ezeli,
 Çoğdu bizim bu ölkenin gözeli,
 Sana bir yar bulum huri misalı,
 Abdal olub düşme sehayi-düze.

Letifşah gözü yaşlı anası ile görüşüb, gapıdan çığdı, lelesinin yanına geldi. Gapıdan içeri girende, lelesi onun üzüne bağdı, gördü ki, o sözlü adamdı, dedi:

-Oğul gözüme bir cür görünürsen, sözlü adama oğşayırsan? De görüm ne metlebe gelmişem?

Letifşah dinmedi. Aldı lele görek ona ne dedi?

Başına döndüyüm gül üzlü oğul,
 Söyle görüm ne metlebe gelihsen?
 Yedirderem sana gendinen noğul,
 Söyle görüm ne metlebe gelihsen?

Yatmasın heç bir goç iyidin bağdı,
 Yada düşsün babavın secere tağtı,
 Biçara lelenin gemginli bağtı,
 Söyle görüm ne metlebe gelihsen?

Hindistan elinde eylendin, galdın,
 Biçara leleni dertlere saldın,
 Gemgin bağtı benim yanıma geldin,
 Söyle görüm ne metlebe gelihsen?

Söz tamama yetdi. Letifşah lelesine dedi:

-Lele, men Hindistana Mehriban Soltanın dalınca getmeliyem. Bunun için de senin yanına gelmişem.

Bu münasibetle aldı lele göreki ona ne dedi, Letifşah ona ne cavab verdi?

Aldı lele:

Dostuva dost ol, düşmene yağı,
Meni göyub bu mekanda, sen getme.
Eylemeynen benim dehanım acı,
Meni göyub bu mekanda, gel getme.

Aldı Letifşah:

Başına döndüyüm ihtiyar lele,
Çekib dost yolunda cefa, gedirem.
Felek hesabıma salıbdı cefa,
Galmayıb insanda vefa gedirem.

Aldı lele:

Aşığ olub diyer-diyer gezginen,
Meleyke tek deryalarda üzgünen,
Sevgilinin hesretine dözginen,
Meni goyma bu diyerda, gel getme.

Aldı Letifşah:

Aşığ biler, söhbet nedir, saz, nedir,
Kişi nedir, çörek nedir, duz nedir,
Bivefaya emek versen, az nedir?
Çekib dost yolunda cefa, gedirem.

Aldı lele:

Leleyem, olmuşam men sene ata,
Bar-ğudam özü imdadına çata,
Bilmem hardan geldi bu gemli seda,
Meni göyub bu mekanda, gel getme.

Aldı Letifşah:

Letifem, günahım nedir dünyada,
Çerhi felek mene veribdi bada,
Çağırram Allahı yetişsin dada,
Eşğ ehliyem bu hesaba gedirem.

Söz tamama yetdi. Letifşahın eşği cövşe geldi. Mehriban Soltan ele bil onun gözünün gabağında dayanmışdı, ona naz, gemzeler satırdı. Fikri çarışığ, gönlü gemgin idi. Gözleri yaşla dolmuşdu. Birden geflet yuhusundan ayılıb, aldı görek ne dedi:

Kitabların şahı defter içinde,
Gelemlernen nazik eller oynayır.
O fitneli, felli, nazlı, gemzeli,
Dehanında şirin diller oynayır.

Derd elinden men de gedirem bada,
Artub derdim olub hedden ziyada.
Yarın hoş çamalı düşübdü yada,
Bağrımın başında miller oynayır.

Adam var dolaşır fikir içinde,
Adam var dolaşır zikir içinde.
Halal gıl Letifi şükür içinde,

Yara doğru coşub hallar oynayır.

Atası ile anası gördüler ki, Letifşahı sahlaya bilmeyecekler. Odur ki, çarnaçar onun getmesine razı olub heyir-dua verdiler. Lelesi ona dedi:

-Oğul, men seni tek buraha bilmerem. Men de senle gedeceyem.

Letifşah atası, anası, gohum-ğardaşları, dostları ile görüşdü, lelesi ile birlikde yola düşdüler, az getdiler, çoğ getdiler, Ğemsiz padşahın ölkesinden keçdiler, Letifşah geri dönüb bağıdı, gördü ki, veten dağları gözden itmekdedir. Aldı görek bu münasibetle ne dedi:

Aldı Letifşah:

Kesildi nişana, yad oldu veten,
Gözden itdi bizim yerlerin dağları.
Leyli-nahar intizarım var canda,
Bülbül feğan eyler sübhün çağları.

Aldı lelesi:

Sebr eyle sen zülmün her belasına,
O dergahda sınıanıbdı çoğları.
Bu darlığa bir serbestlik veren var,
Hikmetiyle var edibdi yoğları.

Aldı Letifşah:

Uzağıdı menzilimiz hesret daşıdı,
Cismimi yandıran eşğ ataşıdı,
Elden ayrı düşmek Hağğın işidi,
Felek cida-cida saldı sağları.

Aldı lele:

Ricaynan içilmez feleğin zehri,
Oğ vurdun sineme çekerem gehri,
Talandı gönlümün payimal şehri,
Gırıldı geddimin dal, budagları.

Aldı Letifşah:

Letifşah da veteninden cıdadı,
Üstümüzde gedir mövlam, hıdadı,
Felek hicran tapdağıyla budadı,
Biçildi mehrimin gül budagları.

Aldı lele:

Sergerdan leleyem çekerem eza,
Eksilmez bu yara, köhnelmez taza,
Günbegün sineme dağ çeker geza,
Sönübdü gönlümün şam çırağları.

Söz tamama yetdi. Yola devam etdiler, çoğ getdiler, az getdiler, dere, tepe düz getdiler, günlerin birinde Hindistana çatdılar. Tacirler bunu eşitdiler, gelib gördüler ki, yeni tacirler en yahşi parça satırlar. Özleri de ucuz giymete verirler. Buna göre de onlardan parça alan yoğdu. Tacirler başladılar çuğulluğa, böhtan sözler danışmağa. Lele gorğuya düşüp tacirlere dedi:

- Biz sizle behse gire bilmerik. Biz gonağ adamlarığ. Günde ancağ üç-derd top parça satacağğ. Gorğmayın, bazar sizindi. Bütün gün mallarınızı satarsınız.

Beli, Letifşahla lelesi bir müddet bu şeerde galmağda olsunlar, al heberi Mehriban soltandan.

Günlerin bir günü Mehriban Soltanın kenizi Letifşahın dükânına geldi. Letifşahı görende ağzı eyile ğaldı. O saat bildi ki, bu oğlan Mehriban Soltanın sevdiyi Letifşahdı. Keniz Letifşaha o ğeder baĥdı ki, aĥşam düşdü. Dükân bağlananda eve ğayıtdı. Mehriban Soltanın ona acığı tutdu. Ona ceza vermek isteyende keniz dedi:

- Ħanım, izn ver, gec gelmeyimin sebebini sözle deyim:

Başına döndüyüm ĥanım,
Bu ğün yardan name geldi.
Sana ğurban şirin canım,
Bu ğün yardan name geldi.

Gözlerim zile atırdı,
Ėem ile yasa batırdı.
Getdim ki parça satırdı,
Ħanım, yardan name geldi.

Ağcayam, baĥtım bağlıdı,
Sinem düğünlü, dağlıdı,
O, ğemsiz şahın oğludu,
Ħanım, yardan name geldi.

Söz tamama yetdi. Mehriban Soltan dedi:

- A ğız ne name?

Ağcağız dedi:

Ħanım, sevgilin gelib, özü de parça satır.

Mehriban Soltan dedi:

- Ağcağız, bu saat gedib onu bura getirsen, sene çoğlu en'am vereceyem.

Ağcağız dedi:

- hanım, gedib, bu saat getirim

Ağcağız durub Letifşahın yanına gayıtdı. Lele gördü ki, bayağkı ğız dükana yene geldi. Lelenin dalağı sancıdı, ele bildi ğızı tacirler gönderibler. Ğızdan soruşdu:

- A ğız, ne deyirsen, bize sözüñ var?

Ağcağız dedi:

- hanımım deyir, bir tay parça getirsin. Hamısını alacağam.

Ağcağızın Letifşaha gözü düşmüşdü. Fikri bu idi ki, Letifşah onnan hanımın yanına tek getsin, yolda onnan doyunca söhbet elesin. Amma o dediği olmadı. Letifşah bir hambal çağırdı, tayı onun beline goydu. Ağcağız yolda hambalın gulağına pıçilladı:

- Seni hanım öldürecek, tayı yere at, gaç.

Letifşah onun dalına düşmedi, tayı özü götürmek isteyende ağcağız dedi:

- Oğlan, otur yere, men tayı dalıva şeleyim.

Letifşah yere oturdu. Ğız tayı Letifşahın beline şeleyende onun o üzünden, bu üzünden, doyunca öpdü, ele bil oğlanı yeyecekti. O biri terefden Mehriban Soltanın gözü yolda idi, çoğ lengimek olmazdı. Beli, Letifşah bu ac ğurd ğızın elinden bir teher ğurtarıb, yola düşdü, Mehriban Soltanın yanına getdi, Mehriban Soltanla öpüşüb görüşdü. Ğız onu tacir libasında, bu kökte görüb aldı görek ne dedi:

Aldı Mehriban Soltan:

Men seni görmüştüm aslan donunda,
Elindeydi şah babavın fermanı.
Üzümü sürtdüm men haki-payına,
Beş etmedin biçaraya dermanı.

Aldı Letifşah:

Bir gıya bahışın aldı canımı,
Kaş ki, o gün görmeyeydim, yar, seni.
Teğayir hişminen aldın canımı,
Bilmemişdim bu gılhda mar seni.

Aldı Mehriban Soltan:

Yolların gözledim müddet çağında,
Sinem gem dağıdı, gem duzağında,
Yar, seher çağında, gülşen bağında,
Gızıl gülem, bülbül kimi der meni.

Aldı Letifşah:

Ğerar versen, ğerarında duraram,
Arzum budu, muradımı alaram,
Min günümü, bir gününe calaram,
Cahi-dilden billem hilaskar seni.

Aldı Mehriban Soltan:

Mehriban geyerdi al ile ğara,
Vücutum şehrinin vermişdim yara,
Eger gelmeseydin bizim diyara,

Yağardı ateşin verbever meni.

Aldı Letifşah:

Sergerdan letifi sen etdin bele,
Vücudum şehrine saldın velvele,
Periden hoşlığa, huriden e'la,
Melekden men gördüm lütfkar seni.

Söz tamama yetdi. Mehriban Soltan Letifşafı apardı öz otağına. Gız başını oğlanın dizi üste goyub yuğuya getdi. Letifşah gızın üzüne bağırdı, ele bil vehşi maral yuğuya getmişdi. Letifşahın eşgi cövşe geldi, aldı görek ne dedi:

Galğ ayğa ehdi-peyman eyleyek,
Kesme hülusundan e'tibarı gız,
Şükür hağğa, gelib gördüm üzünü,
Galmadı gönlümün intizarı gız.

Geddi şuğ, gameti süca hurişan,
Zülf tökülüb dal gerdende perişan,
Sinen ovlağ, sedir mermer, gülüşan
Goynun içi sekkiz cennet narı gız.

Letifşah lebinden emdi bal kimi,
Şeh düşüb, nem çekib gızıl gül kimi,
Dımrıcığ-dımrıcığ gülab sel kimi,
Tezelenüb ağ sinevin teri gız.

Söz tezece tamama yetişmişdi ki, bir deste gız içeri doldu. Mehriban Soltan berk gorğuya düşdü. Üreyi döyünmeye başladı. O, yerden ayağa galğdı, elleri döşünde Letifşaha yalvardı ki, aşığ kimi terpensin, gızları te'rif elesin. Onu gızlar aşığ hesab elesin, atasına bir söz demesinler. Mehriban Soltan gızlara dedi:

-Gızlar, bu hağğ aşığıdı. Üreyim darıdırdı, kenizi gönderdim, gedib getirdi.

Letifşah ayağa galhdı, gızları te'rif elemeye başlayanda gızlardan biri dedi:

-Hağğ aşığısansa bizim adımızı da çek.

Letifşah dedi:

-Baş üste, hanım.

Aldı Letifşah:

Yığılıban seyrangaha çıhıblar,
Bugün eziz bayram günü gızların.
Bir-birine nazı-ğemze satırlar,
Meclisler sağısı hanı gızların?

Nigar nezaketde benzer hânıma,
Bağda gül bacımdı gelsin yanıma,
Huri bir od saldı şirin canıma,
Gülbahardı gövher kanı gızların.

Yarımın gözüdü haramı, yağı,
Şemsinurun goynu behiştin bağı.
Yağşının gözleri herami, yağı,
Bağışları heyran etdi gızların.

Güleşrefin saçı gezer bir teher,
Sayalının goynu yazıstan, şehir,
Sara, Güllü, Sona, Yeter-her seher,
Bülbül sedasıdı ünü gızların.

Gülendam, Gülenaz benzeyir aya,
 Uğratdı ağlını tersi-tenhaya,
 Hiyalı hedengin yendirdi aya,
 Her teref benövşe yanı gızların.

Letifşah mayildi hettü halına,
 Sürahı gamete, gül camalına,
 Ala gözlü Mehribanın yoluna,
 Tamam ğurban olsun canı gızların.

Söz tamama yetdi, gızlar ondan çoğ razı oldular. Hağg aşığı olmasına şübheleri galmadı. Ele bildiler ki, Mehriban Soltan onu getirib, kefini açmağ için oğudur. Gızlar aşığıdan çoğ razılığ eleyenden sonra çıhib getdiler. Onlar gedenden sonra, Mehriban Soltan Letifşaha dedi:

-Ezizim, bu hetadan yağışı ğurtardın. İndi dur get, atam gelib görer, yağışı olmaz.

Letifşah durdu, Mehriban Soltanla ğörüşüb, öpüşüb ğapıdan çıhdı, lelesinin yanına geldi, bütün ehvalatı ona nağıl eledi. Lelesi çoğ şad oldu, aldı ğörek Letifşaha ne dedi, Letifşah ona ne cavab verdi:

Aldı lele:

Başına döndüyüm oğul,
 Söyle, ğörüm kimi ğördün?
 Sene ğurban özzüm oğul,
 Söyle, ğörüm kimi ğördün?

Aldı Letifşah:

Vardım dostun bağına,
 Meşegget divanı ğördüm.

Ziyaret edib Tur dağın,
O şuği terlanı gördüm.

Aldı lele:

Dağların lalesi çoğdur,
Oğul, derdim daha yoğdur,
Al, ğumaşı satan vağtdır,
Syle, görüm kimi gördün?

Aldı Letifşah:

Abrişin mum sağı, solda,
Cıĝa pervaz eder telde,
ze glr sidđi dilde,
Sevdiğim cavanı gördüm.

Aldı lele:

Lele szn desin sene,
Od tutdu, yanır sine,
Pnhan derdin söyle mene,
Söyle, görüm kimi gördün?

Aldı Letifşah:

Bu Letifin cre sağı,
Men yazıĝa eyler nazı,
Hindistan şahının ĝızı,
Telli Mehribanı gördüm.

Size neden, kimden heber verim, Letifşah Mehriban Soltanın yanından
ĝayıdanda bir oğlan onu gördü. Bildi ki, Letifşahla Mehriban Soltan sevişir. Oğlan

padşaha heber vermeye gelende lele onu gördü, goymadı getsin. Eve getirib Letifşahla gardaşlıg eledi, ona heylek pulda verdi.

Bunlar burda galsın, size heber verim Fas elinin Lapdağ şehrinde tacir Heyderden. Tacir Heyder Fas padşahının yanına gedib Mehriban Soltanın şeklini ona verdi. Fas padşahı bir könülden min könüle Mehriban Soltana aşığı oldu. Padşah Esfendiyar pehlivanı yanına çağırıp dedi:

-Gerek gedib Hindistan padşahının gızı Mehriban Soltanı getiresen.

Esfendiyar pehlivan dedi:

-Bacın Esmer hanımı mene ver, gedim getirim.

Padşah onun sözüne razı olub, dedi:

-Yahşı, verdim, get getir.

Esfendiyar pehlivan dedi:

-Yoh ele olmaz. Kebini kesdir, toyumuzu ele, sonra gedim getirim.

Padşah bacısı Esmer hanımı Esfendiyara verdi, kebinini kesdirdi, amma toyu gayıdana galdı. Ele hemin gün Esfendiyar goşunla Hindistana yola düşdü. Derelerden sel kimi, tepelerden yel kimi gedib Hindistana çatdılar. Derya kenarında çadırları gurdular. Esfendiyar Hindistan padşahının yanına bir gaside gönderdi, sifariş eledi:

-Men Esfendiyar pehlivanam, Fas vilayetinden gelmişem. Gızını ya Allahın heyri, peygamberin şer'i ile, ya da pulnan ver Fas padşahına, yohsa zorla alıb aparacağıg.

Eziz Soltan vezirine dedi:

-Vezir Esfendiyar pehlivanın dünyada meydanına çıhan olmayıb. Biz onnan başara bilmerik. Ğızı vererek başımızdan redd olub getsin.

Vezir razı oldu ğaside dediler:

-Get Esfendiyar pehlivana de ki, razıyıĝ, ğızı vererik aparar. Fas padşahdan artıĝına ki, vermeyeceyik? Allah mübarek elesin, oĝullu ğızlı olsunlar.

Hazırlıĝ görmek için, Eziz Soltan Esfendiyar pehlivandan üç gün möhlet almaĝda olsun, size heberi verim Letifşahdan.

Bu ehvalatı Letifşah eşitdi. Baĝdı ki, kecave düzeldilir. Bildi ki, Mehriban Soltanı Fas padşahına ere verirler. Tez lelesinin yanına geldi. Aldı görekle Mehriban Soltanın Fas padşahına ere verilmesini lelesine ne cür heber verir:

Lelem, sene şikayete gelmişem,
Bugün ehvalımın yaman günüdü,
Feleyin tedbiri teĝayır oldu,
Dönüb dövran, ahır-zaman günüdü.

Nece oldu babamın secere taĝtı?
Felek vurdu, terki-diyar burahdı,
Bu derdli könlümün teĝayır baĝtı,
Belalı başımın duman günüdü.

Men Letifem, açma gemli sinemi,
Felek pozdu novraĝımı, binemi,
Tülek terlan çenge saldı sonamı,
Yar elden üzüldü aman günüdü.

Lelesi ondan soruşdu:

-Sakitce de görüm ne olub?

Letifşah bütün ehvalatı lelesine söyledi. Lele de gem deryasına gerğ oldu, amma biruze vermedi, Letifşaha teselli vermeye, könlünü almağa başladı:

-Oğul, Allah kerimdi, sakit ol.

Amma Letifşah sakit olmadı. Aldı göreğ halına münasib ne dedi:

Nece sebr eylesin yaralı canım,
Eşğ uçundan başım ğala düşübdü.
Üz sürtüb ğakına, ayag öperem,
Yazığ canım gör ne hala düşübdü?

Ne yazılsa ğağdan o geler başa,
Yığılın hazarat, edin tamaşa.
Fürset benim idi ovvel, hemişe,
İndi fürset zalım çala düşübdü.

Letifşah da ecel şerbetin iğer,
Könül ğuşu indi bedenden uçar,
Elacsız, mümkünsüz ğalmışam naçar,
Aslan canım ğam-ğiyala düşübdü.

Söz tamama yetişdi. Letifşah Esfendiyar pehlivanla davaya getmek istedi, amma lelesi, onun davaya getmesine icaze vermedi, onu apardı Eziz Soltanın yanına, dedi:

-Ğibleyi-alem, izn ver, meniğ bu oğlum Esfendiyar pehlivanın meydanına getsin.

Eziz Soltan dedi:

-Siz kimsiniz? Bu oğlan kimdir ki, benim ğızımdan ötrü Esfendiyar pehlivanın elinde halak olmaga getdi?

Lele bütün ehvalatı ona danışıp dedi:

-Bu oğlan Ğemsiz padşahın oğlu Letifşahdı. Senin ğızın Mehriban Soltan'a aşĝdı. Onun için ölkesinden didergin düşüb bura gelmişdir. Men de bunun lelesiyem. İzn ver Letifşah, Esfendiyar pehlivanın meydanına getsin.

Eziz Soltan, Letifşah'a dedi:

-Esfendiyar, çok güçlü pehlivandı.Senn onnan başara bilmezsen, yeniñde rahat otur. Ağrısız başıva buz bağlama.

Aldı Letifşah göreğ ona ne dedi:

Sen benim şahımsan, benim soltanım,
Görüm taci-tahtın olsun mübareğ,
Eğer edaletsen, eyle divanı,
Nami edaletin olsun mübareğ.

Göy üzünde melek mahın eşğine,
Yer üzünde züllüllahın eşğine,
Kerbelada Necef şahın eşğine,
Varsa e'tiğadın olsun mübareğ.

Ger Letifşah mum tek erise bu ğün,
Çeşmim yaşı sel tek yerise bu ğün,
Her bir kesin ğesdi var ise bu ğün,
Meydanıma varsın, olsun mübareğ.

Letifşah heç kesin sözünü ğebul elemeyib Esfendiyar pehlivanın meydanına getdi. O gedende bir ğardaşlığı var idi, ona dedi:

-Fürset sene çatanda mene teref baharsan.

Letifşah meydana çatanda aldı, Esfendiyar görele ona ne dedi:

Aldı Esfendiyar:

Öz ricannan gelme ecel gehrine,
Bu cengi-Nuh tufanının almışam.
Cövlan edib sen şikarı alarken,
Sen şikarı övladımda vurmuşam.

Aldı Letifşah:

Ne giya bağıbsan, sevda şeridir,
Eşge düşen günü men de ölmüşem.
Bir gözelin hiyalıynan gezerem,
Pervane tek özüm oda salmışam.

Aldı Esfendiyar:

Pehlivanam, at belinde süzerem,
Yüz min düşmeni bir cırım düzerem,
Ğah ahmayan günü gemgin gezerem,
Men bir can alıcı cellad olmuşam.

Aldı Letifşah:

Batmağilen eşğ ehlinin ahına,
Seni gerğ eylerem gem dergahına,
Sidğinen sığınnam şahlar şahına,
O gevi mövlana tüccar olmuşam.

Aldı Esfendiyar:

İsmim Esfendiyar, hışmı namıdar,

Hindistanı men etmişem tarimar,
Fas şahına peşkaş üçün yek gülzar,
Mehriban Soltan'ı şıkar almışam.

Aldı Letifşah:

Letifşaham, men de cana yağıyam,
Hicran möhnetinin gem dustağıyam,
Mehriban Soltan'ın gurbanlığıyam,
Yar yolunda men ölmeye gelmişem.

Döyüş başladı. Letifşah növbeti Esfendiyar pehlivana verdi. Esfendiyar pehlivan onun başına bir gılinc endirdi. Letifşah galhanı başına çekib onun gılincını redvedeleledi. Növbet Letifşah'a çatdı. Ğardaşlığı işare ile dedi ki, onun ortasından vur. Letifşah onun ortasından ele gılınç vurdu ki, onu Ğarpız kimi iki böldü. Aferin sesi asimana bilend olur. Esfendiyar'ın goşunu bunu görüb Ğaçdı. Eziz Soltan, Letifşah'ı öz yanına getirdib dedi:

-Oğul, menden daha ne helet isteyirsən? Her ne istesen, açığ de, vereceyem.

Aldı Letifşah, görek ondan ne isteyir?

Sevdaya serhoş olub,
Ğeme dolmuş kimiyem,
Bir gözele dil verdim,
Möhnet bulmuş kimiyem.

Gördüm hüsn-camalın,
Dağıldı fikrim benim.
Şükür olsun Ğudaya,
Murad almış kimiyem.

Çalın sîn sur, ğurulsun,
 Mehşer ereset ğati.
 Yerisîn hellaç Mensur,
 Feth etsin felaketi.

Yusuf kimi zindanda,
 Demem çekdim zilleti.
 Çoğ şükür ol ğudaya,
 Azad olmuş kimiyem.

Letif serine doldu,
 Sevdanın zelzelesi.
 Mehriban müştağıyam,
 İçek mey piyalası.

Gözüm gördü yarımı,
 Gönlümün mütbelası.
 O ğeyri gözellerin,
 Terkin ğılmış kimiyem.

Eziz Soltan dedi:

-Oğlan, yahşî başa düşmedim. Açığ de görüm ne isteyirsen?

Aldı Letifşah düvare dedi:

Dinle, ey şövketim, vesf edim halı,
 Bilin ne ğayala uyub gelmişem.
 Çarğın çenberinden geçdim, dolaşdım,
 O ehlet daşınadeyib gelmişem.

Derviş tek olmuşam divane, deli,
 İstemerem senden dövleti, malı,

Terk edib veteni, ovanı, eli,
Han babamı açlar goyub gelmişem.

Aşigem ğurmuşam cengi, davanı,
Uğrunda çekmişem cevrü-cefanı,
Gel, yeter ağlatma men binevanı,
Mehriban Soltan deyib gelmişem.

Letifşah, minmişem eşĝin atını,
Almışam eline cengalatını,
Gözüm göre-göre ölüm ĝatını,
Ecel göyneyini geyib gelmişem.

Söz tamama yetdi. Eziz Soltan dedi:

-ĝızım Mehriban Soltan üçün buraya geldiğini bilirdim. Sen ki, benim ĝevi düşmenim Esfendiyar'ı öldürmüşen, ĝızımı sene verdim. Allah mübarek elesin.

Ele hemin ĝün toy başlandı. Mehriban Soltan bağdı ki, Letifşah çoğ kefsizdi. Ehvalı perişan, fikri pecmürdedi. Mehriban Soltan ona terlan ĝuşunu gösterib dedi:

-Ezizim, götür o terlan ĝuşunu, get şikara ĝemin dağılsın, kefin açılsın.

Letifşah ĝuşu götürüb deryanın kenarına getdi. Deryanı gezirdi, gördü deryanın üzünde bir ĝayıĝ var. ĝayıĝa minib deryaya çığdı. Birden tufan ĝopdu, fırtına oldu, ĝayıĝı vurub parça-parçaeledi. Letifşah bir tahta parçası üstünde ĝaldı. Ölüm onu yağaladı. Aldı ĝörek halına münasib ne dedi:

ĝanlı derya, heç insafın yoğmudu?
Gel rehm eyle, me'lil müşkül halıma.
Yar yolunda çoğ çekmişem cefalar,
Hesret ĝoyma men bülbülü ĝülüme.

Men sefili gerğ eyledin coşğuna,
 İtirdim ağlımı, döndüm caşğına,
 Bir ferec ver Resulillah eşğine,
 Her terefdan hasar çekme yoluma.

Letifşah der: Her yazılan silinmez,
 Üç gün evvel başa gelen bilinmez,
 Teğdir hağdı, tedbir teğyir olunmaz,
 Geçen hetireler gelir dilime.

Tahta parçası bunu götürüb, girdablara, burulğanlara saldı. Letifşah lap fenalaşdı. Onun ölümünden gurtarmağa ümide çoğ idi. Onun kömeyi yalnız terlan guşu idi ki, ondan ayrılmırdı. Aldı Letifşah göreğ guşuna ne dedi?

Eziz mürğü terlan ħudam eşğine,
 Ėadan çal sehraya bir nezer eyle.
 Uçan guşlar rehm eleyer halıma,
 Uçub her diyara bir heber eyle.

Nağahandan düşdüm girdab bahrine,
 Yunus möhnetine, Yusuf geħrine,
 İhtiyar leleme, Yemen şehrine,
 Atam ihtiyara bir heber eyle.

Letifem, görmedim Ėaşı kamanı,
 Ėaldı Ėıyamete vüslet zamanı,
 Yeğın erşe Ėalħar dad-amanı,
 İntizardı, yara bir heber eyle.

Söylediyini bir kağıza yazıb, terlan guşun boynuna bağladı. Ele bil terlan, Letifşah'ın dediklerini başa düşübümüş. Terlan Ėanad açıb Ėalħdı havaya. Havada çoħlu uçdu, aħırda geçib Mehriban Soltan'ın çiyine Ėondu. Mehriban Soltan

terlanın boynundan kağızı açıb oħudu. Gözlerinin yaşını abi-leysan kimi töke-töke aldı görek ne dedi?

Yetir bu nameni ğerib Leleme,
Vezir-vüzareye bir niyaz etsin.
Döşensin babamın ğaki-payına,
O teħti-valeye bir niyaz-etsin.

Letifşahım müşkül ğalmış deryada,
Geçen günler mene gelib pö'yada,
Ğırğlar, üçler yetişsinler feryada,
O Hızır-İlyas da bir niyaz etsin.

Mehriban Soltanam, deyerem aman,
Açılmaz başımdan tüstüynen doman,
Sıdğinen çağırram ya Şahi-Merdan,
O ağam mövlaye bir niyaz etsin.

Mehriban Soltan ağlaya-ağlaya kağızı aparıb verdi leleye. Lel kağızı oħuyub çoħ ğemgin oldu. o da başladı gözlerinin yaşını tökmeye. Lele bilmedi neylesin. Kağızı aparıb ğızın atası Eziz Soltan'a verdi. Bütün ehvalatı ona söyleyenden sonra, ağlaya-ağlaya aldı görek ona ne dedi:

Özün padşahsan, aleme serdar,
Vuruldu sineme, yaralandı gel.
Seversen Allah'ı, kömek et bize,
Mövç verdi yaradan sıralandı gel.

Letifşahım müşkül ğalib deryada,
Çağırır ğırğlar, üçler yetsin dada,
Kimse yoħdu ona çata imdada,
Cesed yuyuldu, tabut hazırlandı gel.

Biçara Leleyem, deyim sözleri,
 Name geldi terlan guşdan üzberi,
 Neçe yerde yazıb siznen bizleri,
 Gebir gızılıb, yer gıralandı gel.

Bunlar Letifşah'ı azad elemeye getmekde olsunlar, o biri terefdin Letifşah'ın eli yerden-göyden üzöldü. Tahta parçası onu aparıb lap deryanın ortasına çıhartmışdı, gurtarmağa ümidi tamam kesilmişdi. Ele bir gevi şir, peleng dara düşmüşdü. Ne eleyeydi, ganlı derya ile dava etmek mümkün deyildi. Başladı ağlamağa, sevgilisi, ata-anası, lelesi yadına düşdü, aldı görek ağlaya-ağlaya ne dedi:

Dindirmeyin, me'lul-müşkül halım var,
 Ateş alıb yana-yana ağlaram.
 Bülbül olub dost bağına gonarken,
 Hesret galdım o gülşaha ağlaram.

Ėanlı felek meni yardan alıbdı,
 Sürgün edib dağa-daşa salıbdı,
 Gözü yolda intizarlım galıbdı,
 Batmışam vebala, gana ağlaram.

Men Letifem, herbe, cenge dalmışam,
 Esfendiyarına gılınç çalmışam,
 Cemi Fas goşunun esir almışam,
 İndi düşüb bu zindana ağlaram.

Söz tamam olan kimi geşş eleyib tahta parçasının üstüne çıılmağda olsun, size heber verim Fas padşahından. Fas padşahu Esfendiyar'ın lelesini çağırıb ona dedi:

-Ne olur-olsun, Esfendiyarı öldüren pehlivanı senden isteyirem.

Lele güçlü goşun götürüb, gemi ile yola düşdü. Az getdiler, çoğ getdiler, bağıdılar ki, deryanın ortasında tahta parçasının üstünde bir oğlan yatıb. Lele emr eledi, oğlanı ta üstünden götürüb gemiye getirdiler. Bağıdılar ki, bu oğlan Esfendiyar'ı öldüren pehlivandı, özü de bihuş olubdu. Çoğ şad oldular. Letifşah'ın ellerini, gılçalarını möhkem-möhkem bağladılar. Esfendiyar'ın lelesi çoğ şad olub dedi:

-Yaşşı tapmışıg. Göresen, bunun başına ne iş gelib ki, tahta parçası üstünde galıbdır? Gören bu hara gedirmiş?

Letifşah ayılıb gördü ki, düşmenlerin eline geçib, daha nicat yoğdur, onu ele sarıyılar ki, terpene de bilmir. Beli, gemini geri gaytardılar. Letifşah'ı Fas padşahının yanına apardılar. Şeh bunu görüb dedi:

-Ne cür olub ki, Esfendiyar'ı öldüren pehlivanı bele asanlıgda tutub getiribsiniz? Yeğın burada bir hiyle var? Evvelce lelenin boynunu vurdurmağ lazımdır, sonra Letifşah'ın.

Leleni dar ağacının yanına çekende Letifşah dedi:

-Şah, onun ne günahı var, onu niye öldürtdürürsen? Senin tapşırığını yerine yetirib. Ona en'am vermelisin. Şah, icaze ver, bir neçe hana söz deyim, sonra ihtiyar senindi, ne istesen edersen.

Şah icaze verdi. Letifşah görek ne dedi:

□eber alsan necibzade nesliyem,
Hökümet mülkünde galdım bir zaman.
Sen kimi şahları payendaz ile,
Hak ile payime saldım bir zaman.

Gelib görsen cahılıgda neylerdim,
Haramiler avgahını boylardım,

Bezirgan soyardım, dengler paylardım,
 as umaşlar satdım, aldım bir zaman.

Hindistan'a oymadım gede yarı,
 Temamen dözünü oy deyim barı,
 Bir alınca yıdım Esfendiyar'ı,
 Fas elinde ova etdim bir zaman.

Letifşaham, Fas elini boyladım,
 şah emr etdi, ulluunda sözyledim,
 Mehriban soltan'a dözün eyledim,
 Ona murad verdim, aldım bir zaman.

Padşah badı ki, burada hiyle-zad yodur, bu Esfendiyar'ı öldüren pehlivandı. Odur ki, leleni azad eleyib dedi:

-Lele, men ele bilirdim ki, sen Letifşah'ın yerine başa adam getirmisen, meni alladırsan, onun özün de sene ölüm hökmü verdim. İndi bildim ki, hey, meni alladımsan. Esfendiyar'ı öldüren pehlivanı getiribsen. Merhaba, lele, merhaba.

Lele badı ki, Letifşah merdlik eledi, özünü nişan verdi, onu ölümünden gurtardı. Odur ki, padşaha edeble gernuş eleyib dedi:

-şah sa olsun, Letifşah'ı bir ünlüye benim iştiyarına ver. O, meni ço incidib, ona ceza vereceyem.

Padşah razı oldu, Letifşah'ı bir ünlüye onun iştiyarına verdi. Lele Letifşah'ı evine apardı, yediler, içdiler, lele durub padşahın ızı Esmehanımın yanına getdi, dedi:

-anım, Esfendiyar pehlivanı öldüren adamı tutup getirmişem, bizim evdedi. Atan onu öldürecek. Get gör ne cür özel olandı?

Esme hanım lelegile gedib kenardan bahmağa başladı. Gördü Allah, bu ele oğlandı ki, ele bil Yusif Ken'an dirilib gelibdi. Esme hanım bir gönülden min gönüle Letifşah'a aşig oldu, Letifşah'ın gözüne görünmeyib geri gayıtdı. Lele onun Letifşaha'a vurulduğunu hiss edib onun yanına gayıtdı, dedi:

-Esme hanım, çalış, goyma bu oğlanı atan öldürtsün, heyifdi.

Lele geceni Letifşahla bir yerde geçirdi. Seher Letifşah'ı götürüb padşahın yanına getirdi. Padşah emr eledi, Letifşah'ı dar ağacının dibine apardılar. Esme hanım gözde gulağda idi. Paltarlarını geyinib meydana getdi. Gördü oğlan dar ağacının dibinde dayanıb, öldürülmesini heç vecine almır. Gızın gözleri yaşla doldu, dedi:

-Celladlar el sahlayın, bir neçe sözüüm var deyim. Ahı bu cavanın günahı nedir ki, öldürsünüz?

Esme hanımı görende Letifşah ondan gabağ dedi:

Aldı Letifşah:

Ay ağalar, gelin size söyleyim,
Esilzade gem-diyara düşübdü.
Her terefden ahı-zardı çekirem,
Zeif canım gör ne hala düşübdü.

Aldı Esme hanım:

Dinleyin ağalar, men de söyleyim,
Eşğ odundan cismim nara düşübdü.
Üz sürterem hake, ayağ öperem,
Yekser canım tarımara düşübdü.

Aldı Letifşah:

Yığılar, zalımlar, eyler tamaşa,
 Bele edaletden gözler gamaşa,
 Ezel fūrset bizde idi hemiše,
 İndi fūrset zūlmkara düşübdü.

Aldı Esmehanım:

İlahi, seversen o alemleri,
 Dolandır başına, azad et barı,
 Gözümün muştığı, didemin nuri,
 Gönlümün terlanı tora düşübdü.

Aldı Letifşah:

Letifşah da ecel şerbetin iğer,
 Ruhim ğuşu ğalhib bedenden uçar,
 Elacsız, namümkün ğalmışam naçar,
 Aslan canım cenge, dara düşübdü.

Aldı Esmehanım:

Esmehanım eder bi el amanı,
 İmdada çağırırım şahi-merdanı,
 Zūlm etme, öldürme bele cananı,
 Ğeza ile ahu-zara, düşübdü.

Fas padşahi ğız sesi eşidende dedi:

-Bes o ğız kimdi, oğuyur?

Dediler:

-Bacın Esmehanım idi.

Emr eledi, Esmehanımı onun yanına getirdiler. Padşah ona bağıb dedi:

-Bacı ne için oğuyursan, ağlayırsan?

Esmehanım dedi:

-Gardaş, bu kimsesiz, gerib oğlan için ağlayıram. Esfendiyar ölüb. Senin güvvetli pehlivanın yoğdu. Bu oğlanı indi öldürme, bir hefteliye ver benim ihtiyarına. Eger sene sedagetli pehlivan olarsa sahlarsan. Sahlamazsan, ihtiyar senindi, yene de öldürersen.

Padşah fikre getdi, gördü bacısı ağıllı söz danışır. Odur ki, razı oldu, Letifşah'ı bacısı Esmehanımın ihtiyarına verdi. Esmehanım Letifşah'ı menziline getirb gollarını açdı, dedi:

-Letifşah, burada galacağsan, men sene hürmet edeceyem.

Letifşah gollarının açılmasını isteyirdi. İndi Hindistan'ın bütün goşunu gelse idi, ona bata bilmezdi. Gollarının açılmasına o çoğ şad oldu. Esmehanımdan razılığ eleyib dedi:

-Esmehanım, senden dünyalar geder razıyam. Ancağ icaze ver men çığım gedim. Kim bacarsa gelib meni tutsun.

Aldı Esmehanım göreğ Letifşah'a ne dedi:

Aldı Esmehanım:

Ehdim budur bizim elde galasan,
Menden artığ güzel yar neye lazım?
Bizim bu şeherde mesken salasan,
Terlan olan yerde, sar neye lazım/

Aldı Letifşah:

Men de şahzadeydim bahtın birinde,
 Çoğ görmüşem devlet, var neye lazım?
 Gözüm yoħdu le'li, gövher, dürründe,
 Türünc olan yerde zer neye lazım?

Aldı Esmе Һanıм:

Dedim Һızlar gelin, baҺağ taҺçaya,
 Serraf görsün, Һiyмет Һoysun aҺçaya,
 Naşı bağban girsin hansı bağçaya,
 Ğedirbilmez deyer nar neye lazım?

Aldı Letifşah:

Bir iyide hağdan emir olmaya,
 Ğevvas olub deryalara dalmaya,
 AҺtardığın öz bağında bulmaya,
 Ğeyri bağda biten bar neye lazım?

Aldı Esmе Һanıм:

Men Esmeyem Lenden şehri mesgenim,
 Ne Һüzseye düşdü yaralı canım,
 Didemden aҺır yaş yerine Һanıм,
 Ğıyıb incitmerem zor neye lazım?

Aldı Letifşah:

Letifşaham, düşdüm eşğın Һölüne,
 Eceb uydum yağı düşmen fe'line,
 Nece düşdüm bu zalımlar eline,
 Ağlamağ, sızlamağ, zar neye lazım?

Esm'e hanım çoğ minnet-sünneteledi, Letifşah onun sözünü ğe bul elemeyib dedi:

-Hanım, mene çoğ yağşılığ eleyib, ölümden ğurtarmısan, senden çoğ razıyam. Vağt olar yağşılığından çığaram. Ancağ üz vurma ğedeceyem, ğalan deyilem. Soruşanda deyersen ğolunu açıb ğaçmışdır.

Esm'e hanım dedi:

-Oğlan men eşđine hórmet etmişem.

Letifşah dinmedi. Aldı Esm'e hanım, ğörek ne dedi, Letifşah ona ne cavab verdi?

Aldı Esm'e hanım:

Sübhü şerde ğoşun çekse üstüme,
VAllahı, men cengi ğuran deyilem.
Bu eşđin ateşi kül etdi meni,
Bil ki, bu sevdaya duran deyilem.

Aldı Letifşah:

Siyah zülfün şahmar kimi sallanı,
Mizrağ kimi sinem üste nallanı,
Elimden uçurdum tülek terlanı,
Özge zülfe meyil veren deyilem.

Aldı Esm'e hanım:

Müselmanam men de ehli-lisanam,
Az ğalır ki, öz canımdan usanam,
VAllahi, billahi, men de insanam,

Şahmar kimi seni vuran deyilem.

Aldı Letifşah:

Sergerdan Letif'e eyleme minnet,
Yarıla gönlüme yaraşmaz zinyet,
Özün gülman olsan, mekanın cennet,
Müsafirhanene giren deyilem.

Aldı Esmehanım:

Esmehanam, bu sirlere yetmişem,
Calallanıb, namus, arım atmışam,
El uzadıb dameninden tutmuşam,
Çekilib kenara duran deyilem.

Aldı Letifşah:

Çoğda cefa çekme, herçayı güzel,
Sen deyen heyala uyan deyilem.
Men öz me'suğemin mübtelasiyem,
Herkesi bir gözde gören deyilem.

Söz tamama yetdi. Esmehanım ona dedi:

-İndi ki, bele oldu, men de senle gedeceyem.

Letifşah fikre getdi, öz-özüne dedi: "Bu ki, gız ola-ola meni tutub, meni ölümünden gurtarıb. Bunu atmağ kişilikden deyil. Açığ sifetle güle-güle gıza dedi:

-Razıyam gedek.

Bunlar geceni galdılar. Heresi bir at minib yola düşmekde olsunlar, yolda Letifşah atı dayandırıp dedi:

-Bele çıhib getsem deyerler, gorhub gaçdı. Şaha bir name yazacağam.

Esmehanım dedi:

-Gel, çıhib gedek.

Letifşah dedi:

-Yoh, gerek yazan.

Aldı Letifşah गरेk şaha ne yazdı:

Şah, sene heberler olsun,
Üreyine vurdum düyünü,
Başıma tele gurardın,
Gördün mü olmaz oyunu?

Yıhımışam bina, barını,
Viran eyledim varını,
Çekersen zülmün narını.
Viran oldu gönlün mülkü,

Yıharam binavi bil ki,
Yeye bilmez gotur tülkü,
Men teki aslan payını.

.....

Letife atdın kemendi,
Esmehanım gurdu fendi,
Mehriban Soltan'ın indi,
Geder tutaram toyunu.

Kağızı şaha gönderenden sonra yola revan oldular. Derelerden sel kimi, tepelerden yel kimi, badeyi serser kimi gedib Hindistan padşahının ölkesine çatdılar. Çörekleri gurtarmışdı. Bir çütçüye rast geldiler. Letifşah çütçüden çörek istedi. Çütçü dedi:

-Vallah, çöreyim bereketli. Bu yahında bir kişi var, yeddi ildi oğlu itib, her gün gelib-gedene ehsan verir. Gelin onun evinden ehsan yeyin.

Bunlar gedib ehsan evine çıhdılar. Letifşah gördü ehsan veren öz lelesidir. Sazı da divardan asılıdı, dedi:

-Lele, Allah mübarek elesin.

Lelesi dedi:

-Deyesen düz dadmamışsınız. Neçe mübarek elesin? Allah rehmet elesin deyin.

Letifşah sazı divardan aldı. Sinesine basanda lelesi onu tanıdı. Öpüşüb görüşenden sonra, aldı Letifşah görek ne dedi, lelesi ona ne cavab verdi:

Aldı letifşah:

Ğoca lelem, ne derd-ğeme dalmısan?

Hicran gehri dal geddini eyibdi.

Neden bu şeherin nası gülmeyir?

Ne sebebden yas donunu geyibdi?

Aldı lele:

Ğınamayın, ateş alıb yanaram,

Ğanlı felek hatırıma deyibdi.

Bir terlanın ğanadile uçardım,

İtgin düşüb, meni me'lul goyubdu.

Aldı Letifşah:

İtgin düşdüm, gezdim Yemen, Yasarı,
Verdiler cellada, gurdular darı,
Hicran yeksarıyam, gem tarımarı,
Yaralı gönlümü gem budayıbdı.

Aldı lele:

Üç aydı geymişem eynime gara,
Sinemde açıldı yenilmez yara,
Yol bilmirem, gedim hangi diyara?
Bu hesretim giyamete galıbdı.

Aldı Letifşah:

Letifşaham, cövre saldım men seni,
Efv eyle suçumu, ey gönlü ğeni,
Dağlayıb zarıncı eyleyib meni,
Zeif cismim öz canımdan doyubdu.

Aldı lele:

Biz de ğaldığ terkin, atdığ tilanı,
Heç ğova bilmedik derdi, belanı,
Bir canı var, vur ğurtarsın leleni,
Letifşah yoluna ğurban deyibdi.

Söz tamama yetdi. Tezeden öpüşdüler, görüşdüler, başlarına gelen ehvalatları bir-birine danışdılar. Esmе hanım oğlan paltarında idi, onun ğız olmasını heç kes bilmirdi. Özü de oğlan kimi, hareket edirdi. Bir ğün Letifşah Mehriban

Soltan'ın yanına getdi. Mehriban Soltan, Letifşah'ın geldiyini bilirdi. Sevgililer birbirinin boynuna sarıldılar. Mehriban Soltan, Letifşah'ın salamat gelmesine çoğ şad idi. Ancağ bura çatan kimi onun yanına gelmediyinden ondan bir az incimişdi. Odur ki, aldı görek ona ne dedi, Letifşah ona ne cavab verdi:

Aldı Mehriban Soltan:

Gel görüm ne hıyaldasın?

E'tibarı yalan yarım.

İlgarı puç, el bivefa,

Meni gözden salan yarım.

Aldı Letifşah:

Vagif ol vesfi-halıma,

Budu başa gelen, yarım.

Ğerğ oldum deryayi ümmana,

Meni tutdu talan, yarım.

Aldı Mehriban Soltan:

Meni saldın gеме, yasa,

Bednam etdin helgünasa,

İş galıbdı iltimasa,

Şad, hürrem olan yarım.

Aldı Letifşah:

Mene bele töhmet vurma,

Aşige hecalet verme,

Sürahi destinde durma,

Sağı kimi dolan, yarım.

Aldı Mehriban Soltan:

Mehribanam, gem sağısı,
 Ğedehim zehrim, ağusu,
 Tenhada canım yanğusu,
 Üzde şirin gülen yarım.

Aldı Letifşah:

Letifindi gem meydanı,
 Ğandırmağ olmaz nadanı,
 Yolunda can serf edeni,
 E'tibarsız bilen yarım.

Söz tamam oldu. Her ikisi görüşüb gucağlaşdılar. Mehriban Soltan atasına hebere getdi ki, bes Letifşah gelibdi. Letifşah'ın gelen kimi padşahın yanına getmemesi ona toğundu. Eziz Soltan gezebli dedi:

-Ne için Letifşah benim yanına gelmeyibdi?

Letifşah durub Eziz Soltan'ın yanına getdi, hidmet meğamında aldı görekle dedi:

Çoğ gezebe düşme, şöretli şahım,
 Bil ki, uydum bir heyala gelmedim.
 Afeti dövranım, bu gec peftarım,
 Meni saldı galmağala gelmedim.

Sefine gerğ oldu, beher yeridi,
 Ğurbetdi bu yazığ canım çürüdü,
 Dörd terefim yağı, leşger bürüdü,
 Fürset tapıb bu mahala gelmedim.

Rehm eyle Letifin müşkül halına,
 Ğerg olub gederdim ölüm yoluna,
 Esir düşdüm Fas şahının eline,
 Meni saldı yaman hala gelmedim.

Söz tamam oldu. Letifşah başına gelen ehvalatları dille de padşaha danışdı. Padşahın üreyi ğana döndü, onun halına yandı, onu bağısladı. Bunlar burada ğalsın, size heberi verim Esme hanımdan.

Esme hanım ğız olduğunu leleyi bildirmir, göz yaşı ahıda-ahıda Letifşah'ın yolunu gözleyirdi. Bir gün o, başınıyuyanda lele onu gördü. Bağıdı ki, bu ğız imiş. Çoğ teeccüb eledi. Esme hanım ehvalatı ona danışandan sonra dedi:

-Lele, Allah hatirine bu sirri açma.

Üstelik görek ne dedi:

Aldı Esme hanım

Men bir zenen ehliyem, gem oylağıyam,

Pünhan saħla sirri heç kes bilmesin.

Men fağırı dideyi giryan eleyen,

Mehşere tek şad oluban gülmesin.

Üze gülen imiş o ğelbi ğara,

Bilsem inanmazdım o biilğara,

Meni ki, salıbdı bele azara,

Dünyada şad birce günü olmasın.

Esme hanım deyir, yanaram oda,

Elimden, obamdan men düşdüm cida,

Sene duam budu, ey böyük ğuda,

Menim aħım Letifşah'da ğal masın.

Lele dedi:

-Gözel gız, görhüma sirri açmaram. Ancağ aman günüdü garğış eleme. Letifşah doğrudan da ganahkardı, seni yaddan çıhardıb, e'tibarsız çıhıb. Sebr ele düzeler, günahını boynuna alar.

Aldı Esmâ hanım görek ne dedi:

Bivefa yar e'tibarın kesibdi,
Yazım göz yaşımndan neme, yalvarım,
Eger ondan mene imdad olmasa,
İzn versin hicran gema yalvarım.

Men sene neyledim, tanrı zalımı?
Gelib heç sormadın vesfi-halımı,
Tutdum damanından, kesdim elimi,
Gedim ğurbet elde kime yalvarım.

Esmâ hanım düşdü fitne-fellere,
Meni abdal etdin, saldın çöllere,
Öz derdemi dastan edim dillere,
Ğurbet elde gedim kime yalvarım.

Söz tamam oldu, lele Esmâ hanımın kağızını aparıb Letifşah'a verdi, dedi:

-Sen ilğarla bir gızı getirmisen. Özün de bivefalığ eleyib, oğlan paltarında evde goyub getmisen, bir de eve gayıtmamısan. Bes bu iyidlik nişanıdır mı? O, sene çoh yaşılığ eleyib, seni ölümden ğurtarıb. Sen de bunun ğabağında pislik eleyirsen, Letifşah özün de, bu hareket iyide yaraşar mı? Eşiderler, el içinde biabır olarığ.

Letifşah hecalet çekdi. Öz suçunu boynuna alıb dedi:

-Lele, suçumu boynuma alırım. Ancağ Mehriban Soltan'dan keçmirem.
Bilmirem ne eleyim. Doğrudan da pis iş görmüşem.

Lele dedi:

-Men Mehriban Soltan'ı razı salaram.

Lele Mehriban Soltan'ın yanına gedib görek ona ne dedi, Mehriban Soltan ona ne cavab verdi?

Aldı Lele:

İfadem var gebul eyle erzimi,
Rica edib bir minnete gelmişem.
Men bilirem zülüllahı alemsen,
Rica üçün bir minnete gelmişem.

Aldı Mehriban Soltan:

Şerafetli Lele, çekme hecalet,
Söyle görüm ne minnete gelmisen?
Bundan bele hökmü ferman senindi,
Söyle, görüm ne minnete gelmisen?

Aldı Lele:

Letifşah getirib bir vetensiz guş,
Sirr sözünü deyim vergilen sen guş,
Bu sirri saħla sen eyle feramuş,
Rica üçün bir minnete gelmişem.

Aldı mehriban Soltan:

Bizlerde çoħ eziz tutarlar piri,

ĖorĖma Lele, szn heç olmaz geri,
 Lele, Ėirid eyle le'li-gvheri,
 Syle, görüm ne minnete gelmisen?

Aldı Lele:

Ŗahzadeye Ėurban Lelenin canı,
 Mdami gözünden ağıdır Ėanı,
 Ona gel rehm eyle, ey gövher-Ėanı,
 MŖklm var, bir minnete gelmiŖem.

Aldı Mehriban Soltan:

Mehriban Soltanam, Ėıllam edalet,
 ĖorĖma Lele, seni etmem Ėecalet,
 Menden bir kağız yaz ona vekalet,
 Syle, görüm, ne minnete gelmisen?

Söz tamama yetdi. Lele cür'et edib meseleni aça bilmedi. Açmağ isteyirdi ki, LetiŖŖah gelib çığdı. Lelenin onu hağlı danlaması LetiŖŖah'a çoğ te'sir elemiŖdi. Hirsinden gözleri ĖızarmıŖdı. Aldı grek Mehriban Soltan'a ne dedi, Mehriban Soltan ona ne cavab verdi?

Aldı LetiŖŖah:

Bir nisgilin babalına batmıŖam,
 Heç kimse derdimden Ėeberdar deyil.
 UĞrun-uğrun, gizli derd, Ėern çekerem,
 Heç kes derdimden Ėeberdar deyil.

Aldı Mehriban Soltan:

Bir feğirin odlarına yanmısan,

Men de bildim söylediyim car deyil.
 Oğrun-oğrun pünhan, sevda çekirsen,
 Geniş dünya bu başına dar deyil.

Aldı Letifşah:

Fas elinden getdim Esmе hаnımı,
 Dardan alıb, hılas etdi canımı,
 Tapşırсан cellada, tökse gаnım,
 Vaz geçmerem, e'tibarsız yar deyil.

Aldı Mehriban Soltan:

Men de hаn babama name yazaram,
 Ara yerde mabeynini düzerem,
 Esmе hаnım gulluğunda gezerem,
 İki terlan bir igide ar deyil.

Aldı Letifşah:

Letifşahın sözü yetdi tamama,
 Nazlı yardan geldi mene bir nama,
 İndiyeten düşmemişdim bu gеме,
 Bundan bele benim derdim bir deyil.

Aldı Mehriban Soltan:

Budur sene Mehribanın deyini,
 Mövlam güldürmesin gelbi hаyini,
 Menden ezel tutam onun toyunu,
 O geribdi, benim ağlım zay deyil.

Mehriban Soltan dedi:

-Esmе Һanımlı menim yanına getirin. Men ölünce ona Һıdmet edeceyem.

Esmе Һanımlı onun yanına getirdiler. Mehriban Soltan onun üzünden öpdü. Ondan çoҺ razılığ eleyib dedi:

-Men sene ölünce kenizem. Sen ki, Letifşah'ı ölümden gurtarmısan, bizim canımız, ciyerimizsen.

Hanı şad idi, oynayb gültürdü. Amma Letifşah'ın fikri açılmırdı, kefsiz idi. O, fikir eleyirdi ki, men ne eleyirem. İndi goca ata-anam gözlerini Hindistan yoluna tikmekden kor olublar. Men sevgililerimi de götürüb tezlikle Yemen şehrine getmeliyem. Letifşah bu Һeyalda idi, Mehriban Soltan ana dedi:

-Letifşah, ezizim, iki gözüm, niye kefin yoҺdu, ne fikir eleyirsen?

Letifşah dedi:

-AҺı, men de bir ata-ananın övladıyam. Men öz yurduma getmek isteyirem.

Üstelik aldı Letifşah गरेк ne dedi:

Aldı Letifşah:

Gezdiyim o yerler, gördüyüm günler,
Herden gelir bir Һeyala, sevdiyim.
Anam, atam o Yemenin yolunda,
İntizardı indi yola, sevdiyim.

Aldı Mehriban Soltan:

Demdem Һeyallısan, divane oğlan,
Meni saldın müşkül hala, sevdiyim.
Yene ne Һeyala vağif olmusan?

Getirdin başıma bela, sevdiyim.

Aldı Letifşah:

Sen Leylisen, men Mecnundan beterem,
Ne buyursan cavabını tutaram,
Ėohum, Ėardaş, oba deyin gederem,
Halal eyle bundan bele, sevdiyim.

Aldı Mehriban Soltan:

Sen Mecnunsan, men Leyliden beterem,
Ne buyursan cavabını tutaram,
Ėohum, Ėardaş, oba, eli ataram,
Üz goyaram sizin ele sevdiyim.

Aldı Letifşah:

Letifem, arzumun cavabını Ėan,
Mensur kimi tende Ėalıbdı bu can,
Sen, men, Ėoca Lele, bir de Esme Ėan,
Tedbir budu, düşek yola sevdiyim.

Aldı Mehriban Soltan:

Mehriban Ėan sene vefalı yardı,
Terk eledim bu veteni, bu yurdu,
Ėan babamdan allam bir alay ordu,
Ele gedek sizin ele, zevdiyim.

Bunlar burada Ėalsın, size Ėeber verim Leleden.

Lele Eziz Soltanın yanına getdi, ehvalatı ona danışdı. Eziz Soltan anların getmesine razılığ verdi. Lele Eziz Soltan'a dedi:

-Çoğ sağ ol, senden çoğ razıyığ.

Beli, gırğ gün, gırğ gece toy elediler, Mehriban Soltan'la, Esmе hanımı Letifşah'a verdiler. Kecaveler düzeldi Letifşah'ı, Leleni, Mehriban Soltan'ı, bir de Esmе hanımı büyük deste ile Yemen'e yola saldılar. Uzağ-uzağ yol get edib, Yemen'e çatdılar.

Ġemsiz şaha muştuluğçu getdi. Ġemsiz şah, vezir, vekil, e'yanlar, bütün camaat seğiren-kebiren Letifşah'ın peyşivazına çıhdılar. Her yeri çırağban elediler, her yerde şadlığ keçirildi. Ġemsiz padşah Leleden çoğ razılığeledi. Aldı Ġemsiz padşah göreğ ne dedi, Lele ona ne cavab verdi?

Aldı Ġemsiz şah:

Şükür olsun, men de gördüm üzünü,
 Senin derdin şirin canda vardı.
 Sen gedeli gelbim olmuşdu gara,
 Hesretinden cismim tarımardı.

Aldı Lele:

Şükür olsun, biz de geldik vetene,
 Bütün eller sef-sef oldu yeridi.
 Ġurbet gehri bir od saldı canıma,
 Şirin canım Ġurbet elde çürüdü.

Aldı Ġemsiz şah:

Ne zamandı gelbim olmuşdu gara,
 İhtiyarım vardı bu cezbikara,

Bir cüt terlan salıbsan tora,
Söyle, görüm Lele, bu ne sirridi?

Aldı Lele:

Bu sözlerden bir hekaye düzerler,
Dastan edib kağızlara yazarlar,
Kecavede duran bir cüt gözeller,
İkisi de Letifşahın yaradı.

Aldı Ğemsiz şah:

E'tibarlı dostsan, e'tibarı var,
Ğemsiz şah mülkünde ihtiyarın var,
Hemişe bu gözüm üste yerin var,
Leyli mehebbetin vefadarıdı.

Aldı Lele:

Sefil şenlik, derdin çoħdu sinede,
Söz bend oldu yüz yetmiş dört ħanede,
Min iki yüz altmış iki senede,
Sergerdan Letifin yadigarıdı.

Tezeden ĝırħ ĝün, ĝırħ gece toy elediler. Letifşah'ın toyunu Lelesi aşığ
Şenlik aşığdaki duvağğapama ile bağladı.

Ğendet gezasında bir güzel ĝördüm,
Ğara gözlerine mayılam, gelin,
Ğaldır niğabını görüm cemalın,
Alma yanağına mayılam gelin.

Sandığlı geyserden ĝörset telini,

Ağzıma vergiler şirin dilini,
Mekkeli, Minalı, o Medineli,
Ziyaret halına mayılam gelin.

Aradım, bulmadım o lale rengi,
Tiflisi, Ğafĝazı, Mezdek, Firingi,
Bakı, Ğürcistanı, Derbendi, Zengi,
Gezen ayağına mayılam gelin.

Lebin heyatımdı, ĝurbandı canım,
Vergiler mene o leziz ehcanım,
Vermeden yolunda tükülen ĝanım,
Ol lebi balına mayılam gelin.

Merende, Tebrize, Hoya, Tehrana,
Reşdin ceziresi, Mazandaralı,
Zer-ziba sahibi o İsfahana,
Evez camalına mayılam gelin.

Sefil şenlik deyer, heğiği sözü,
Ğaradı ĝaşları, aladı gözü,
O dünya, bu dünya, yer, göyün üzü,
O ĝara ĝalına mayılam gelin.

Onlar yediler, yere geçdiler, siz de yeyin döre geçin.

ÖZ GEÇMİŞ

1976 yılında Balıkesir'in Dursunbey ilçesine bağlı Durabeyler Köyü'nde dünyaya geldim. İlk öğrenimimi köyümde, orta öğrenimimi ise Dursunbey'de tamamladım. 1997'de Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydoldum. 2001'de bu bölümden mezun oldum ve Gazi Antep'te Düztepe İlköğretim Okulu'nda bir süre öğretmenlik yaptım. 2003'te Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde araştırma görevlisi olarak göreve başladım. Halen bu görevimi sürdürmekteyim.

